

România literară

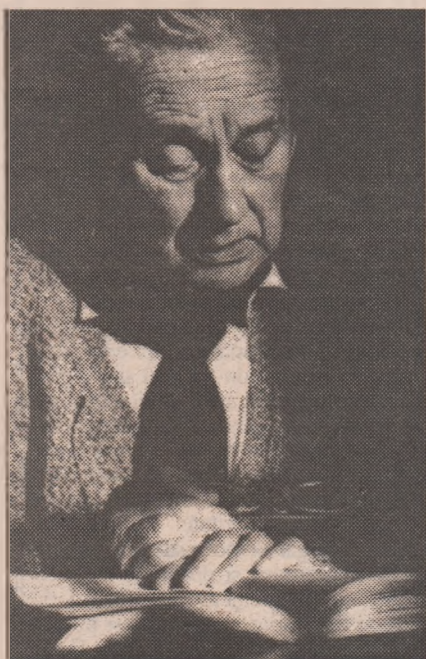
Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

2 - 8 februarie 2000
(Anul XXXIII)

4

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Interviurile
„României literare“

Paul RICOEUR:

MEMORIE ȘI UITARE

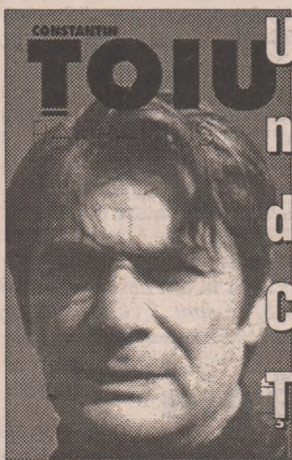
(pag. 20-21)

*ENESCU – între
Père Lachaise și Tescani*

(pag. 3)

Monica
LOVINESCU
despre
YVONNE
ROSSIGNON

(pag. 11)

Un
nou roman
de
Constantin
Toiu

(pag. 4)

Poeme de
IUSTIN
PANȚA

(pag. 8)

Gangsteri de
mucava și
exilați
romantici

(pag. 19)

Nouă decenii de italianistică

(pag. 22)

POVARA DESTINULUI?

(pag. 16)

Cîrțița și Hegel

ÎN MARTIE 1969 primea bun de tipar *Euphorion*, cartea de debut a lui Nicolae Balotă (dacă nu punem la socoteală *Din spuma valurilor*, o plachetă de versuri din 1946, menționată în *Dicționarul Zăciu*, dar despre care nu știu nimic), culegere impozantă de eseuri critice, referitoare la mari opere românești și străine din acest secol, care pleda a fi pentru o "direcție nouă" în critica literară, împotriva curentului călinescian la modă, cât și pentru "autonomia eseului", idee, în schimb, în plină vogă în partea a doua a deceniului cu pricina. Autorul nu aparținea generației de tineri critici. Biografiile noastre nu semănau. Născut la 26 ianuarie 1925, Nicolae Balotă, aflat astăzi la 75 de ani, nu avea încă, la data debutului său editorial, 45 de ani, se numărase printre studenții lui Blaga, în vremea refugiului la Sibiu al Universității clujene, și apoi printre asistenții filosofului, debutase în *Revista Cercului Literar*, tot de la Sibiu, în 1945, fusese arestat, în două rânduri, o dată, în 1949, pentru scurt timp, a doua oară, în 1956, pentru ani buni, șapte, dacă luăm în calcul și domiciliul obligatoriu de la Lătești, pe malul Dunării, de unde a și fost eliberat în 1964. Aproape douăzeci de ani de absență de pe scena literară, cum se vede. După eliberare, prima colaborare a fost la *Secolul XX*, consacrată lui Teillard de Chardin, sub o semnătură de împrumut. Abia în februarie 1965, E. Barbu îi publică în *Luceafărul*, semnat Nicolae (sic) Balotă, un articol despre Joyce. Când mi-a căzut în mână *Euphorion*, carte pe care am comentat-o, printre primii, dacă nu chiar primul, în pagina a doua a *Contemporanului* nr. 26 din 1969, Nicolae Balotă era deja un nume care nu mai putea fi greșit sau confundat, autor al unui însemnat număr de eseuri, mai ales în *Familia* de la Oradea. Eu însumi, călinescian convins, polemizasem cu el pe tema "direcției noi". Ne cunoșteam și personal.

În cronică, remarcam, între altele, enorma cultură, propensiunea spre temeuri filosofice ale literaturii, didacticismul superior, solemnitatea de stil și respectul aproape religios față de scris. Ca acel monah care sărută coala albă de hîrtie înainte de a începe să înșire cuvinte pe ea, după cum scriam. Îi recunoșteam, cu onestitate, eseisticii lui Nicolae Balotă, însușirile principale, care nu mi se păreau a fi și ale generației mele. Și nu erau. Mai mult: nu puteau să fie. Autorul lui *Euphorion* era un supraviețuitor al unei lumi pe care noi n-o apucaserăm decît, cel mult, în prima copilărie. Formația lui intelectuală era alta și cu mult mai serioasă decît a noastră. Vorbea despre lucruri care nouă nu ne erau, pur și simplu, necunoscute, dar inaccesibile. Spiritul însuși al eseisticii lui ne lua prin surprindere. Nu mă refer acum la faptul că noi făceam din autonomia esteticului un crez și, la urma urmelor, un meterez capabil să ne apere de invazia marxismului și a politicului de tip comunist, prin care ierarhia valorilor ar fi suferit o răsturnare, în vreme ce Nicolae Balotă milita, oarecum imprudent, pentru "o critică filosofică întemeiată" și contra "impresionismului vag sofisticat", întrebîndu-se retoric dacă nu cumva "trece, în epoca noastră, esteticul printr-o criză". Cine va studia critica deceniului 7 va trebui, desigur, să analizeze felul în care eseurile lui Balotă au tulburat apele și au dat naștere unor vii reacții. Toate acestea rămîn instructive dincolo de a căuta să știm cine avea dreptate. Voiam să observ însă un alt lucru, legat de diferența dintre noi, tineri critici ai vremii, care aveam în jur de treizeci de ani, și Balotă, Negoîtescu ori Cotruș, care ne întreceau în vîrstă cu un deceniu și jumătate, și anume aceea complexitate culturală care lor le venea ca o mînușă și la care noi abia dacă puteam rîvni, formați cum eram într-un climat neprielnic și îngust, ca să nu spun mai mult.

(Continuare în pag. 5)

CONTRAFORT

de Mircea
Mihailescu

Indicii ai bunăstării: astăzi, pubela

FURTURILE, tâlhăriile, corupția, răpirile, violurile, prostituția, comerțul cu droguri, execuțiile de tip mafiot au devenit în România întâmplări banale. Dacă asasinul Râmăru a ținut afișul ani în șir, urmașii săi nu stănesc decât curiozitatea de-o clipă a cititorului de ziare. Am fost tentat și eu să acord credit susținătorilor tezei conform căreia nu criminalitatea n-a crescut în România, ci doar reflectarea acesteia în presă. Naivă iluzie! Statisticile arată exact contrariul: zărele nu amplifică, ci prezintă selectiv multitudinea de situații criminale petrecute într-o singură zi în țară! De la furtul mărunt al poșetei, în plină stradă, sub privirile impasibile ale trecătorilor, la agresiunea din tramvaie, autobuze și metrou, până la cerșetoria combinată cu violențe bestiale și la pătrunderile prin forță ori șiretic în casele bătrânilor neputincioși, românii au epuizat toată gama atrocităților.

Abia începusem să scriu acest articol, când privirile mi-au fost atrase de unul din nenumărații indivizi ce scotocesc zilnic bidoanele de resturi menajere plasate - strategic! - în mijlocul patulaterului de blocuri în care locuiesc. Situată cam la treizeci de metri de geamul meu, „gheena” respectivă mi se înfățișează drept un fabulos laborator de studiu al evoluției sociale a românilor. Multă vreme, vizitatorii predilecți ai pubelelor au fost cerșetorii. De câțiva timp, au început să se perinde, cu o frecvență depri-mantă, bătrâni și femei cu copii în brațe. Dar mai ales tineri echipați ca de campanie, prevăzuți cu traiste, genți încăpătoare și saci.

Dar să revin la eroul meu: după ce-a răvășit cu gesturi experte cele patru pubele și n-a găsit nimic (concurența luase, pe-se-mne, tot ce fusese de luat!), cu o dezarmantă nonșalanță, a moșmondit în zona fermoarului de la pantaloni și a urinat îndelung pe recipientele de tip european ce fac, de vreun an încoace, mândria primăriei municipale!

Nu știu dacă e de căutat vreo simbolistică anume în gestul clientului dezamăgit al gunoaielor menajere. În orice caz, dezinvoltura cu care un om în toată firea se lasă în voia fiziologicului sub potențialele priviri ale câtorva sute de locatari spune ceva despre relaxarea de inspirație animalică pogorâtă peste mulți români. Într-o zi, am avut curiozitatea să intru în vorbă cu un astfel de explorator, iar replica sa a fost cel puțin descumpănitoare: „Dar ce-ați vrea? Să fur sau să omor pentru o bucată de pâine?” Omul avea dreptate. Pentru o mare parte a populației din România, cerșitul a devenit o profesie onorabilă. Fie că se desfășoară mai primitiv, prin scormonirea lăzilor de gunoi, fie că ia forme sofisticate, gen concursurile pingo televizate, esența rămâne aceeași.

M-am mirat, de asemenea, de fiecare dată când vreun politician sau șef al S.R.I.-ului evalua cu un aer expert cifra de afaceri a economiei subterane. În deplină naivitate, n-am întrebat și eu, ca multă lume: dacă guvernanții sunt capabili să diagnosticheze atât de precis ce se întâmplă în afara legii, le ce nu sunt în stare să stăvilească fenomenul? Răspunsurile întârzie. Iar când solesc, ele provin tocmai din zona interlopă. Șanuielile de până acum încep să fie confirmate tocmai de inșii care duc pe umeri narile afaceri invizibile ale țării. Unul dintre ei dezvăluia la televizor, cu o naturalitate nspăimântătoare, mecanismul derulării facerilor, mai mult sau mai puțin deochitate, din economia paralela.

Elucidarea fenomenului nu e decât o hestione de „voință politică”. Se știe cu recizie că marii infractori lucrează mână în

mână cu o parte a poliției. Datele lui Sandu Geamănu - „omul din subterană” inter-vievat de „Tele 7abc” - ar trebui să provoace o adevărată revoluție în poliția română. Nu va provoca, firește, nimic, așa cum nici sesizările presei n-au condus decât la spectaculoase mușamalizări. Pro-europenii din politică și justiție nu au defel curiozitatea să afle cum au reușit sute și sute de colonei și generali din poliție să-și înalte vile și case de vacanță, să-și cumpere mașini ce costă zeci de mii de dolari - și toate acestea dintr-un salariu de bugetar!

Ideea lui Dudu Ionescu de a explica, simplist, spectaculoasele decizii de „neîn-cepere a urmăririi penale” prin „fireasca solidaritate de breaslă” a polițiștilor, făcând o paralelă (cel puțin nefericită) cu „solidaritatea gazetarilor”, te cam pune pe gânduri. Cred că-ți trebuie multă rea-credință pentru a compara hărțuierile la care sunt supuși adeseori ziariștii, învinuți pentru „delicte de opinie”, cu ascunderea unor fapte criminale de-o maximă gravitate - de la accidente de mașină provocate sub influența alcoolului, la complicitatea cu infractorii și la ascunderea unor probe.

Probabil că putreziciunea aceasta - ajunsă obiect de glume în îndoielnice „talk-show”-uri televizate - explică enorma rezistență la demilitarizarea poliției. Retorica șmecherească privind costurile „tranziției” nu mai duce de nas pe nimeni, într-o țară în care mamuții industriali absorb zilnic miliarde de lei. Demilitarizată, adică obligată să asculte mai mult de ordinele legii decât de ale „superiorului”, poliția și-ar pierde nu doar aplombul (de pildă, nu vei mai fi oprit de curcanii de la circulație pentru a ți se aplica o amendă „după ochi”, numai pentru că sergentul major semi-analfabet s-a trezit cu fața la cearșaf!), ci și imensele surse de câștiguri.

Bătălia pentru demilitarizarea poliției - ce-ar trebui să fie una din urgențele acestui regim care se pretinde ultra-pro-europenist -, la fel ca și lupta contra aplicării legii dosarelor de securitate arată în ce măsură esența statului român a rămas una perfect comunistă. Cu o lege a secretului de stat care face să rădă și curcile, cu jenanta grijă pentru simboluri (plăci bilingve, drapele, steaguri etc.), dar și cu o totală indiferență față de ce se întâmplă cu omul în carne și oase, societatea românească își dovedește infantilismul. La ce a dus aceasta? La blazarea plină de resentiment a populației, la indiferența față de propria soartă (cu cât se zbate mai mult, cetățeanul constată că o duce mai prost!), la minciună și ticăloșire în masă.

Ca un caz particular, aș menționa vizita, la mijlocul lui ianuarie, a lui Ion Iliescu la Timișoara. Persona non-grata, ani în șir, în orașul revoluției din 1989, de data aceasta liderul P.D.S.R. a sosit pe malurile Begăi ca un învingător. El și-a lansat în liniște una din anostele cărți și a stat îndelung la taifas cu suporterii, sub privirile blânde ale presei și ale adversarilor de ieri. Cum se explică acest lucru? Prin compromiterea de către actualii guvernanți a ideii de alternativă la conducerea țării. Îl detestam cu toții pe Iliescu nu doar pentru rolul nefast jucat în ruina țării, ci și pentru că ne iluzionam că se vor găsi înlocuitori mai buni și mai cinști decât el, veritabili patrioți obsedați de salvarea țării. Iată că ceea ce n-au reușit teroriștii din decembrie - să facă din Ion Iliescu o persoană onorabilă! - au reușit trei ani de guvernare constantinesciana-țărănistă!

POST-RESTANT

de Constanta
Buzea

SINCERITATE, directețe, dorință și ușurință în a vă lansa într-o comunicare caldă, impetuoasă. Egale, poate prea egale între ele, ca realizare artistică, nici una n-aș putea să spun că este slabă, cum nici una nu strălucește cu adevărat. Îmi imaginez că toate cele 12 poeme, alese de săptămânalul „Literatura și arta” din Chișinău și publicate acolo de curând, sunt asemenea *Casei din duminică*, cea mai frumoasă din grupajul pe care mi l-ați încredințat și singura care ar rezista deocamdată într-o revistă de aici. Spuneți că debutul neașteptat v-a răvășit, că vreți să ieșiți din starea de incertitudine în care vă aflați. Din păcate incertitudinea nu se va risipi, nici la dvs., cum nici la nimeni, poezii nu sunt mai niciodată mulțumiți de ei înșiși. În ceea ce vă privește, cred că o „baie” de literatură română de cea mai bună calitate ar fi lucrul ce se cere pentru a vă moderniza vocabularul, pentru a ieși cât mai repede la larg, renunțând la unele ticuri și moliciuni ale limbii care se vorbește dincolo de Prut. Toată stima pentru sufletul dvs. pur și generos cu care veți intra în literatură nu ca într-o grădină cu trandafiri ci într-o arenă de onoare cu reguli și obligații. Transcriu aici *Casa din duminică*. „Muscate și hortensii/ Se-nchina soarelui/ pe pragul/ Casei din duminică/ Stâlpi harnici/ Omenesc oaspeții/ Ce trec prin poarta/ Casei din duminică/ Miros de coapte/ Coarne aurii mângâie/ Casa din duminică/ Nu-i bai vorba muiată-n/ Bunătatea/ Casei din duminică/ Văzduh încrustat/De buzele-n colind/Ale neamului/Casa din duminică/Lăcrimioare-n strat/ Și pe obraji/ Casei din duminică/ Hotar hărăzit a exista/ În memorii/ Leganat de-amintiri/ Ferit de intemperii/ Casa din duminică/ Uvertura, interludiu/ Râvnitul epilog/ Casa din duminică”. (*Lucia Bota*, mun. Ungheni) ● Dezamăgire pe tot frontul, îmi pare rău s-o spun. După o lungă pauză îmi trimiteți încă o dată, transcrisă de mână, nuveleta aiuritoare *Aripi de fluture* în care n-ați făcut aproape nici o modificare. Macar dacă ați fi renunțat la episodul scabros cu câinele. Vă asiguram și data trecută că scriind această tulbură și încălțată poveste ați sacrificat de fapt energii și motive din care v-ar fi ieșit poate un volum de versuri. Citindu-vă însă și poemul intitulat *Cel care iartă e Cuvântul*, scris între timp, mă surprind având îndoieli că ați fi cu adevărat în stare să vă speculați, în contul poeziei, visatoriile, contemplarea elucubrațiilor induse de drog și chiar clasică și încă productivă inspirație. (*Liviu Zamfiriu*, Constanța) ● Cred că vă mai trebuie timp ca să vă puneți umărul la oarecare ordine, cum spuneți, ci într-o ordine reală creația din ultimii ani. Spuneți la un moment dat, și n-am nici o îndoială că sunteți desăvârșit în sinceritate: „Trairea interioară intensă de care am avut parte în acești ani m-a obligat să încep să-mi aștern pe foaia de hârtie gândurile și sentimentele, atât de numeroase și profunde încât se buluceau, practic, în vârful creionului meu...”. Ați trăit un șoc și asta v-a făcut fericit un timp. Dar lângă starea de bine, de uimire și de plutire s-a instalat și puțină spaimă și derută. Dacă puteți să mă credeți, vreau să vă asigur de două lucruri. Foile cu poezii nu vi le voi face ghemotoace pentru jocurile câinelui pe care nu-l am, dar nici nu consider că poeziile în forma lor de acum se ridică la exigențele unui debut adevărat. (*Laurențiu-Adrian Digeis*, Târgoviște) ● Scrisoarea dvs. nu este dintre cele care merită să fie păstrate, și nici versurile nu sunt de scos în lume, fie și numai pentru faptul că scrieți cu greșeli de ortografie. Știu că ați făcut acum ochii mari, și nu vă vine a crede. Vă pot arăta când donți, pe document: *spune-ați, sentimentu care l-am avut*, Sufletul *m-i* voi regăsi, *ma-i* impresionat, dar *nu ști* dacă. Nu e cazul să dăm vina pe dactilografă. (*Silviu-Bogdan Baci*, Râmnicu Vâlcea) ● Suntem mișcați de faptul că de emoție v-a tremurat mâna cu care ne-ați scris. Vă informăm la rândul nostru că nu ne-a fost greu deloc nici să vă citim versurile și nici să le înțelegem. N-avea rost să vă faceți atâtea griji în această direcție. Pe noi ne-a pus puțin pe gânduri prezența *rânjetelor*, a *trăistilor* și, Doamne, iartă-ne, a acestui vers pe care-l transcriem așa cum l-am găsit: „Le freamătă sexul în gâtleej”. Incolo, am priceput tot, cu ușurință și nonșalanță, probabil, cu care îi promiteți cuiva: „Ma voi unge pe trupul meu firav/ Cu zâmbetul tău bleg de iubire”. (*Gabriela Ivănescu*, Vișoara, Neamț) ● Probă de scrisoare: „Stimata redacție, Voi fi scurt și la obiect: Mă numesc Cristian Gurgui și pretind că scriu poezii, așa că vă trimit câteva, întrebându-vă dacă, unde și cum aș putea să le public, pentru a debuta. Aștept răspuns la adresa: Str. Câmpineanca, nr. 2, Bl. RE 3, Sc. A, Et. 10, Ap. 41, Sector 3, București. Pt. Cristian Gurgui. P.S. Unde aș putea să mai încerc? Cine se ocupă de tinerii poeți? Se mai ocupă cineva?” Cum creațiile domnului Gurgui nu sunt cine știe ce, și nici nu atenuează prin valoare agresivitatea cu care ne abordează, îi lasăm lângă adresă o probă lirică pentru a atrage atenția amatorilor că autorul Gurgui așteaptă răspuns la întrebările sale și că vrea să debuteze undeva, indiferent unde. Iată și mostra: „Sunt o clipă, din/ iubirea Celui ce Este,/ care-a tipat din toate puterile sale: HAI, FII și TU!.../ Și n-am fost, fiindcă/ n-am putut să nu mă fiu.../ Si sunt și eu, precum/ am primit poruncă de sus.../ Si m-am născut e/ un singur cuvânt: Fii!.../ Si m-am fost, pentru-a fi, doar o clipă, un *sunt*...” (*Cristian Gurgui*, București)

România literară

Editată de:

- Fundația „România literară”, cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Koln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația „România literară” - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere text: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Mihai Minculescu.

e-mail: romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro;

http://www.sfos.ro/news/romlit

Enescu – Între Père-Lachaise și Tescani

A M FOST la Tescani. A doua oară. Încă de prima dată, din momentul când am vizitat "Casa memorială" - impregnata de atmosfera artei și a marii iubiri a lui George Enescu pentru pământul Moldovei și pentru "Maruca" - și am citit ce era reproducut acolo, pe perete, m-am decis să scriu ceea ce urmează mai jos. Am revenit a doua oară, după câteva luni, în primul rând ca să mă pătrund mai bine de tot ce plutește în aer acolo (*aici*, unde scriu!) și să capăt forța - ca Anteu, în contactul cu un pământ binecuvântat, mustind de frumusețe și de emanațiile unei ascunse pasiuni - de a-mi depăși sfiala în fața bănuțelor contra-argumente a uimirii muzicologilor, poate a condescendentului zâmbet din partea specialiștilor enescoizi sau a unor rezistențe absurde. Leit-motiv: «*Ultime dorințe...*»¹. Sfiala odată învinsă, am găsit puterea de a crede ferm, că nu mă înșel și de a o spune răspicat: George Enescu *trebuie* să revină, *așa cum a dorit-o*, dacă nu s-a putut *pe*, măcar *în* pământul Moldovei și anume, așa cum a cerut-o și iubita lui «Ma princesse», la Tescani, împreună cu ea. «*Subsemnatul [...] doresc să...*».

Apreciez că este o temă de mare actualitate. De ce "de actualitate" și chiar "mare"? Poate că însăși întrebarea sau indoiala din subtext ar trăda o anumită concepție despre ce se (mai) consideră "de actualitate", o mentalitate relativă la ierarhizările și sedimentările stereotipizate din conștiința noastră colectivă, devenită "tradițională" ori poate manipulată să fie astfel, prin diversele "documente de partid", manuale vechi și noi, prin mediatizări, declarații peremptorii ale unor "factori de răspundere" sau lideri de opinie, sofisme proferate cu aplomb ale unor guri calpuzani.

A devenit "de actualitate" mai ales ceea ce trăim *material* - frig, foame, sărăcie, nivel de trai lamentabil, salarii mizere și pensii rușinoase, imagini porno sau tip "Playboy", schimbare de guvern, exod al tinerilor, nașterea sau avortarea unei "legi", o revoltătoare corupție deșantată, arestare de coțcari "de rangul doi", aventuri sau declarații ori achiziții - a noului Mercedes sau vilă ori apartament -, ori măcar ceva despre recentul amor al ziselor "VIP"-uri, rememorare materializată în vorbe, în imagini TV, în filme, a "revoluției" și a "teroriștilor". "Material" se arată uneori a fi și un avatar a ceea ce ar putea fi *spiritual*: ridicarea unei catedrale mărețe, ca surrogat al dreptei credințe într-unul Christos, un discurs cosmetizat ca înlocuitor al dragostei de țară, o ceremonie materializată în ipocrite coroane, pentru comemorarea jertfei - în fond batjocoritoare - a "Eroilor", o celebrare fastuoasă a geniilor literar-artistice, o grevă ca manifestare a libertății recucerite, o injurie sau calomnie drept concretizare absurdă a sentimentului regăsit al respectului de sine ori ca justificare a "drepturilor omului". Uităm, în acest noian al "actualităților", de adevărata spiritualitate, care ne poate salva prin *permanența* ei, care, poate reda *identitatea* pierdută sau pe cale să dispară a acestei țări. Se uită însă, adesea, că și "materialul" poate să devină spiritualitate: «Sunt născut în inima Moldovei... Pământul natal cu tot ce este în el îl purtam toată viața în noi» (G. Enescu, *Casa T.*). Plecând, în 1946, din țara în care nu mai avea nici drept la pensie (spune R. Drăghici, 181), Enescu recita, la imbarcare: «O, Moldova, draga mea! Cine pleacă și te lasă/e pătruns de jale grea!», iar Maria Cantacuzino-Enescu, donând conacul Tescanii României «otrăvită de ură fără rost» (*Casa T.*), scria administratorului Ion Milom, în 1947: «dăruind Tescanii României, nu mă despart de Tescani», și evocă pe străbunii ei, «carne și suflet cu acest pământ» (*ibid.*). Este vorba despre Tescani, pământul celebrat de Enescu la Radio-difuziunea franceză și în *Souvenirs* drept «une maison qui m'est chère» (Gavoty

141), unde el a pus «le point d'orgue final» la *Oedip* (*ibid.*)².

"Intrarea în normal" nu poate fi marcată prin ipocrite și tranzitorii festivități care erau mai înainte "fruct oprit". Dar nu ne ajută nici permanenta obsesie sterilă, ineficient pasivă, a sărăciei, frigului, ipostazelor adesea dezgustătoare ale "politicului" sau corupției, nemuncii sau raptului de tot felul - obsesie firească și legată de vectori vitali ai oricărei ființe umane, dar care, fiind și o reacție psihică absolut stearpă, riscă să ne alieneze, să ne înstrăineze definitiv de identitatea noastră.

Desigur, nu va fi, zilele acestea, nici o "comemorare Enescu"; "Festivalul Enescu" trezește fervoare cu câteva săptămâni ori zile înainte, o dată pe an, și este departe, în timp, de luna ianuarie (când va deveni "actual" Eminescu!); nu s-a anunțat, după câte știu, lansarea unui epocal "CD-Enescu"; nu are loc vreun concert-mamut consacrat marelui magician. Dar de ce, pentru asemenea oameni ai României, ar trebui să fie vreo aniversare, o "dată festivă", nu atât ca să se scrie despre ei, ci pentru a spune că asemenea trei-patru adevărate "genii" reprezintă o temă de eternă actualitate, că sunt un *memento* pentru noi toți? Dacă ar dispărea - să facem o cruce împotriva Necrutului ori să batem, păgânește, în lemn! - neamul acesta, dacă s-ar șterge de pe hartă țara numită "România", totuși vor continua să existe, pentru toți "străinii" (ating, cu aceasta, și snobismul românesc), numele și opera genialilor Enescu și Brâncuși - nu numai ale lor trebuie să ne fie scumpe, dar în primul rând ei, datoriti limbajului creației lor, sunt și universal cunoscuți, ba chiar sunt obârșii de influențe în artă și viață: «Enescu a fost influența determinantă în existența lor [a muzicienilor care l-au cunoscut] și nu numai din punct de vedere muzical» (Yehudi Menuhin, *Casa T.*). Pentru că, pe lângă genialitatea lui artistică, "Enescu este «la noblesse faite homme»", scria B. Gavoty, 12) și: «Eu îl așez printre cei mai mari compozitori contemporani» (19). Sunt folosite numele, chipurile, operele lor, ca imagini emblematice ale românității, ca slogane "naționale", turistice, politice - dar, în genere, se așterne peste ei "uitarea" românității, dacă nu bate un orologiu festiv, dacă nu sunt "iminent" datele comemorative, "Uitarea românească", fâșăitul lamentabil de după marea explozare a "mămăligii", viermuiala în penibila uitare de sine a "românității" (care *există*, dacă nu facem tot posibilul să nu fie aneantizată definitiv și dacă nu suflăm, unii, din când în când, cenușa de pe jar). "*Coloana infinită*" se distruge, în fond, într-o magazie, Enescu este o bună afacere din timp în timp, dar zace în luxosul muzeu în aer liber, cimitirul "*Père-Lachaise*" din Paris, sub recea marmură albă, pe care străjuie imortela o roză de porțelan (așa am văzut-o eu, în 1980), pusă de Academia Franceză (așa mi s-a spus, atunci, și așa am depistat lespedea, ghidată de foaia de vizită turistică vândută de paznic - pe atunci cu "2 frs"). Enescu a *vrut*, *vrea*, să fie în pământul Moldovei, «la Tescani» - împreună cu «soția mea». Aceasta este actualitatea permanentă. Și dacă nu o scriem, răspicat, brusc, "din senin", ca să pară "o bombă", poate că nu mai are efect, în noianul de efemere, unele jalnice, "actualități românești".

«*Ultime dorințe. Subsemnatul George Enescu din București strada General Manu 16 îmi exprim dorința ca să fiu înmormântat la Tescani, Județul Bacău alături de soția mea. George Enescu. Tescani 14 iulie 1946*» (*Casa T.*): așa a scris genialul martir, cu mâna evident măcinată de atroză. Ca și scrisul, despre care un grafolog i-a spus că este al unui jupuit de viu (caracterizare admisă de Enescu: (Gavoty, 182). Orice muritor, dacă "lasă" -

cum se zice - cu "limbă de moarte" dorința lui, aceasta i se respectă; altfel - știe românul încă din străbuni, și dacă nu o mai știe, să i-o reamintim - este mare blestem pe capul urmașilor. Numele lui "George Enescu" este rostit de toate buzele fețelor cultivate din întreaga lume civilizată, iar pe ziduri apare, la concertele mari, la Operă, la "Festival", afișul cu chipul lui inspirat și chinat de sublimul creației - cel mai melodramatic, ca atracție semi-comercială. Dar nu manifestăm adevăratul *respect* pentru acest om, pentru acest nume atât de mediatizat la răstimpuri, obiect de succes comercial asigurat, care atrage "și turiști străini". *Rapsodiile române* ale lui te întâmpină în unele mari magazine occidentale, inaugurează congrese internaționale, "ne mândrim" că în *Larousse* (1995) este menționat ca «violoniste et compositeur roumain». Iar umila lui «ultimă dorință» nu se poate invredni-

Pământul Tescanilor îi așteaptă pe amândoi, așa cum au dorit-o, oriunde și neîntârziat, dacă nu în cimitirul satului, în «capela», de fapt bisericuța familiei, din «1769», nu așteptând cine știe ce fonduri pentru construcții monumentale ori pentru restaurări mărețe. Presupunând că nu s-ar recunoaște valoarea intrinsecă a "unor oseminte", este indubitabilă valoarea lor simbolică, precum și importanța respectării dorinței ființelor din care provin. Cine ar invoca argumentul că asemenea nume ilustru este mai nimerit să se afle printre alți iluștri francezi (uneori, rari, și străini) se poate liniști: ar mai exista acolo încă un cenotaf printre altele. Dar ce a rămas din trupul său (nu simplul "nume") să revină *unde a dorit el*. Să ne gândim și la faptul că acolo, la "*Père-Lachaise*", el rămâne ca un exilat printre alte nume ilustre în rațele de muzeu funerar a celebrului cimitir. Sunt resturi pământești, acolo, pe care nu le pot veghea, zi și noapte, ca la Tescani, candela aprinsă de oamenii locului și plopii care l-au inspirat, românii care s-ar putea închina, zilnic, la mormântul lui.

El nu a dorit să fie la "Père-Lachaise" (poate că nici în Panthéon): el a dorit să fie în pământul lui, moldav. Aici ar fi venerat ca el, singur, nu printre alții, alături doar de iubita lui de-o viață. Aici ar putea veni și pelerini din întreaga țară - de ce nu: cum vin la Ștefan, la Putna -, iar locul acesta ar da unul dintre prilejurile de regăsire a "identității" noastre. Enescu - la fel ca și Bălcescu, la fel ca și alții, desigur - ar deveni și unul dintre *modelele* pe care le căutăm - modele reale, nu de absurde "VIP"-uri -, ale eternei, invincibilei legături cu străbunii îngropați tot pe aici, ale iubirii pentru pământul acesta pe care vor tot mai mulți tineri (mișelește indemnati și criminal neajutați aici) să-l părăsească. El a *vrut* să trăiască în România, reală, liberă, dar - ca și nefericitul Bălcescu și atâția alții, exilați sau martiri uciși în țară - nu i-a fost îngăduit asta; el a *vrut* să revină cel puțin resturile trupului neînsușit: să se îngăduie, să se *poată*, acum!

Este o temă de actualitate? Da! Și promit (bine ar fi s-o facă și mulți alții!) să nu las să se uite această «dorință», până când ea nu se va realiza cât mai curând. Trebuie pus «tot sufletul» în aceste insistențe, căci: «Orice lucru îl faci, trebuie să-l faci cu tot sufletul» (G. Enescu, *apud* Drăghici, 173). Să rămână o veșnică actualitate pentru toți cei care *cunosc* «dorința» lui Enescu și a soției, pentru toți cei care *pot* să i-o îndeplinească, pentru toți cei care au trecut pe la Tescani, care s-au bucurat de ospitalitatea casei lui și a Marucăi - până când vor fi aduși aici, în pământul lor iubit. La 4 mai vor fi trecut 45 de ani de când a mai rămas, și după moarte, în alt pământ. «Viața oricărui om e ca o coardă de arc care, întinsă, oscilează și revine încet la poziția simplă și dreaptă de la care a plecat. Eu revin de unde am luat-o [...]» (G. Enescu, *Casa T.*).

Tatiana Slama-Cazacu

Tescani, finele dec. 1999 - începutul ian. 2000

Ultime dorințe
Subsemnatul George Enescu
din București strada General Manu 16
îmi exprim dorința ca să fiu
în mormântul la Tescani, Județul
Bacău alături de soția mea.
George Enescu
Tescani, în 14 Iulie 1946

ci nici *actuala* Românie să i-o îndeplinească? Oare *cu ce drept* a fost uitată dorința aceasta. Mi se asociază «dorința» lui cu disperatele strigăte de durere ale altui mare exilat, Nicolae Bălcescu, care se tortura la Palermo, că nu i se îngăduise măcar să vină să moară pe pământul unde se născuse: «le e teamă și de un cadavru...» (Scrisoarea lui Bălăceanu către Ion Ghica). Nu uit că am scris (în *România literară*, 1984, 17, nr. 36) și despre "dorința" acestui tragic exilat și pe care nu s-a învrednicit nimeni să-l caute *realmente*, în criptele Capucinilor din Palermo. S-a reușit *asta*, pentru osemintele lui Nicolae Titulescu (care erau tot în Franța), fiindcă, după decembrie 1989, un tenace-intru-aceasta ministru de Externe și colaboratorii lui s-au străduit s-o facă. Este cu neputință să nu reușească, *dacă vor*, un actual ministru al Culturii - care este inimos și competent, dar și mare artist el însuși -, împreună cu Ministerul de Externe și alte ministere odată sensibilizate și, de ce nu, însăși Președinția României. Vor ști să obțină, de la Statul francez, de la *actualul* Președinte al Franței, atât de favorabil nouă, îngăduința de a satisface «ultimele dorințe» ale unui geniu al omenirii, care a *dorit* *atâta lucru măcar*, ale auto-exilaților George Enescu și Maruca, soția sa. Dacă am mai fi în "Epoca de aur", poate că aș fi înțeles că nu era *încă* de dorit un asemenea transfer al osemintelor celor doi grav ofensați ai fostului regim. Dar acum? în regimul actual? în *actualitatea* noastră - cu toate păcatele ei -, în care, cert, ar fi revenit și Enescu, dacă ar fi fost în viață?

¹ Citatele (redate între « ») sunt din expozatele de la «Casa memorială - Centrul de Cultură "Rosetti-Tescanu - George Enescu" (cit.: *Casa T.*), cu excepția celor menționate ca : (*apud*) Cosmovici (Alex. Cosmovici, *George Enescu în lumea muzicii și în familie*, București, Ed. Muzicală, 1990); (*apud*) Drăghici (*Amintirile lui Romeo Drăghici despre George Enescu*, în Cosmovici, 166-183); (*apud*) Gavoty (B. Gavoty, *Les souvenirs de Georges Enescu*, Paris, Flammarion, 1955). Mulțumiri d-nei dr. Elena Bulai, directoarea "Centrului Tescani"; de asemenea, d-nei secretare Daniela Munteanu.

² În traducerea în limba română (*Amintirile lui George Enescu*, București, Ed. Muzicală, 1982, 87), s-a scos următoarea frază, fără ca măcar să se marcheze aceasta prin [...], ci s-au pus...: «Pauvre maison, pauvre domaine, aujourd'hui disparu dans les tourmentes de la révolution». Măcar și pentru că atât casa, cât și domeniul sunt astăzi "eliberate", ele însele, cei doi proprietari trebuie să revină cel puțin în ipostaza dorită de ei, când au plecat.

CONSTANTIN ȚOIU POVEȘTEȘTE...

Nimic prozaic

DACĂ am adopta limbajul celor care prezintă filme în ziare, am putea spune, despre romanul *Barbarius* al lui Constantin Țoiu, ca este un "roman de artă". În cele 280 de pagini ale sale, nu există aproape nimic prozaic. Autorul povestește artistic fiecare episod, astfel încât până și stoarcerea unei lamă de deasupra unor felii de somon afumat se transformă într-un ceremonial.

Constantin Țoiu nu se află la prima carte de acest fel. Romanele sale *Galeria cu viață salbatică*, 1976, *Însotitorul*, 1981, *Obligado*, 1984 și *Caderea în lume*, 1987 au adus o undă de rafinament în literatura noastră postbelică, pauperizată forțat de esteții regimului comunist. Prozatorul s-a remarcat și printr-o publicistică scrisă cu plăcere, flagrant diferită de aceea care se scria în mod curent. (*România literară* are norocul de a găzdui și azi rubrica sa, *Prepeleac*). Vasile Alecsandri, Mihail Sadoveanu, Mateiu I. Caragiale fac parte din ascendența literară a lui Constantin Țoiu, iar Ștefan Banulescu, Radu Petrescu, George Balaiță - dintre cei cu care el s-a aflat în emulație.

Ceea ce-l distinge pe Constantin Țoiu chiar și printre contemporanii cu care seamănă este un stil boieresc în practicarea literaturii. Nu este vorba numai de estetism, rafinament, voluptate a digresiunii, ci și de o ținută de la care prozatorul nu abdică niciodată, de o incompatibilitate cu spiritul plebeian.

Acest stil face și farmecul romanului *Barbarius*. Atmosfera este aceea din nuvela *Moartea la Veneția* a lui Thomas Mann. Un barbat în vârstă de șaptezeci și trei de ani, Cezar Zdrăculescu, se pregătește să moară, calm, senin, făcând o excursie la Sinaia și vizitând-o pe o cunoscută a sa, Agripina

Boboc, o femeie trecută și ea de mult de prima tinerețe. Barbatul nu suferă de nici o boală gravă, nu este amenințat de nimeni și nici nu intenționează să se sinucidă. Totuși el simte că urmează să se despartă de viață și vrea să se despartă lin și ceremonios, eventual să și sarbătorească despărțirea.

Cezar Zdrăculescu a făcut armata la "Flotila de bombardiere 1" de la Brașov și la un moment dat a fost detașat la o bază tehnică a aviației, din București. Apoi, în plin stalinism, a fost procuror și și-a demonstrat cu exces de zel devotamentul față de regimul comunist, pentru a-și "spăla" dosarul de cadre. În anii '60 s-a expatriat, stabilindu-se în Italia, iar după revoluție s-a întors în România.

Aici, vede locuri pe care nu le-a mai văzut de multă vreme și re trăiește momente din viața sa pastrată în amintire. Procesul de rememorare dezvoltă diverse interferențe, de genul celor care apar în propagarea undelor radio. Fostul procuror se confundă uneori pe sine cu pretorul roman Philippus Barbarius, a cărui biografie a cunoscut-o pe cale livrescă, pe vremea când se afla la Roma. De asemenea, faptele și opiniile lui Cezar Zdrăculescu sunt comentate mereu, în surdina, de un alter-ego al său, Rânzei, o conștiință lucidă și sarcastică, gata să cenzureze orice interpretare romantică a trecutului. Ca să nu mai vorbim de reflectarea gesturilor și reprezentărilor personajului principal în conștiințele altor personaje, de exemplu în aceea a Zamfiriței Micescu, care mai este și medic psihiatru și prin care se introduce astfel în roman o perspectivă științifică, distrugătoare de iluzii. Folosind atât de multe și insolite unghii de înregistrare-inventare a realității, Constantin Țoiu se află în situația unui regizor de emisie de la televiziune. Cu bun-gust și

cu mobilitate intelectuală, el comanda schimbarea perspectivei narative exact atunci când trebuie, ceea ce înseamnă exact atunci când cititorul începe să se plictisească.

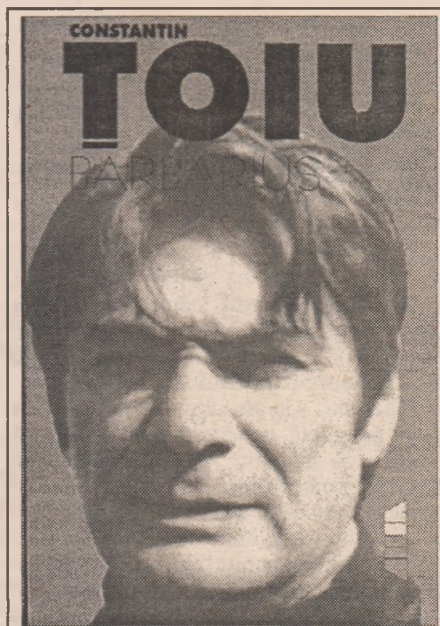
Dragoste și erotism

ROMANUL este plin de un erotism difuz și inanalizabil, ca erotismul din șampanie. Indiferent dacă descrie icre de Manciușia sau ceaiuri afrodisiace, munți cu vârfurile ascunse în nori sau case de toleranță, prozatorul trezește în cititor nostalgia beatitudinii amoroase. Parafrazându-l pe Titu Maiorescu, despre romanul său s-ar putea spune că este un vis liber al senzualității.

În mod surprinzător, în episoadele desprinse parcă din Boccaccio, sexualitatea este la fel de elegant reprezentată ca în cele de o desăvârșită decență. Își spune cuvântul aici simțul artistic al prozatorului, care nu lasă nimic ne-transfigurat.

O adevărată capodopera a genului este, de exemplu, istoria dezvirginării tânărului Cezar Zdrăculescu de către o angajată a bordelului *Femina*, Elisaveta. Încântată de anatomia clientului ei, Elisaveta își face datoria cu pasiune și le cheamă la un moment dat, entuziasmată, și pe celelalte prostituate să vadă un falus cum n-au mai văzut. Apoi, când obiectul admirației ei se zdrelește și sângerează, ea îl pansează cu drag, făcându-i un capșon din tifon. Desuetudinea bordelului, comicul de situație, ca și frumusețea metafizică a peisajului (ninge la nesfârșit, îngropând faptele oamenilor sub troiene de puritate de proveniență celestă) conferă farmec întregului episod.

Dar romanul cuprinde nu numai erotism, ci și dragoste. Dintre poveștile de dragoste presărate asemenea unor

Constantin Țoiu, *Barbarius*, București, Ed. Allfa, col. "Romanul românesc contemporan", 1999. 280 pag.

fire de beteală în paginile lui, cea mai tulburătoare este aceea trăită de fostul procuror la bătrânețe. Fascinat de Zamfirița, care este o femeie matura, dar nu și-a epuizat încă resursele de feminitate, Cezar redescoperă fugitiv iubirea, ca pe un *bis* al existenței, ca pe o ultimă tresarire a conștiinței lui de barbat.

De fapt, tot ceea ce povestește Constantin Țoiu devine captivant. Anodina și adeseori exasperanta lume balcanică în care trăim se transformă, descrisă de el, într-un spectacol. Iată, ca exemplu, momentul în care Cezar câștiga un milion de lei la loz în plic:

"Însotit de alaiul vesel, excitat, al mulțimii, sui treptele CEC-ului din interiorul poștei, se prezenta la ghișeu care îi fusese arătat și îi întinse funcționării biletul câștigător. Ea îl întoarse pe-o parte și pe alta; îl privea îngrozită (ne aflăm în 1995, n.n.); mai cerceta biletul o dată. Un grup de tineri care-l urmăseră înăuntru strigară cu entuziasmul vârstei că fuseseră de față când domnul trăsese, și că văzuseră cu ochii lor, mi-li-o-nul!... mi-li-o-nul! scandau pe tonul unei lozinci incendiare, cum încep mai toate revoluțiile, de la un cuvânt, două, trei, bine legate între ele, deși acum se rostea un singur cuvânt, și-acela o cifra. Un paznic, probabil înarmat, deși nu se vedea, aparuse chemat din spate de casierită, și asistă, nemișcat, la lunga, obositoare numărare a banilor."

Ca prozator, Constantin Țoiu face față și în prezent, la cei șaptezeci și șapte de ani ai săi, oricărei concurențe.

Cărți primite la redacție

- Vasile Lovinescu, *Incantația sângelui (câteva elemente esoterice din iconografia și literatura cultă)*, ediția a II-a, îngrijită de Alexandrina Lovinescu și Petru Bejan, prefatăă și adnotată de Petru Bejan, Iași, Institutul European, 1999. 278 pag., 31 620 lei.
- G. Mihăilă, *Între Orient și Occident*, studii de cultură și literatură română în secolele al XVI-lea - al XVIII-lea, București, Ed. Roza vânturilor, 1999. 400 pag.
- Sanda Golopenția, *Vămile grave*, București, Ed. Univers, col. "Recuperări", 1999 (culegere de articole). 232 pag.
- Nicolae Rotaru, *Îngerii de oțel*, roman, București, Ed. RAO, 1999. 256 pag.
- Nicolae Rotaru, *Amintirile unui terorist (Dosarul Romida)*, localitate nementionată, Ed. Timpolis, 1999. 214 pag.
- George Bocșa, *Aria pierzaniei via Moulin Rouge/ l'Air de perdition via le Moulin Rouge*, poeme, ediție bilingvă româno-franceză, versiunea franceză de Linda Maria Baros, București, Ed. AMB, 1999. 184 pag.
- Ioan Vieru, *Crinul regal*, (prezentare de Dorin Tudoran), București, Ed. Eminescu, col. "Poeți români contemporani", 1999.
- Constantin Abăluță, *Mic manual de tăcere*, eseuri, București, Ed. Eminescu, 1999. 94 pag.
- Andrei Păunescu, *Nici o șansă*, roman, București, AAP, 1999. 112 pag.
- Petre Rău, *Mogoșoaia, istoria unei tragedii*, roman-document, Galați, Ed. Porto-Franco, 1999. 304 pag.
- Elisabeta Bogătan, *Zodia dezlegătorilor de semne*, poeme, București, Ed. Cartea Românească, 1999. 64 pag.
- Manuela Horopciuc, *Celălalt pas*, poeme, Iași, Ed. Timpul, 1999. 60 pag.

CALENDAR

16.I.1929 - s-a născut Ion Podoleanu	18.I.1963 - a murit Tomcsa Sándor (n.1897)
16.I.1942 - s-a născut Aurel-Dragoș Munteanu	18.I.1970 - a murit Ion Crețu (n. 1893)
16.I.1944 - s-a născut Elena Ghirvu Călin	19.I.1898 - s-a născut Sandra Cotovu (m. 1987)
17.I.1909 - s-a născut Marcel Avramescu (Jonathan X. Uranus; m. 1984)	19.I.1917 - s-a născut Georg Scherg
17.I.1916 - s-a născut Antoaneta Bodisco	19.I.1919 - s-a născut C.A. Munteanu
17.I.1924 - s-a născut Radu Theodoru	19.I.1921 - s-a născut Ion Istrati (m. 1977)
17.I.1931 - s-a născut Arahám János	19.I.1933 - s-a născut Victor Teleuca
17.I.1936 - a murit Mateiu I. Caragiale (n. 1885)	19.I.1943 - s-a născut Ion Nicolescu
17.I.1966 - a murit Nicolae Albu (n. 1920)	19.I.1957 - a murit Barbu Lăzăreanu (n. 1881)
17.I.1977 - a murit Emilian Constantinescu (n. 1894)	19.I.1964 - a murit Constantin Argeșanu (n.1892)
17.I.1985 - a murit Sorin Titel (n.1935)	19.I.1981 - a murit Catinca Ralea (n. 1930)
17.I.1993 - a murit Nicolae Frânculescu (n. 1925)	19.I.1985 - a murit Ovid-Aron Densușianu (n. 1904)
18.I.1848 - s-a născut Ion Slavici (m. 1925)	20.I.1757 - s-a născut Ioan Cantacuzino (m. 1828)
18.I.1898 - s-a născut F. Băneasa Fox (m. 1977)	20.I.1818 - a murit Dimitrie Țichindeal (n. 1775)
18.I.1911 - s-a născut Nicu Caranica	20.I.1908 - a murit D. Ollănescu-Ascanio (n. 1849)
18.I.1927 - s-a născut Tatiana Vorontova	20.I.1918 - s-a născut Ion Frunzetti (m. 1985)
18.I.1943 - s-a născut Dan Rotaru	20.I.1931 - s-a născut Vasile Băran
18.I.1943 - s-a născut Doina Sterescu	

Înfășurat în "mantia damnării"

ENEÎNDOIOS că Vasile Proca dorește a se situa într-un spațiu demoniac. Poezia sa e una de "sfârșit de lume" (ori măcar de epocă), în același timp ostenită și pulsând de o sumbră energie, rutinată și spontană în accentele durității asumate. Scrierile de fier, precum un joc de spade, și insinuările frigului ce naște cristale, albul ca simbol al imaculării inițiale ori redobândite prin sacrificiu, aproximează atmosfera ei ce nu o dată năzuiește a se rosti pe un ambițios ton oracular: "mă nasc în fierul/ ce-mi prinde miinile în lemn/ și din rani cresc frunze/ de ce, Doamne?// mă nasc în inima iernii/ fereastră spalată cu dimineți/ prin care alb priviți/ ce mai este de făcut/ ca lucrarea să fie gata/ la timpul promis/ de ce, Doamne?// mă naște Duminica luminii/ și orbii mă poartă de mină/ precum o sabie/ de ce, Doamne? - întreabă a treia oară/ gurile de foc din zidul/ ce mă desparte în două tabere// o voce: - privește în bethleemuri/ au crescut aripile/ și cu alte vieți pleacă" (*Peisaje umane, I*). Sau această înfruntare a morții pe un portativ teluric și marțial, adincind tema crizei de conștiință a unei epoci sleite: "cînd moartea aruncă pe masă o mină de pământ/ dovedește astfel că acul busolei/ e teava de pușcă uitindu-se la tine/ în timp ce privirile tale ascute/ săbiile de Damasc/ iar asfințitul sîngeră/ cît toți raniții unui secol/ umflînd gurile de canal? (*Peisaje umane, II*). Sau această angelică halucinație, de-o puritate ce-și asociază cruzimea (sabia tăioasă e un motiv obsedant), așezîndu-se în clima boreală, în vecinătatea literară a hiperboreei nichita-stănesciene: "Îngerul de metal vinde teama de sabie/ îngerului de lemn cioplit din teama de idoli și/ îngerul de noapte miroase teama din crinii imperiali și tu/ îngere de sticlă taie-mă să curgă singele cuvintelor peste/ îngerul de zăpadă care trimite teama de frig să ne vadă iar tu/ înger de aur poleiește-mi teama de zorii zilei cu roua

Vasile Proca - *Ambigua*, Ed. Moldova, Iași, 1998, 92 pag., preț ne-menționat.

Vasile Proca - *Abatorul îngerilor*, Ed. Cogito, Oradea, 1998, 72 pag., preț ne-menționat.

ta de/ înger care ne trece în cele trei ceruri ca pe orbi strada" (*Chemarea îngerilor*). De altminteri, prezența bardului *Necuvintelor* se simte adesea în filigranul stihurilor în discuție, care, în pofida acestui fapt, știu să evite, în ansamblu, capcana epigonismului: "zidului îi dai nume de zid/ și te întorci spunînd:/ nu există/ voi sinteți pietrele -/ dezgropatele cetăți ale ființei// propria ta mină care a făcut zidul/ o numești mină./ dar întorci privirea și zici:/ nu există...imposibil - se aude o voce -/ este Ramses și oamenii mării/ sint spuma visului său./ în capitala Dublei Țări miinile lor/ tăiate piramidă s-au făcut" (*Ou Topos*). E aci o pornire spre abstractizare și geometrizare, ca o "filosofie" a cruzimii și totodată o "formă" a ei, ilustrare duală a simțămîntului de mutilare lăuntrică ce apasă ființa modernă.

Poetul e atras de raportul - atît de primejdios - dintre existență (ori prezență, cum ar spune Maurice Blanchot) și text. Cel din urmă se nutrește din "tulburarea" celei dintii, cu toată aparența de independență a ambilor factori, ei determinîndu-se reciproc, poemul nefiind, în cele din urmă, decît o devisceralizare nu doar a specificului său, ci și a vieții: "întru în mine deschid cartea și ard/ colecția cu viețile tale// tu intri în tine îmi întorci spatele și spui:/ nu mă citi. nu mă citi// tremură cîntarul infirmului: poemele își vind/ măruntaiele în plină stradă" (*Sase versuri de dus și întors*). O dialectică asemănătoare apare în alt poem, ale cărui motive sînt eternizarea (fixarea) fenomenalului în limbajul liric, tendința de autonomie a acestuia pe calea obscurizării, instaurarea Formei, "lăuntrul" flambuind al poeziei, mixtura, ca și inevitabilă, de ridicol și sublim pe care o implică postura poetului: "copaci de sinteți vouă vă vorbesc/ și frunzele n-o să vă mai cadă// vreau să nu mă mai înțelegeți./ vreau să închid toate potecile/ ce duc la chilia cuvintelor mele -/ tulbure e această zi ce face amintire/ pămîntescul lucrurilor fără formă./ eu le zăresc lăuntrul sortit să fie flăcări -/ aceasta este credința mea mai spun/ și vouă mă închin// trecătorii mei între ridicol și sublim" (*Percepția de sine, II - [credința]*).

Prin tentația de a-și teoretiza materia lirică, observînd-o din interior și exterior

rizînd-o conceptual, Vasile Proca ajunge la un soi de exhibiționism al conștiinței: "gol și nerușinat și flegmatic/ mă strecor în sertarul cu patimi/ fac dragoste cu conștiința/ și o las așa dezbrăcată/ s-o admire sau s-o scuipă trecătorii/ eu născutul de toată lumea/ pornesc pe furie cu sinele dungat / de-a dreptul prin hohotele siberiei/ prin incendiile magnetice ale creierului/ și spre locul nașterii mă trezesc alergînd/ urmărit la tot pasul de Cel care crede/ că traumatismele mele sînt o avere// în versul cu nr. 20 pe piept se aplaudă/ cineva vopsește intervalul dintre aplauze" (*Nr. 20*). Denuțarea conștiinței e o auto-depășire a ei, asociată cu năzuința către elementar, cu o aspirație de purificare. Și la ce element lustral și geneziac mai expresiv ar putea apela autorul decît la apă? "acum să spuneți la ce mă gîndesc:// apă se bilbiie alienarea/ apă cere extazul/ apă strigă ficțiunea/ apă se roagă apa/ zece mîini deschid robinetele/ transfigurare - picură toate speranțele/ - încolțesc toți oamenii" (*Ibidem*). Poezia nu e decît o răscumpărare a avatarurilor existențiale, a trudei în solitudine pe care o presupune viața autoanalitică: "mîncare curată și zile curate așteaptă/ trupul poemului (eul creator adică rană vorbitoare)// în timp ce intensitatea cuvîntului crește/ fiindcă în atîtea ape au ars peștii/ în atîtea păduri a secat verdele/ și maturi copiii acestui poem prin cîte vieți/ au trecut îi vezi tăcînd în spatele cuvintelor/ (pentru a li se pierde urma) obosiți de/ mărșăluirile prin landele singurătății lăuntrice// pe acest drum al emoției poți să-ți fii o călăuză/ pentru a-ți defini lumea imblînzită:/ de cînd începe viața de puterile ei atîmat/ ca o piatră scrisă/ nu știi dacă ești învinsul/ dacă te gîndești pe sine printră gîndurile/ care-ți aduc durerea să te doară/ și bucuria să te bucure// apoi intri din nou în grile tale cu simțurile/ în expansiune și îți ieși rămas bun/ de la zdrențele împărăției pămîntești/ făcînd cu ochiul rugului aprins al eurilor" (*Piatra scrisă*). Tendința de geometrizare sfîrșește prin a agasa creația ce se simte damnată aidoma ființei ce a produs-o, voindu-se desprinsă de tiparele falacioase, de un alibi formal, cu-fundată într-un inform tragic ce ne amintește de scriitura acută a unui Ion Caraion: "se mai văd semnele// la mîini și picioare

legați cu insomnii/ trecem prin grădina lui Academos./ plutim pe fruntea lui în ziua cea lungă/ în răbdarea cîta un imperiu/ ca un trib de obsesii/ lingă un fluviu de îndoieli./ adunăm morții din duminicile războaielor/ cît timp turme sîngerii ne rumegă/ imitațiile nopților// acum se crapă de ziua în ochii piramidei" (*Ultimul timp*). Din incongruențele ontologice ia naștere ficțiunea, care, deși prin definiție "inventată", nu e absolut gratuită, adică arbitrară, fiind aidoma unei expediții cinegetice (sînt vîinate sensurile lirice), în cîmpul căreia "glonțul libertății" (al viziunii) e asasin în înțelesul că "ucide" viața de la care pornește și pe care o reprezintă, chiar prin transpoziția ei în lumea ficțională: "ieri erai mișcarea unui frig./ o liniște bătrînă tremurătoare./ ca o rugă arzînd o spînzurătoare/ în paradisul clipei nașterea îți strig./ fiindcă-ai venit din anotimpuri azi./ nevăzut de nimeni timpului văzut./ inventează existența ca o zi de vînațoare/ și de glonțul libertății în tine liber să cazi" (*Opt versuri despre libertate*). "Libertate" care e șansa poeziei de-a fi ea însăși...

Poetica în chestiune e un amestec de simbolism (dezarticulat, prelucrat în laboratorul contemporan, căci și atracția către geometrie pleacă de la mistică numerelor practică de poeții simbolști) și expresionism (izvorînd ca o sevă din dispoziția întunecată a poetului, din înclinația sa spre decorul apocaliptic): "Nevăzutul călător/ pornește ploaia/ care oxidează resturile/ din viața mea/ și isteria clopotelor/ și tristețea unui furnicar/ și desfrîul minții// apoi șterge urmele/ celor plecați să aducă/ smerenie/ apoi urlă plînge pentru/ moartea nebunului/ mare cît tot cartierul// mai sînt și alte cuvinte/ cu miros de bălegar de urină/ care își așteaptă/ înălțarea la cer/ ca nevăzutul călător// oare cîta viață au zilele anii/ de cînd mă sfidez?// atît mai spun: am fost aici/ înainte de a mă naște" (*Nevăzutul călător*). Vasile Proca e un autor care, înveșmîntat în "mantia de împărat" a damnării, își compune textele cu o grijă meșteșugărească ce se străduiește a urma meandrele "inspirației" mărturisitoare de libertate, săpîndu-le în "inima cuvîntului".

Cîrțița și Hegel

(Urmare din pag. 1)

ÎATĂ chiar titlul cărții și argumentele în sprijinul lui din eseu intitulat *Moartea și transfigurarea lui Euphorion*: nu sînt sigur că pot măcar evoca astăzi șocul produs de ideea eseului, pe care Balotă o relua de la Negoiescu și de la cerchiștii sibieni din anii războiului și o dezvoltă într-un context istoric nou, în care promotorii ei de odinioară nu-i mai găseau rostul. Treacă-meargă simbolizarea de către acest fiu al lui Faust și al Elenei a conjuncției dintre spiritul antic și cel modern ori chiar a aceleia dintre natură și spirit, exprimată în eseu, dar ieșeau cu totul din marginile vremii alte conjuncții, doar subînțelese, dar care n-aveau cum să ne scape, între creștinism și elinitate, între mistică și rațiune. Balotă își amintește astăzi că Paul Georgescu îl saluta ceremonios-ironic, de cîte ori se întâlneau, cu *Laudetur, Monsenior*. Dar nu pur și simplu apartenența la această familie spirituală o intuiau în eseurile lui, noi, tinerii, care-l citeam pe atunci, ci tensiunea dintre spiritul religios ori chiar mistic și acela filosofic și artistic. Generația mea a pariat, pînă la un punct, pe estetic împotriva filosoficului (sperietoarea marxistă pindea) și pe rațional contra religiosului (aici pindea sperietoarea comunistă). Chiar dacă știam că

arta își are arcele obscure în care mintea singură nu pătrunde, preferam să ne considerăm lucizi, adică imuni la fanatismele ideologice, boala cea mai gravă și răspîndită din regimul comunist. Încercătura spirituală a eseurilor lui Balotă ne depășea puterile și ne speria.

Și, totuși, dincolo de aparenta lor neaplicare la prezent sau de formula lor oarecum bombastică, eseurile conțineau un cult al cărții (al cititului și al scrisului), care era și al nostru, în măsura în care noi înșine opuneam realității literatura și trăgeam în jurul celei din urmă protectoare cercuri arhimedice. Recitînd *Euphorion* (în ediția adăugită de la Cartea Românească, 1999) și mai ales suta de pagină a *Prologului*, după ce am citit marea proză memorialistică din *Caietul albastru*, ca să nu mai vorbesc de fragmentele din *Caietul alb* publicate în *Apostrof* clujean, îmi dau seama de importanța pe care acest cult al cărții o avea pentru Balotă, în studenție, în detenție ori mai tîrziu și de faptul că el se cunoștea suficient de bine pe sine ca să facă din el un leit-motiv moral al biografiei sale. Fără cărți, se simțea "exilat în deșert" sau "izgonit din lumea mea adevărată". Ca de pildă, în anii de închisoare, cînd zgîria nume proprii ori cuvinte pe bucăți de săpun. În domiciliul obligatoriu, a reînceput lecturile. Prima reluare de contact cu foaia albă este descrisă memorabil. Ca și neputința de

a se mai desparti de cărți: plimbîndu-se pe cîmp cu Montaigne sub braț sau traversînd înot Borcea cu o *Enziklopädie* de filosofie ținută într-o mină deasupra capului. (Eu însumi l-am zărit, ani buni după aceea, citînd Xenofon pe tripozii digului de la Neptun). Și, în lipsa oricărei speranțe sau ambiții profesionale realizabile, "cu atît mai vie îmi era pofta ce-o pofteam, aceea de a construi un edificiu de cuvinte". Cititul și scrisul au reprezentat puntea care a unit generațiile noastre.

Și Balotă, și noi am supraviețuit prin carte. Deosebirea constă doar în aceea că nouă, mai norocoși, ne-a fost dată o singură tentativă (reușită) de a ieși la suprafață din subteranele pe care ni le destinase regimul, pe cînd celor mai în vîrstă decît noi le-au fost necesare mai multe tentative. Balotă povestește în *Prolog* o întîmplare care poate deveni metaforă extraordinară pentru acest efort repetat al conștiinței de a ieși din labirint: cu gîndul la Hegel și la felul cum descrie el dialectica spiritului, eseistul observă într-o anumită împrejurare cum, sub podeaua de lut a casei din Lătești, o cîrțiță încearcă să-și sape galeria pînă la lumina camerei, o dată, de două, de trei ori, în pofida apei fierte aruncate și a altor metode represive întrebunțate, cu tenacitatea și calmul cu care o întreagă generație și-a construit și reconstruit lumea ei de cuvinte, cu optimismul pe care filosoful german îl presupune la temelia înaintării conștiinței spre absolut.

Universuri paralele

ROMANUL *Morminte stravezii* de Dan Stanca, aparut la Editura Albatros se vrea o radiografie exacta a realitatii românești post-decembriște și totodată o incursiune în universuri paralele, utopice, dar mai cu seama distopice, situate oricum dincolo de granița realului palpabil. Este o lume în care miracolul deși pare încă posibil aluneca în derizoriu, și totuși dincolo de realitatea cea mai prozaică se poate întrezări un cifru misterios, un cod care se cere descifrat. Cititorul este confruntat cu imposibilitatea alegerii unei singure grile de lectură - nu este posibilă nici o lectură în cheie strict realistă (căci în acest caz multe dintre episoadele cu încălcarea simbolică ale cărții ar rămâne la statutul de evenimente senzaționale, bune de consens pe prima pagină a revistei *Paranormal*), și nici o lectură în cheie parabolice, din perspectiva căreia multe informații de background social ar deveni superflue. De altfel, una dintre caracteristicile cele mai importante ale romanului lui Dan Stanca este aceea că ele se sustrag oricărui clasificări și încercări taxonomice și, evident, dau multe dureri de cap recenzenților, conștienți de faptul că alegerea uneia sau a alteia dintre piste poate constitui o capcană. În fond, ne aflăm în fața unui roman cu mai multe niveluri de semnificație, stratificare ce legitimează, pe de o parte mai multe interpretări, iar pe de alta le contrazice pe toate.

În prim plan este adus cazul lui Horia Cantacuzino, personaj dositoievskian și camilpetrescian, deopotrivă, cu o presupusă descendență nobiliară, idealist cu puternice propensiuni autodestructive, incapabil să accepte realitatea și victima, în ultima instanță a acestei realități și a propriei imaginații. La începutul romanului, luăm cunoștință de dimensiunile *cazului* respectiv prin intermediul confesiunilor Ruxandrei, fosta iubită a lui Horia, aflată acum în Canada, beneficiind, așadar de privilegiul distanței, în timp și spațiu în legătură cu evenimentele relatate. Dar în fond, este impropriu să le numim evenimente căci în această primă parte, avem de a face mai mult cu idei, reflecții, fragmente de conversație (multe pagini sunt scrise într-un stil aproape eistic), iar aluziile culturale și referințele cele mai diverse sunt și ele numeroase. Toate converg însă către aceeași obsesie - destinul individului excepțional: "Aceasta a fost soarta tuturor marilor artiști, eretici, îndrăgostiți care au sensibilizat cerul într-atât încât i-au citit gamele și arpeggiile ingerești ca pe niște litere într-un abecedar, având însă în stângă și în dreapta abisuri înfricoșătoare. Șerpi, păianjeni, mlaștini, jar, dar mai ales nebuni cu dinți de oțel și gheare de fier, care te sfărțeau dacă pici în mijlocul lor. *Le fou de l'abîme*. Acesta este un tablou al lui Paul Klee, marele pictor care seamănă fizic uluitor de bine cu un alt mare nesupus, Julius Evola, *le visionnaire foudroyant*, a cărei urnă cu cenușă a fost dusă sus în

Alpi, unde nu mai crește fir de iarba și nu mai e colț de piatră, ci numai gheața albastră pe care calcă tălpile de foc ale ingerilor". (p. 21)

În fond, miza principală a cărții rămâne aceasta - reconstituirea traseului unei existențe excepționale, care prin evocarea ei retrospectivă se convertește în destin. Personajul este, desigur, un ales; el parcurge un traseu inițiat, reface un drum al calvarului (de altfel trimiterile la destinul cristic sunt destul de transparente) și este rasplat în final cu o viziune a lumii celeilalte, ca odinioară sfinții ortodoxiei, ale căror vedenii erau consemnate în *Minee*. Delir al unei minți distorsionate sau nebunie sacră a unui ales ce se află în posesia unui *mysterium tremendum*, a unei taine înfricoșătoare, viziunea escatologică a lui Horia Cantacuzino amalgamează episoade din cotidianul cel mai prozaic cu scene din trecut și secvențe de coșmar, după o rețetă ce ține de logica ilogică a înălțării onirice: "Am văzut apoi un eșafod uriaș pe care era tras pe roată însuși Horea, dar lângă el mai erau și alții care nu pareau oameni în carne și oase, ci fantome scheletice, strigoi fără consistență, implorându-i pe calai, pe împărați și arhierii să-i lase să bea sângele jertfitului. Nimeni nu-i lua însă în seamă. Rădeau, târându-i haur tot eșafodul împreună cu roata torturii care părea un soare al mai multor galaxii..."

Trebuie să spunem că viziunea nu este suficient de convingătoare, fantasmale nu capătă consistență, iar pagini care ar fi putut deveni antologice (ca acelea din *Cimitirul Buna Vestire* a lui Arghezi) eșuează în farsă mărunță și macabră. Există însă și pagini de-a dreptul măreționale, a căror protagoniștii este Elisabeta, soția schizofrenică a lui Horia, personaj realmente memorabil, ființă cu o sexualitate aberantă, predispusă unor stări de tranșă, asemănătoare cu cele ale marilor mistici și vizionari: "(...) cu cele mai frefrești și pure mișcări începu să se dezbrace, aruncându-și întâi bluza subțire de mătase care, fiind și foarte ușoară, dar și datorită unui fenomen miraculos, antigravitațional, în loc să cadă, începu să plutească în jur ca un patrafir evanescent, fluturând de boala duhului într-un zbor lin al începuturilor fără prihană. Aceeași soartă o avu și fusta care la rândul ei nu vroia să cadă și plutea în spațiul altarului, vaporosă, angelică, desfășurându-se în câteva suvițe, ca niște petale sau ca aripile unei pasări albe venite să ciugulească din potirul transsubstanțierii." (p. 187)

Dincolo de reușitele și neajunsurile cărții rămâne esențială suprapunerea și amalgamarea planurilor (într-o asemenea măsură încât granițele dintre real și ireal, posibil și imposibil se sterg, lucrurile sunt împinse până la limita dincolo de care nimic nu pare să mai conțene, iar lumea înconjurătoare este percepută tocmai în latura sa catastrofică, neliniștită, imposibil de ignorat. Doar, "haosul e răbojul pe care se scrie realitatea...", așa cum ne atenționează moto-ul din *Tropical cancerului* al lui Henry Miller, ales cât se poate de inspirat...

Catrinel Popa

Utopiile arhitecturii

CARACTERIZAT de către autori ca o invitație la cercetare interdisciplinară, volumul *Arhitectura care nu există* (imagine, virtual, utopie), publicat de Editura Paideia în colecția Spații imagine, reunește, șapte studii ale unor specialiști în istoria imaginii și a culturii, istoria arhitecturii, studiul realității virtuale și antropologie.

În ciuda succesivelor schimbări ale perspectivei, fenomenul aflat în discuție este bine definit și analizat. Este vorba de orașul imaginar, surprins în câteva ipostaze semnificative, începând cu fabulosul Tombocout și orașele magice pueblo, trecând prin arhitectura efemeră a pavilionelor naționale

la diverse expoziții, pentru a ajunge, în fine, la Sim City 2000, un model integral creat de computer.

Despre toate acestea și ceva în plus aflăm dintr-o "repede ochire" pe care coordonatorul volumului, Augustin Ioan de la Institutul de Arhitectură "Ion Mincu" din București, o face asupra discursului utopic despre oraș, acesta din urmă fiind înțeles ca "metaforă a dominației umane asupra spațiului fizic și, din această perspectivă, spațiu al culturii spiritului, rațiunii și ordinii, care se opun toate naturii, materiei amorfice și inconstiente". Subiect generos, autorul încercând să despartă apele printr-o ordonare inteligentă a materialului. Un prim pas îl constituie identificarea surselor utopiilor urbane moderne în critica adusă orașului industrial și, implicit, arhitecturii acestuia.

Interesantă se dovedește a fi și expunerea despre condiționarea arhitecturii de către discursul politic, cu atât mai mult cu cât autorul îi alătură un studiu de caz, sugestiv intitulat *Paris: egalitate, fraternitate, arhitectură*. Lucruri actuale pentru un public care vede la tot pasul - ceea ce nu înseamnă în mod necesar că are luciditatea de a recunoaște - mostre de ideologie politică tumată în forme fixe și care uită prea repede că metamorfozele răului sînt inepuizabile.

Problema definirii identității face obiectul unei alte secțiuni și este studiată diacronic în cazul pavilionelor României la expozițiile universale de la Paris (1867, 1889, 1900 și 1937), evoluția însemnând abandonarea treptată a reproducerii unei tradiții artistice specifice și trecerea la o inteligentă interpretare a acesteia.

Mai stingher în structura lucrării se dovedește a fi studiul, de altfel propunând interesante nuanțări, despre tipul clasic în arhitectură. "Iluminarea teoretică a chestiunii", de care vorbește coordonatorul volumului pentru a justifica prezența studiului aflat în discuție, își pierde din intensitate tocmai pentru că se dovedește a nu fi în cheie.

Ceea ce conferă însă cu adevărat valoare ansamblului este efortul lucid de a analiza și sistematiza utopiile propuse de arhitectură unei lumi pentru care, ca o ironie a soartei, distopia reprezintă mai degrabă regula decît excepția.

Marius Tepeș

Romanul unei fete de tranziție

DUPĂ buna primire pe care a făcut-o critica volumului de proză scurtă cu care a debutat Ioana Drăgan, *Vietăți și femei* (premiul Uniunii Scriitorilor - 1998), autoarea s-a ținut departe de ispita de a reveni în forță - cum se poartă sau cum s-a purtat multă vreme - cu un roman. *Poveștile Monei* - recent apărute la Editura Du Style - ar justifica, totuși, orgoliul și aroganțele de romancier.

Alcatuită din trei părți (*Jurnal de vedere, Istanbul, mon amour, Visul Alzheimer*), cartea ofera nu puține elemente de continuitate și coeziune. Cele trei "povești" - numite, ușor ironic, "simplă", "de dragoste" și, respectiv, "clinică" - au același personaj central (la vîrste diferite, e drept), același ritm al frazelor și, detectabil de la prima la ultima pagină, același tip de comentarii, pline de clișee exhibate ca atare, încărcate de aluzii la poveștile livrate nouă de filmele de mina a doua sau de cărți consacrate.

Iată, s-ar zice, suficiente argumente pentru a socoti cele trei "povești" drept o viață și cartea - un roman. Nu lipsesc totuși "inadvertențele" - intenționate - din biografia personajului, iscind suspiciuni și nedumeriri cititorului mai puțin dus la școala perversă a literaturii, neconcordanțe ce periclitează unitatea ansamblului, fără a o distruge însă. O primă plăcere stîmțită la lectură este dată de curgerea vioaie a frazelor - firească, ne vom zice, căci, la urma urmei, cea care le notează (bătrînul prețel al jurnalului) este o sprintară fată, trăindu-și o adolescență țigieză, dar nu mai puțin nărașă. Însă nici atunci cînd juna va deveni "doamna Mona" sau o "bătrînă doamnă" frazele nu-și vor pierde fluiditatea și naturalețea, căci vocea narativă uzează frecvent și cu abilitate de stil indirect-liber, ce lasă să răzbătă, autentic și savuros, palpitul limbii vorbite. Frapează, apoi, în triptic, numărul coplesitor de replici saltărețe, acide, de observații vădind un acut simț al realului (ce nu exclude însă împaijenirea sufletului în fantasmă, după cum vom vedea), fraze care vorbesc despre un anumit tip de inteligență și de sensibilitate feminine - ușor de recunoscut în România post-decembristă.

Lucidă, ironică și autoironică, tăioasă, capricioasă, cu o puternică și necenzurată inițiativă erotică, experimentînd și înscenînd minuios, din curiozitate, sau marșînd pur inercial la cite o propunere intimplatoare, Mona este o mostră a "dezordinii amoroase" care parazitează și răvășește lumea de astăzi.

O lume care - așa cum vedem în "jurnalul de călătorie" - nu mai e fascinată de molaticul Balcic, ci de viemuitorul și gălagiosul bazar din Istanbul. Femeile care o populează, pricepute vorbitoare ale unei limbi pe care am numi-o turcoromână, sînt prea crude sau mult prea coapte, uzate în aproape egală măsură, toate industriose, veșnic ofertante în egări și în șlapii lor aurii, ființe pe care le disting ca "prestigiu" (și, implicit, "vechime") doar numărul și grosimea lanțurilor de aur de la gît. În familii pînă deosebite acum cite o tanti Lili, cea care-ți aducea bomboane în copilărie și care de data aceasta se arată nerăbdătoare să te inițieze - cu profit -, chiar împotriva voinței tale, într-ale "tranzacțiilor" cu turcii. Lumea cărții Ioanei Drăgan - de fapt, lumea noastră - este una că-

reia i s-a atrofiat glanda ce secretă simțul moral, pastrînd în schimb, în plină promiscuitate, dar cu atît mai agresiv, reziduul toxic al judecăților. Pe eroina indiferența față de morala tradițională, dezinvoltura sexuală de care dă dovadă cu asupra de măsură nu o fac însă imuna la sentimente și sentimentalisme, deci nici la dezamăgiri. Lăsîndu-se antrenată în relații nu întru totul salubre, Mona proiectează deziderativ o aură de iubire asupra unora dintre acestea, deși, paradoxal, ochiul ei critic funcționează fără fisură.

Avem de-a face cu un caz interesant, în care excesul de luciditate nu duce la uscăciune, ci sporește capacitatea imaginativă, iar libertinajul face să incoltească dorința de iubire și mister. Nevoia de fantazare ne-o explică personajul însuși, atunci cînd vorbește despre obligația de a purta, din cauza unei forme foarte avansate de miopie, ochelari. Cu ei - spune eroina - "lumea din jur mi se pare prea rigidă, prea reală. Totul e brutal, dur. Știu tot, nu trebuie să mai ghicesc nimic și mă plictisesc". Sau, ceva mai departe: "Acei trei metri, distanța la care el (oculistul - n.m.) zice că eu pot să văd bine, sînt foarte neinteresante, neproductivi și banali, în timp ce masa informă care se percepe vag după ei este de fapt rodul imaginației mele. Ceea ce văd acolo ochii mei slabi nu este decît un pretext pentru visele mele, pentru dorințele și, de ce nu, doar e un cuvînt la modă, pentru fantasmalele mele, la care cei care văd perfect n-au acces. Nu au nevoie. Ei văd lumea la fel, identica pentru milioane de ochi".

Nu e de mirare, deci, că fără să poarte ochelari își trăiește Mona, la Istanbul, "marcă iubire" - nefecărită, cum altfel? - pentru un Făt-Frumos *à la turque*; "o poveste fără happy end, așa ca-n viață, cu eroina... blondă și despletită... strînge din dinți și merge mai departe, mereu mai departe, lăsînd în spate copilăria și pe mama, pe ne-născuții și pe tanti Lili, iubirea și orașul, aurul și vara solară, clișeele dintotdeauna ale fericirii (...)"

Dacă, în tinerete, pentru a-și proteja jocurile imaginativă, eroina noastră preferă să poarte ochelari de soare în locul celor recomandați, mai tîrziu, ajunsă o soție levinind domestic pe canapea, i-ar fi mai utili ochelarii fumurii, de orb, pentru a nu mai vedea că este înșelată. Cinismul sexual al animalului suplu și sălbatic de la începutul cărții se arată, astfel, a fi unul de cursă scurtă. Spre final, autoarea se dovedește mai puțin convingătoare în încercarea de a ne prezenta o Monă bătrînă, amenințată de senilitate și accese de nebunie. Se simt acceptate false, chiar stridente, născute, probabil, din obstinația de a parcurge traseul unui destin pînă la capăt, cu orice preț, de a încheia, din "datorie" și demonstrativ, un drum care a ajuns să te obosească.

Rămîne - cum am mai spus - ca element de rezistență al cărții, înregistrarea scriitoarei cu un foarte sensibil senzor al limbii vorbite, la care se adaugă, în obținerea efectului de familiaritate, tehnica naturalizantă a contaminării lingvistice dintre vocea auctorială și personajele. Dincolo de aspectele stilistice, *Poveștile Monei* reușesc - și acesta este meritul lor cel mai important - să surprindă un aspect esențial al tipologiei feminine din România de astăzi, un hibrid de mentalități erotice: tinăra decorată moral, deseori cinică "devoratoare de bărbați", dar care nu poate renunța cu totul la clișeele romantice, la mai vechile "candori" și alintări pisicești, care o mențin vulnerabilă. Din această cauză, oricît de emancipată ar fi (s-ar dori), românca acestor ani tot în ieftine dramele de menaj sfîrșește. Așa cum întreaga noastră societate, de altfel, sfîrșește în dramele.

Fernanda Emanuela Osman

PARIZIENII

ALFABETUL
DOMNILOR

de
Ioana
Pârvulescu

N-AI AUZIT că unul cică s-a dus odată bou la Paris, unde-a fi acolo, și a venit vacă? - Își argumentează Ștefan a Petrei poziția față de studiu în general și față de Paris în special într-una din disputele conjugale evocate de Ion Creangă în *Amintiri*. Totuși adevărata replică la scurta fabulă pariziană nu-i este dată pe loc de Smaranda, ci, mai târziu, de bunicul David Creangă, de unde forța ei: se spune de la bărbat la bărbat, de la bătrîn la mai tînăr, de la învățat la... ciubotar. Spre deosebire de fiica lui, care se apricepe iute și da argumente pasionale, David Creangă ține un discurs conciliant, cu argumente raționale: „Nu-i rău, măi Ștefane, să știe și băiatul tău oleacă de carte, nu numaidecît pentru popie, cum chitește Smaranda, că și popia are multe nacafale (...) Eu, să nu fi știut a ceti, de mult aș fi înnebunit, cîte am avut pe capul meu. Însă deschid *Viețile sfinților* și văd atîtea și atîtea și zic: 'Doamne, multa rabdare ai dat aleșilor tăi'. Și-apoi să fie cineva de tot bou, încă nu este bine. Din cărți culegi multă înțelepciune, și, la dreptul vorbind nu ești așa, o vacă de muls pentru fiecare“ (s.m.). După cum se remarcă, personajele fabulei rămîn aceleași, dar morala este opusă. De altfel, datorita lui David Creangă, care învinge în dispută, băiatul va învăța pentru prima dată dincolo de hotarele Humuleștiului. Naratorul *Amintirilor*, în schimb, este imparțial, nu-și înclină balanța în favoarea uneia sau a alteia dintre cele două poziții. Talentul retoric al tatălui, care într-o singură frază construiește o splendidă poveste pedagogică atîrnă la fel de greu ca exemplificările autobiografice și generalizările bunicului. Cele două atitudini: degeaba te duci la Paris (să înveți) și e strict necesar să pleci de-acasă (la învățatură) se confruntă în toată literatura română, de la năravurile moldovenilor biciuite de Dimitrie Cantemir ori cele ale muntenilor lui Dinicu Golescu pînă la, să spunem, fraza cu care debutează romanul

Delirul de Marin Preda: „Cînd mama lui Parizianu, sora mai mare a primei neveste a lui Moromete, se întorsese de la Paris însărcinată, mulți crezuseră că va ieși din asta un copil care n-avea să semene deloc cu cei din sat; fiindcă ce deosebire ar mai fi fost atunci între Paris și Siliștea-Gumești? În literatura română Parisul este numele generic al străinătății, iar felul în care el se deosebește de Humulești sau de Siliștea-Gumești este hotărîtor în formarea personajului masculin.

Chiar în generațiile care au studiat în corpore în străinătate și probabil tocmai de aceea este mai vizibil scepticismul lui Ștefan a Petrei decît încrederea în puterea formativă a școlilor (sau măcar a orașelor) occidentale. Bonjuristul și monșerul ori „neamțu’ dracului“, după cum sună o apostrofă din proza lui Alecsandri, sînt ironizați și din interior, nu numai din exterior. Cel mai cunoscut este sonetul lui Eminescu, *Ai noștri tineri...*, din 1876, așadar la doi ani după perioada petrecută de poet la studii, la Berlin. Eminescu își alege drept țintă satirică Parisul-lumină al multora dintre contemporanii săi: „Ai noștri tineri la Paris învață / La gît cravatei cum se leagă nodul, Ș-apoi ne vin de fericesc norodul / Cu chipul lor istet de oaie creată“. Răsucirea mustații în timpul plimbărilor cu birja, trasul dintr-o țigară „lungăreață“, vorbitul „pe nas“ (nazalizarea consoanelor), șuetele din cafenele sînt semnele distinctive ale personajelor din fabula lui Ștefan a Petrei, aflate în alt deghizament. Va trebui să mai treacă cel puțin o jumătate de veac pînă cînd toate acestea să dobîndească un nume mai blînd: snobism și să fie înțelese și în latura lor pozitivă.

Mai savuros pare pentru cititorul de astăzi portretul universitarului din *Dudașu Mamuca* de Hasdeu, Vladimir Aleșchin-Uho, care precedă cu mai bine de un deceniu portretul de grup eminescian din *Ai noștri tineri...*: „se-n-

torsese atunci de curînd din străinătate, unde a fost trimis să studieze literele spre a se urca pe vreuna din cele multe catedre vacante. După o călătorie de doi ani el reveni plin de... știință? ba de colb! Universitatea în care ar fi studiat și gradul lui academic erau pentru toți o chestie tot atît de obscură ca patria și opera lui Omer. Se știe numai, că-n acea misterioasă universitate licențiatii în litere sunt scutiți de a ști grecește și latinește, de unde studenții au dedus cumcă ea nu se află în Europa, ci doară undeva în Africa, bunăoară la Marocco“. Că astăzi foarte multe universități europene ar putea sta, în privința exigențelor de latină și de greacă, alături de ipotetica universitate din Marocoul de secol XIX ar avea de ce să ne pună pe gînduri. De altfel, dacă Hasdeu are în vedere un personaj contemporan lui (modelul său este V. A. Urechia), din trilogia lui David Lodge dedicată vieții universitare (romane cu cheie, spun avizații) se poate vedea că nici cu contemporanii noștri lucrurile nu sînt de invidiat.

Părerea contrară are mai puțin farmec literar. Un personaj „pozitiv“ ca Elescu din romanul lui Bolintineanu, *Elena*, care nimereste într-o adunare neliniștită după ce a lipsit mulți ani din țară este, atît ca personaj cît și ca orator, plicticos și contrariu cu ideile sale, percepute de toți ca „revoluționare“. Firește că în romanele lui Bolintineanu nici un personaj nu strălucește. Este totuși evident că autorul dă portrete mai vii, chiar dacă insignifiante în economia romanului, pe ideea lui Ștefan a Petrei, că Parisul nu poate face minuni: un anume logofăt Constantin, „trimis să învețe legile la Paris“, face carieră la întoarcerea din țară, dar se leagă „cu inima“ de cel mai ticălos domnitor din cîți slujește și, mai grav, este „anost, cum se zice la București în stilul familiar“. (Aici e interesantă observația lingvistică). Parisul apare și în poveștile amoroase ale romanului *Elena*, unde

doamnele profită de plecarea soților la Paris ca să încerce aventura extraconjugală.

Parizieni sînt și tinerii care, pe la jumătatea secolului al XIX-lea, citesc cărți franțuzești. Ei sînt suspectați la fel de mult ca aceia care învață la Paris, măcar cum să-și lege nodul cravatei. *Scrisoarea VIII* de Negruzzi, subintitulată *Pentru ce țiganii nu sînt români* ne arată și pentru ce cărțile franțuzești nu sînt ca *Viețile sfinților*. Este de remarcat că dacă la Creangă *Viețile sfinților* fuseseră invocate de intelectual, de progresist, de cel care crede în carte, la Negruzzi ele sînt invocate de omul neînvațat și suspicios față de studioși. Scrisoarea debutează cu portretul naratorului aflat la moșie și citind, în așteptarea macaroanelor (!) de la dejun, *Esquisse sur l'origine et la langue des Cigains* (sic), de Kogălniceanu. Or, supararea vecinului său Bogonos, om cumsecade, crescut după vechile obiceiuri și îmbrăcat oriental, de la asta pornește. El reproșează tînarului că bogodănește zi și noapte „poveștile franțuzilor“, fără folos formativ sau măcar informativ. Adevărata origine a țiganilor nu se află în broșura domnului Kogălniceanu, ci în viața Sfințului Grigorie, pe care i-o va servi interlocutorului, cu dragoste, după încă o tiradă critică: „În locul flecărelilor franțuzești, de ai fi citit *Viețile sfinților*, nu te-ai uita la mine așa holbat. Dar vâ pitreței numai vremea a fata niște stihuri schilavoase, pre care nu le înțelege nime, și care nu plătesc o slovă din Arghir... A! afară de *Aprodul Purice* a d-tale care m-a făcut să rid de mă durea inima“. Contracompliment de o mare cruzime, întrucît *Aprodul Purice* e un sobru fragment de epopee. „Barabarul! (...) nu știa cît mă umilea!“ - comentează victima, stabilind numele de grup al celor care n-au avut un Paris, nici măcar livresc, în toată viața lor.

SCRISORI PORTUGHEZE

de Mihai
Zamfir

IN ULTIMII ani ai secolului XX, aproximativ în același timp cu dispariția comunismului în Est, s-au petrecut în Vest fenomene ce pot schimba cursul vieții noastre. Încă prea puțin observate, și mai puțin analizate încă, ele se lasă rezumate astfel:

1. Profețiile sinistre ale criticilor capitalismului, ale snobilor de stînga din „Clubul de la Roma“ (adunare de iresponsabili ghicitori în cafea), s-au prăbușit sonor în ridicol: nu, omenirea nu se va înmulți în ritm catastrofal, cei șase miliarde de pămînteni de astăzi vor fi, în anul 2050, doar vreo 7,5 miliarde; nu, lumea nu riscă foametea generalizată, deoarece noile tehnologii agricole permit ca pămîntul să hrănească, chiar la ora actuală, peste șapte miliarde de oameni; nu, resursele naturale ale planetei nu se vor fi epuizate în anul 2000 (sintem chiar în 2000!), căci omenirea - prin energii alternative și prin descoperirea de noi zăcăminte - posedă resurse naturale pentru o perioadă practic indeterminată; și, mai ales, capitalismul liberal n-a falimentat sub povara propriilor lui contradicții: pare mai sănătos și mai înfloritor decît oricînd. Ce-i drept, apar noi urgențe grave la care nimeni nu se gîndise - precum modificarea echilibrului termic al planetei (efectul de seră) sau pericolul mutațiilor biologice realizate de om pentru sporirea producției agricole.

2. În ultimul timp, în Statele Unite a căpătat preponderență absolută „noua economie“, adică economia bazată pe noile tehnologii computaționale, pe hiperinteligenta secretată de acestea: doar astfel se explică ascensiunea insolentă și fără precedent a economiei americane, neîntreruptă de aproape douăzeci de ani. Pentru a realiza proporțiile unei astfel de schimbări, e de ajuns să evocăm o singură cifră: în anul 2003, „noua

economie“ va produce în Statele Unite mai multă bogăție decît întreaga industrie luată la un loc. Comentariile mi se par de prisos.

Această revoluție tăcută ce domină deja și Europa Occidentală antrenează o schimbare principală de proporții: spus pe scurt, cu o formulă sintetică, „noua economie“ anulează în fapt diferența dintre muncă și capital. Toată zestrea teoretică a marxismului, a luptei de clasă, a iluziilor keynesiene va trebui, logic, aruncată la coș.

3. Legat de fenomenul mai sus schițat se petrece altul, de aparențe modeste: educația a devenit motorul principal al evoluției societății. Fară practica ordinarului, de exemplu, omul rămîne azi în afara vieții active, iar omul anului 2010 ori 2020 va fi un profesionist mobil, care-și schimbă mereu slujba în funcție de oferta profesională. S-a terminat cu tradiționala „carieră“, din clipa cînd materia cenușie a devenit principalul producător al bogăției. Or, fără o educație actualizată, inteligența nu se poate naște.

4. În fine, faimoasa „globalizare“ nu trebuie înțeleasă restrictiv, ca o americanizare pernicioasă: globalizare înseamnă descentralizare, preponderența regiunilor, a comunităților locale, a societății civile în defavoarea statului național. Centralismul, dirigismul, economia planificată și etatismul denumesc, la ora actuală, principalele frîne în calea progresului. Mitologia statului atotputernic și providențial, a puterii centrale ce are grijă de toți supușii aparține de acum istoriei. Ceea ce s-a întimplat în fosta Iugoslavie semnifică apusul statului onnipotent, bazat pe teroarea piramidală, și unde un despot poate tăia și spinzura fără să dea socoteala nimanui.

2000 (II)

Într-o era cînd mișcarea rapidă (electronică!) a capitalurilor de la Tokio la Paris și New York reprezintă principala sursă de bogăție, cînd un dezastru financiar din Tailanda are repercusiuni rapide în întreaga lume, viitorul aparține regiunilor, nu statelor. Numai aceste reduse entități geo-istorice administrează în mod eficiente bogăția globului pămîntesc. Zona euro, victorie și speranță a Europei, personifică exemplul strălucit al unei uriașe confederații de state, bazată pe dezvoltarea rapidă a regionalismului.

Ce nume să dăm acestei realități care ia naștere sub ochii noștri? Eticheta denominativă nu are prea mare importanță. Mi se pare însă evident că liberalismul, - împreună cu corolarul sau obligatoriu, pluralismul politic - au învins aproape pretutindeni în lume și ca lor le vor aparține deceniile următoare. Cît despre mințile tutelare ale secolului XXI - ele nu vor fi nici Marx, nici Lenin, nici socializantii care au făcut timp de decenii deliciile intelectualului *à la page*; nu vor fi nici profeții social-democrați, destul de prăfuiți și ei, nici promotorii naționalismului izolaționist. Veritabilii maestri ai gîndirii vor fi acele minți cu adevărat luminate ale secolului XX care, în ceața și bezna confuziilor, au știut să distingă sensul evoluției omenirii. Iar primele decenii de după 2000 se vor apleca, probabil, pline de recunoștință, în fața gîndirii lui Karl Popper, Friedrich A. Hayek, Raymond Aron ori Jean-François Revel, adică în fața gîndirii celor care, în pofida modelor, au avut dreptate.

Iustin PANTA

Încerc să scriu o poezie (I)

Se înnopta și începeam să ne dorim.
Ea nu era acasă, o deslușeam doar în fărîma
aceea de boare
rămasă în urma ei prin încăperi și așternuturi.
Am pășit în întunericul din marele hol -
și am încremenit de frică.
Un al doilea - un bărbat, o femeie, ea? -
a intrat în spațiul acela oval, ca un musafir secret,
sau ca un hoț
și, de afîta încordare, a înlemnit de frică.
Apoi un al treilea a ajuns în mijlocul nostru -
de teamă s-a oprit brusc puțin mai în dreapta;
cu toții, drapați în tăcerea celorlalți,
ne simțeam fiecare de parcă cineva ar fi ținut
permanent
mîinile în jurul gîturilor noastre, fără să strîngă,
dar ca și cum ar fi putut-o face oricînd.
"Este cineva aici?" a întreat al treilea.
Nici un răspuns.
Atunci a intrat al patrulea și a încremenit, la
rîndu-i, de spaimă.
La fel al cincilea, al șaselea și așa mai departe -
o furie ceremonioasă creștea atmosfera.
După o vreme, toată lumea, toți viii intraseră
în marele hol întunecat -
și cu toții, blocați de panică (frica este un lux
pentru imaginație), cu ochii deschiși
creau margini, granița spațiului de unde celălalt
începea,
trasau demarcații în acea voluptate a încîntării
(fricii)
în care nu se putea intra decît pe întuneric și
privind.
Fiii erau acolo, pierduți de teamă, dar fără să
știe le era
teamă și de părinți, ajunși cu puțin înaintea lor,
copilului îi era frică de doică, dascălului de elev,
maestrului de ucenic, amantului de amantă.
Numai mie nu mi-era frică de ea.
"Umblam" fără să ne căutăm, dar căufind să ne
găsim.
Era o înfilnire inevitabilă - ca și aceea
dintre temerice și osîndit.
Din cînd în cînd cineva întrea: "Este cineva aici?"
Nici un răspuns. (Nu au nimic a spune?)

Încerc să scriu o poezie (II)

Asemenea argintăriei afît de fine,
cu capetele linguritelor subțiate ca foița de staniol
sub degetele generațiilor succesive ce le ținuseră în
mîini,
a pierde ceva, care după pierderea ta să rămînă
viu -
este lucrul cel mai crud.
O cruzime la care senzualitatea se adaugă,
sau o tristețe puțin timidă, care se naște dintr-o
viață fără bucurii,

înseamnă o seducție sigură.
(Fermecător de demodată - umilinta ridică la
demnitate).

A început o ploaie puternică,
o furtună a izbucnit ca o mină ce explodează în
plină zi -
oameni, case, trotuare, parcuri au sărit în aer;
doar pe ici-colo umbre cenușii, brodate cu dantelă
de lumină...
deodată, chiar lîngă mine aud o voce și un rîs
îndrăgostit.
Să fie doar veseliea unui personaj de tragedie?
Sau un gest splendid de neglijență disprețuitoare?

În fața acestei blîndeti orgolioase și nespuse de crude:
eleganța și delicatetea de a mă simți timid și străin,
politicos și autoritar, fermecător de demodat.
Să încheiem astfel o zi
încît să ne putem spune la apusul soarelui:
a mai trecut o zi în care n-am făcut nimic,
n-am supărat pe nimeni
și ne-am mai și bucurat din cînd în cînd
sau măcar o dată.
O mulțumire obosită, fără preget,
după care somnul să urmeze deodată simplu.

Încerc să scriu o poezie (III)

Orice poem bun este o hărțuire sexuală
(o grandoare haotică).

Încerc să scriu o poezie (IV)

Mi-este afît de dragă încît trebuie s-o trezesc.
Iarăși am să intru în realitatea ei ca Guliver în țara
piticilor.
Ca să se încălzească mijlocul, centrul,
trebuie să prăjești, să arzi marginile (pe la
margini)
(asta este valabil și pentru o pizza, dar și pentru o
femeie).
Mai înfîi ea este o blondă apatică, apoi stingheră
pentru că îmi știe privirea căufind pe fața ei
un semn că este preocupată de mine -
ea are acel ochi somnoros dar totuși atent al
iubitei
care te privește la început neîncercător prin
deschizătura ușii.
Pe urmă devine delicată și elementară.
Mai apoi ea își dă brusc seama că este miezul
noptii
dintre joi și vineri: dacă vom continua să stăm
alături în patul nostru
unul dintre noi va ajunge cu o fracțiune de
secundă mai repede
în vineri (soarele în dreptul lui va răsări mai repede
cu o milisecundă),
iar asta ar fi nespuse de grav -

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Jurnal de înger

Sînt stăpînit de soare ca de-un gînd
înlăcărât. Mi-s umbrele penumbre.

În dup-amiaza veșnic surîzînd
Parfumurile nu mai pot să umble,
Ci cad încet, fără destin, din flori,
Ca niște leșuri de fitile groase.
Melci descărnați de patimă și dor
Se-nchid cu ele-n palidele case
Spre-a le iubi bezmetici pînă cînd
Razele fac în aerul frel tumbre.

Sînt stăpînit de soare ca de-un gînd
înlăcărât. Mi-s umbrele penumbre...

așadar să ne îmbrățișăm - își spune ea -
să ne suprapunem, să intrăm deodată - în vineri.
Ochiul ei acum este plin de un sentiment
care provine din case mari împărătești,
de drama tuturor sclavelor albe din est,
de anonimatul meu din Paradis,
de curve, ca niște mari pisici plictisite,
de promisiunea dublată de celebra absență a
garanției.

Sîinii ei sînt plini de lăptișor de matcă.
Sudoarea arde ca o văpaie pe obraji,
cînd o ating trupul ei își lasă culoarea pe vîrfurile
degetelor mele

întocmai ca aripile fluturilor.
Ea mă înconjoară cu tot focul senzual și somptuos,
Dătător de fior, răpitor,
al flăcărilor din căminu-i.
Acum, în fiecare clipă a ei, pare vrăjită.
(Uneori alergăm și luptăm ca fermecați pentru
cineva

a cărui absență ne-ar aduce pacea).
Cînd o privesc parcă mă uit la o vitrină de săbii și
pumnale,

de puști, arbalet, tancuri, mine de picior
și frînghii de spînzurat.
Înfățișarea ei nu i se potrivește -
sau mai degrabă i se potrivește prea bine,
nu-mi place la ea... dar îmi place această
neplăcere.

Mă simt furat înainte de a-mi depune bagajele în
camera de hotel,
jefuit înainte de a-mi ridica salariul,
fîlărit înainte de a porni la drum
cu trenul, cu avionul, cu mașina
sau pe jos -
în absența mea și a lucrurilor mele.

Mi-e teamă nu de cei puternici,
ci de cei slabi, nevolnici, de neputincioși.

Pe măsură ce timpul trece
temerile de-a o vedea se îmbină, apoi fac loc
temerilor de-a nu o vedea.
Mă gîndesc așa: o frumusețe în singurătate
este mult mai înrobitoare
decît o frumusețe în public, publică, în societate.
Și: este o diferență aiuritoare
între o femeie care stă în curentul unei camere
și aceeași, care stă în bătaia vîntului.

Ăst timp o domnișoară mediocră,
cum sînt cu miile prin orașe,
rîse, mistificînd rîsul,
doar ca să întretină o conversație banală.
Și cu plînsul ea procedează la fel.

Evocări verosimile

NĂSCUT în 1908, după studii hurducate, Virgil Cărianopol debutează, în 1931, cu o placheta (*Flori de spin*) de clară opțiune avangardistă, accentuată, în 1933, printr-o altă placheta care avea ca titlu chiar numele poetului. Și o ține așa, cu fronda avangardistă pînă în 1936, cînd, prin placheta *Scrisori către plante*, se îndreaptă decis spre lirica tradiționalistă, pentru ca, imediat, să adere la programul estetic gîndirist (*Carte pentru domnițe*, 1937 și *Frunzișul toamnei mele*, 1938, *Scară la cer*, 1940). Cum de un frondeur avangardist a optat, direct, pentru gîndirism e unul dintre secretele poetului. A urmat după război (în 1942 a publicat volumul *Poeze de pe front*) o lungă perioadă de interdicție, în care vreme a avut parte și de pușcarie, deși nu știu să fi fost legionar. Abia în 1967 reappare cu un volum retrospectiv, prefat de gîndiristul Ovidiu Papadima. A publicat, pînă la moartea sa petrecută în 1984, destule (prea multe) plachete și, din păcate, a fost printre trimbișii festivităților oficiale comuniste, la care contribuia cu poeme adecvate momentelor politice pe care le omagia cu sirg vinovat. Parea, cînd îl vedeai pe stradă sau în redacții, mereu înfricoșat și parcă se făcea mic în ciuda lungii sale înălțimi aproape descărnate.

S-a voit (parțial a și fost!) memorialist, publicînd, în 1973, odată cu placheta *Ștergar românesc*, volumul memorialistic *Scriitori care au devenit amintiri*. De curînd, nepoata poetului, d-na Virginia Cărianopol, s-a îngrijit de reeditarea acestui volum de amintiri. Autorul le-a subtitulat "pagini de jurnal", deși jurnalul este mai curînd o indicație ca acele convorbiri pe care le inserează în sumar sint, uneori, convenționale, ele hrănindu-se, de fapt, din rememorările autorului despre unii scriitori. Nu vreau să generalizez. Pentru că în alte portrete e evident că se pornește de la însemnări de interviu, cum se publicau, în anii treizeci, în presa cotidiană și literară. De pildă, convorbirea cu Camil Petrescu e, evident, o rememorare a felului de a fi al marelui scriitor, încît stîrnesc zîmbete unele "răspunsuri" prezentate ca fiind ale prozatorului. Dar portretul scriitorului poate fi, desigur, reținut pentru că îl știm aidoma de la alți memorialiști. "Scund, cu ochii de un albastru pronunțat, cu capul puțin aplecat spre umărul drept, Camil Petrescu nu vedea, în trecere, aproape nimic din cele ce se petreceau în afara lui. Toată viața a privit mai mult în el decît la cele ce-l înconjurau. Avea înlăuntrul lui o lume întreagă, veșnic în fierbere, mereu în agitație, lume pentru care își sacrifică mai tot timpul, dornic totdeauna s-o cunoască mai bine și să-i smulga taine pe care voia să le comunice oamenilor. Nu frecventa cafeneaua literară. Retras, departe de zgomotul reclamelor nemeritate și birfelor confrăților, a trecut prin viața singur. Modest dar stăpîn și pe cultura și pe cuvîntul care i-au creat numele, el s-a zbatut în sine, ca într-o colivie, reușind totuși să spargă pereții timpului sau, pentru a se face auzit și dincolo de ei". Unele tușe din acest

portret le aflăm și în cel consacrat lui Camil Petrescu de Lovinescu în volumul al doilea din *Memorii*, cel ce a iscat cunoscuta replică iritată intitulată *Domnul Eugen Lovinescu sub zodia seninătății imperturbabile*. Trei amendamente importante se cer menționate în această schiță de portret creionată de Cărianopol. Mai întîi e de observat că nu e adevărat că marele prozator și dramaturg n-ar fi frecventat cafeneaua literară. O frecventa. E știut că, în fiecare dimineață, lua micul dejun la Capșa, (ouă moi la pahar, unt, șuncă, cornuri și un svart) în care vreme își citea, atent, presa zilei. Și prînzul îl lua la Capșa și se plîngea de mizerie pentru că nu putea lua și cîna tot acolo. Nu evita întîlnirile cu colegii scriitori, preferînd, evident, numai pe unii importanți și cu care avea ceva de discutat, mai totdeauna în contradictoriu. Apoi e falsă opinia că prozatorul nostru a fost un om modest. Numai modest n-a fost, se știe, această personalitate care se considera nu numai cel mai mare dramaturg (a și fost) și prozator, dar și cel mai competent finanțist și chiar strateg militar, avînd parte, din această cauză, de farse ale confrăților scriitori, de care cafeneaua literară a epocii a rîs cu haz. Se înțelege că, așa stînd lucrurile, Camil Petrescu nu trăia deloc retras de confrăți. E drept însă că își alegea bine companiile (Ion Barbu, Sebastian, Rebreanu, Camil Baltazar, Oscar Lemnaru, Lovinescu - pe care îl vizita acasă) și, pe la începuturi, a frecventat chiar sedințele cenaclului "Sburătorul". Dar, încă o dată, cine poate garanta autenticitatea răspunsurilor prozatorului, notate cu grijă și amănunțit de Cărianopol? Uneori, ciocănite bine, nici nu au nimic din sunetul distinct inconfundabil al lui Camil Petrescu. Portretul lui Corneliu Moldovanu e văzut cu deosebire ca om gata să-i ajute pe scriitori în nevoie, cu deosebire pe cei tineri. Dar undeva (la pagina 32) se vorbește și de talentul lui. Ceea ce este o vădită exagerare. De fapt, Corneliu Moldovanu, lipsit de har, este un scriitor fără operă, care s-a priceput de minune să acumuleze înalte funcțiuni oficiale (se pare că a fost un bun gospodar), ca director la Teatrul Național sau președinte la Societatea Scriitorilor Români. În aceste funcțiuni (pe care le-a ocupat în cîteva rînduri) a fost generos și bun cu breasla scriitorilor, totdeauna în acute nevoi. Dar un portret al lui Corneliu Moldovanu (a debutat în grupul sămănătorist de la birlădeanul *Făt Frumos*) care nu face referire la inexistența sa operă literară și la submediocrul său talent ne apare ca deformat și fals. Însă meritau să fie amintite inițiativele lui Moldovanu, ca președinte la SSR, care a izbutit să convingă pe cei în drept ca traducerea filmelor care rulau în cinematografie să fie revizuite de un scriitor (se pare că și textul programelor de sală, care, atunci, erau de rigoare - cu plată convenabilă). Asta îi ajută pe condeierii nevoiași, cu deosebire pe cei tineri. Oricum, era regulă că nici un film nu putea fi programat fără o prealabilă aprobare a SSR, din cei 6300 lei cu care se onorau acele revizui, jumătate rămîneau la

SSR iar cealaltă jumătate îi aparținea celui ce făcuse treaba. Portretul lui Ion Pillat pare a fi, la origine, un crochiu de interviu. E potrivită întrebarea dacă viața sa de tînăr avut (era nepotul atotputernicilor Brătieni și fiul unui liberal, cu moșie la Miorcanii Dorohoiului) predispune la poezie și visare de vreme ce arta izvorăște numai din suferință. La care marele poet răspunde că "poezia adevărată, marea și chiar modesta poezie se naște nu din lipsa de griji ci din suferință", pe care el, ca om, deși bogat, a avut parte. Și adaugă: "Arta nu poate fi generată decît se sentimente profunde, veșnice, pentru care trebuie să suferi și cine nu merge pe acest drum, bate zadarnic potecile artei. Să nu crezi că am dus o viață lipsită de griji". Apoi Cărianopol revine, la gîndul său, reamintindu-i lui Pillat că a făcut parte din delegația țării la Conferința de pace de la Paris (aș adăuga imediat că, după aceea, între războaie a știut să fie reprezentant în diverse organisme internaționale). Ori, insistă memorialistul, "fastul, strălucirea de acolo și de atunci eu le socotesc un alt fel de trai față de al nostru". La care Pillat răspunde: "Da, dar aceasta era o datorie. Am fost trimis de statul român de atunci... Nici aici, să nu crezi că a fost o viață lipsită de griji. Multe nopți a trebuit să le fac zile... Am fost trimis pentru muncă și nu pentru a trăi lipsit de griji". Își repudia - cel puțin așa reiese din aceasta convorbire - lirismul său (simbolist și parnasian) de la începuturi, dar pentru ceea ce e viabil în opera sa crede că, în fapt, contemporanii săi "m-au înălțat pe un soclu pe care mă bucur că stau". Pillat, reiese, știa să-și aprecieze obiectiv creația sa. O și spune, afirmînd că *Pe Argeș în sus* este volumul "pe care îl consider cea mai mare izbîndă a mea". Și avea, se știe, perfectă dreptate. Mișcător e evocată întîlnirea cu N. Iorga. I-a lăsat la redacția *Neamului Românesc* placheta gîndiristă, din 1937, *Cartea pentru domnițe*. Mai mult ca un omagiu ce i se cuvenea marelui cărturar. Nu mică i-a fost mirarea cînd peste vreo două luni în revista *Cuget clar* Iorga, chiar el, i-a recenzat favorabil - cum altfel? - placheta. A voit să-i mulțumească. Prin intermediul redacției, i s-a stabilit o audiență la Institutul de Bizantologie. Deși fusese rugat de secretară să nu-l rețină mult pe profesor, acesta s-a antrenat într-o prelungită convorbire, de vreo două ceasuri, interesîndu-se de onomastica numelui poetului, cerîndu-i poeme pentru *Cuget clar* și sfătuindu-l "să nu scriu «scîrnăv» ca Tudor Arghezi". Profesorul nu se dezmințea. Chiar în acel timp ducea o luptă neîmpăcată împotriva "poeziei bolnave" (și a pornografiei), intruchipată - socotea - de Arghezi, Blaga și prozatorii M. Eliade, F. Aderca și alții. A fost, din păcate, un război nedemn și nedrept, care verifica opinia ca opțiunile literare ale lui Iorga nu depășiseră perioada - 1903-1906 - cînd condusesse *Sămănătorul* spre o "literatură sănătoasă". Multa vreme Cărianopol nu l-a mai văzut pe marele cărturar. A apelat, totuși, la bunăvoința lui, în scris, pentru a fi retransferat la București din Iași la Craiova unde

Virgil Cărianopol, *Scriitori care au devenit amintiri*. Pagini de jurnal. Ediție îngrijită de Virginia Cărianopol. Editura Universal Dalsi, 1999.

fusese mutat în interes de serviciu (poetul era pirotehnician). Iorga a intervenit prompt și transferul a avut loc. S-a mai dus la profesor cu un oier, vecin de sat, pentru un conflict cu un moșier. Iorga i-a primit și, repede, l-a ajutat pe bătrînul oier. Cumpănite și veridice sînt paginile care îl evocă pe G.M. Vladescu, prozator înzestrat, din păcate azi uitat. Acest om bun și săritor, oferea S.S.R. bani din fondurile adunate la ferma sa din Fundulea, pe care o primise de la stat (firește, numai pămîntul) drept ajutor pentru scriitori (așa primise și Arghezi terenul pe care a înălțat Mărtisorul). În 1942, știindu-l în nevoi, i-a oferit 500 lei lui Aderca. Și pentru ca Aderca să nu se simtă prost, i-a oferit banii ca venind de la S.S.R., pe numele său pentru că autorul *Revoltelor*, ca evreu, nu putea primi nimic de la S.S.R., de unde fusese exclus.

Verosimil e, apoi, portretul lui Voiculescu, pe care Cărianopol, e evident, l-a frecventat. De reținut afirmația lui Voiculescu "m-am băgat surugiu la cuvinte". Și precizarea: "Poeziile trebuie muncite, cuvintele șlefuite. Cine se reazemă numai pe talent, moare odată cu el. La vers trebuie să trudești în fiecare zi". Și mărturisirea cu umor involuntar: "Nu scriu mult. Doar în fiecare zi sau seara". În realitate, poetul Voiculescu a scris enorm, lăsînd posterității proză multă și acele nestemate care sînt *Ultimele sonete închipuite de W. Shakespeare traduse de V. Voiculescu*. Refuza să participe la șezatoriile literare organizate de grupuri de scriitori prin orașele țării. Spunea: "Eu nu mă expun, nu sunt piesă de muzeu. Nu vreau să-mi etalez ranile, pentru ca fiecare poezie este o rană a mea. Sunt prea multe și prea dureroase pentru a le arăta și altora... Sunt împotriva șezatoriei, războiului, optez pentru singurateate". Și s-a ținut, morțîș de cuvînt. Asta spre deosebire de Minulescu ("nea Minu"), care mergea peste tot, obținînd succese eclatante cu mereu aceeași poezie "În orașul în care plouă/de trei ori pe săptămînă/ Un bătrîn și o bătrînă/ Două jucării stricate/ Merg ținîndu-se de mînă". Paginile despre Minulescu, inexistența sub raport literar Al. Cazaban și întreg cortegiul de șezatori, mult îndrăgite de memorialist, cu farsele, glumele și chefurile obișnuite, sînt recreate cu culoare aplicată.

Una peste alta, amintirile lui Virgil Cărianopol se citesc cu interes și, pentru unele evocări, pot fi înregistrate și drept contribuții de istorie literară.

RĂZBOIUL SUBTERAN

tul terorii; libertatea de a-ți topi tinerețea în bibliotecă, printre rafturi cu cărți, printre volume rare. Libertatea de a iubi. E de la sine înțeles că în toate aceste "modalități" de concretizare a libertății, mai exact: *de manifestare* a acesteia, e prezentă până la sațiu *sufocarea*, pretutindeni resimțită de un cărturar ce-și savurează în intimitatea-i livrescă "puterea fără glorie", făcându-și aproape un titlu de noblete din ea. Scriind despre "o neînsemnată și trecătoare migrenă", precum Montaigne - despre colicile sale renale, Nicolae Balotă își notează meditațiile pe marginea jurnalului ținut în acel an "sumbru", "de plumb", așa zice, fiind frământat de problema *amestecului de adevăr și ficțiune* din însemnările sale: "Ca orice altă expresie, *Timpul mort* reprezintă un amestec de adevăr și ficțiune. (...) formula aceasta

Timp mort încearcă să înlocuiască ceea ce nu se poate spune." (5-7 septembrie 1955; vol. II). Tânărul gânditor (avea, pe atunci, treizeci de ani, - vârstă ce reprezintă o "răspântie" a destinului; vârstă a "ieșirii în lume") sesizează nota patetică a însemnărilor, descoperă "slăbiciuni", precum și "neputința" lor, a însemnărilor, (neputința de a da o întorsătură benefică dramei societății române din acele vremi, incapacitatea de a schimba, - napoleonian vorbind, - lumea), - "cocktail" din care derivă "tragical eșecul lor", al acestor însemnări. Dintr-un anume unghi de vedere, îi dăm dreptate autorului. Aceste însemnări, ce conțin câteva straturi semantice, câteva - indiscutabil - jurnale (unul livresc, altul existențial, altul - mistic, altul - moral, social, intim etc.), *constituie un eșec*. Așa cum un eșec e jurnalul celui scriitor dificil, ce-și afirma, infirmându-și în același timp geniul: Witold Gombrowicz. Așa cum e un rateu *Jurnalul de scriitor* al lui Fiodor Mihailovici Dostoievski. Precum un semn al ratării e jurnalul, publicat postum, al Virginiei Woolf. Problema - în toate aceste "cazuri", pilde, ce mi-au venit în minte, așezate alături, păstrând proporțiile ineluctabile, - este, ar fi spus un maestru al

epicului pur, Nicolae Breban, *la ce nivel se ratează*. Căci ratarea are, indubitabil, *mai multe grade*, are câteva nivele. Rebreanu, afirmă undeva N. Breban, ratează în comparație cu-al său "guru": Zola; Dostoievski - ratează, pentru că nu-l depășește pe Shakespeare; Shakespeare ratează, fiindcă îl are în față... pe Isus. În acest sens, în ordinea deloc sentimentală, strict ierarhică, a posibilității, *șansei de a rata (de a rata în absolut)*, Nicolae Balotă se află în fața unui eșec. Scriitorul surprinde cu exactitate "nepotrivirea" "dintre timpul mort care a dat titlul cărții" și "timpul viu care circulă prin ea", găsind o splendidă motivație a acestei *nepotriviri*: 1) "timp mort" este, mai întâi, o metaforă, o formulă gnomică, menită să "diagnosticheze" penetrant, viu, "intunecatele vremi" ale terorii și 2) "orice cuvânt e ambiguu", e "o emblemă care acoperă și descoperă realitatea în același timp". Dar ce este, *ce poate fi realitatea* fără acel cuvânt "ambiguu" ce o desemnează, mai exact: *prin care este desemnată ca fiind o reprezentare*? Concluzia este persuasivă, edificatoare: "Nu se poate scrie despre *Timpul mort* decât surprinzându-l pe cel viu", iar "în cuprinsul incremenit al *Timpului mort* - asemenea castelului blestemat din poveste -, timpul viu tâșnește neîncetat la suprafață". Astfel, Nicolae Balotă, litotic vorbind, se conturează, după cum afirmă domnia-sa, ca "un simplu om viu într-un timp viu." Ce înseamnă a fi "un simplu om viu"? Kantian vorbind, semnifică, probabil, a fi un om al datoriei, adică a fi un om profund moral. Un om al datoriei pentru un intelectual semnifică: *a fi un om al cărții, a lupta în subterană, părand la suprafață, asemenea acelei seminețe*, că ești cuprins de pasivitate, de *o pasivitate laborioasă*, fertilă, *Timpul viu* al lui Nicolae Balotă, timpul concret, imaginat, timp căruia i se inoculează viață, *viul propriu-zis*, este populat de un univers fascinant, alcătuit din oameni "simpli", iubiți, admirați, cvasideificați (precum sunt părinții scriitorului, de pildă), personalități din perioada postbelică: Tudor Vianu, Lucian Blaga, Petru Dumitriu, Edgar Papu, Mihai Șora, Rudi Schuler, Ștefan Aug. Doinaș, Const.

Țoiu, Ion Negoitescu ș.a. *Timpul viu* exprimat, "închis" între copertile albastre ale Caietului, de către junele om al cărții conține lecturi profunde, impresionant de variate, copleșitoare prin întinderea lor, comentarii pe marginea lecturilor efectuate, eseuri (cum ar fi cel scris la moartea lui Thomas Mann, de exemplu), istorii literare și extraliterare, portrete ale amicilor, vagilor inamici și ale prietenilor, iubitelor de-o vară, de-o săptămână... Convinși de faptul că "adeverata cultură este subterană, o cultură de catacombe", scriitorul se încapățânează să întârzie în "subterană" - unde rezistă, citind, scriind și nepublicând nici un rând din studiile întinse, docte, elaborate pe parcursul anilor.

Strategia scriitorului constă, ca să-l citez pe acel straniu gânditor, - Fichte, - care până a inventa conceptul "eului", păștea, în copilărie, găștele părinților săi, - în a "se întreține pe sine însuși", căci "în tot ce există viu, *această întreținere* (subl. neaparașe - A.CH.) de sine însuși și conștiința despre ea este iubire de sine însuși". *Întreținerea* în acest context este soră geamănă cu rezistența, cu așteptarea, - aceea așteptare luptătoare ce te *formează*, te *fortifică*. "Trebuie să așteptăm..." să vedem ce neor mai aduce zeii", afirma Goethe - și autorul "Elegiilor romane", har Domnului, avea geniul de-a aștepta, avea răbdarea de a-și suporta propriul geniu. N. Balotă, se vede cu ochiul "neînarmat", are *vocația așteptării*, ce se exteriorizează în plin "clocot veșnic, îndârjit al valorilor" (Elias Canetti), în a căror proximitate familiară își duce existența, înconjurându-se de personalități ce-l apropie de el însuși, cultivând prietenii rare. Vocația confirmată și reafirmată prin *durata relațiilor* (cu apropiatii săi prieteni, cu membrii Cercului de la Sibiu etc.), cât și prin "proba" adusă la finele celor două volume de *témoignage* de către Ion Negoitescu: "E singurul prieten care m-a înțeles cu adevărat. Care a crezut în mine, așa cum sunt, în integralitatea mea: deși a fost prietenul cu care prietenia s-a creat cel mai greu. Mă gândesc la el mereu, în toate împrejurările și mă rog pentru el în fiecare zi. Sunt convins că el și se gândește la mine, dintr-o sferă mult mai pură, și se roagă pentru mine." Tușantă mărturisire a unui prieten *ce știa* că "ruda lui de spirit" e întemnițată de către reprezentanții "puterii roșii". El, prietenul care-l suporta, camaradul cu care se "înfrupta" din mărteja vremilor apuse...

"ADEVĂRATA putere, scrie tânărul erudit Balotă, se află în puterea fără glorie, în puterea ascunsă, în fecunditatea tănușă. Nimic manifest, sămânța este îngropată adânc. În somnul semineței e puterea fără glorie. Însăși pasivitatea ei e rodnică. Secerișul, gloria târzie a semineței de dincolo de orizontul ei. Sămânța e puternică în timpul agoniei sale subterane". Aceste note, ce pot fi considerate *un manifest indirect*, sunt scrise în *ianuarie 1955* și fac parte din jurnalul intitulat simbolic "Caietul albastru" (*Editura Fundației Culturale Române*, București, 1998), alcătuit din două volume ce cuprind doi timpi: *Timpul mort* (1954-1955) și *Remember* (1991-1998). Primul *segment de timp* - '54-'55 este calificat "mort" evident și pentru că "se desfășoară" în absența unei libertăți sociale, într-o teroare permanentă, ubicuă, cu riscul de a fi "închis", nimic fizic, - teroare ce face, totuși, posibilă libertatea, mai exact: *o anume libertate*. Libertatea de a te exprima, - formă ce exclude, bineînțeles, șansa de a publica manuscrisele personale. Libertatea de a fi, de a *te împlini prin cultură*, - o libertate limitată pe de o parte, iar pe de alta - purtând și ea stigma-

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

Matematic și colocvial

FORMĂ întâlnită recent în paginile unui săptăminal poate readuce în discuție raportul dintre oralitate și scris în uzul românei actuale: "I-a făcut să rateze pentru a *enspea* oară gradul de general" ("Academia Cațavencu", 1, 2000, 9). Cuvântul (*a*) *enspea* (a cărui subliniere îmi aparține: în text el nu era marcat nici prin scriere cu caractere speciale, nici prin punere între ghilimele) e unul dintre cele pe care un străin le-ar putea căuta în dicționare sau gramatici cu disperare dar fără nici o șansă de reușită. Un vorbitor nativ le-ar recunoaște destul de ușor, dar ar rămâne totuși destul de surprins întâlnindu-le în scris. Cuvântul - a cărui formă masculină e (*al*) *enspelea* - circulă în româna familiară modernă, în care substituie compusul indefinit mai vechi format de *la nu știu cât* ("a nu știu câta oară"). Colocvialul *enspe* provine din folosirea literei *n*, pronunțată "en", ca simbol matematic pentru un număr nedeterminat. Prin practica orelor de matematică și prin intermediul manualelor școlare, unde se întâlnește curent în formularea problemelor și a exercițiilor, acest uz al simbolului *n* a devenit cunoscut de toată lumea. De la contextele tipice, folosirea lui *n*, care are de altfel avantajul evident al scurtimii, a fost extinsă în limbajul cotidian. Cel mai adesea *n* apare ca substitut nedeterminat al unui numeral cardinal: "un comis-voiajor trebuie să viziteze *n* orașe". (Exemplul citat și cele care, în continuare, nu sînt urmate de indicarea sursei, provin dintr-o căutare pe Internet: operație comodă și rapidă, în urma căreia, din păcate, nu e totdeauna simplu să oferi coordonatele exacte ale textului citat: fie pentru că e vorba de liste de discuții, de cenacluri și reviste care au doar existență în rețeaua informatică, deci sînt identificabile prin "adrese" lungi și complicate, fie pentru că se reproduc texte care au apărut și pe hîrtie, dar fără a da indicația exactă de dată, pagina a locului de origine etc. Oricum, e vorba de texte din ultimii ani. În citatele de acest tip se pierd și anumite mijloace grafice de subliniere). Urmînd modelul formării de numerele ordinale din nume-

rale cardinale (de la *trei* - *al treilea* - *a treia*), indefinitul *n* își produce correspondentul ordinal: *al n-lea* / *a n-a*. "al n-lea sau abuz împotriva mea"; "acest al n-lea mandat"; "al n-lea element dintr-un cuplu"; "a avut loc cea de-a «n»-a operațiune botezată de ziariști Tigareta". În comparație cu aceste forme, cea pe care am citat-o la începutul articolului e și mai populară, urmînd modelul de abreviere orală a numeralelor ordinale: *al treisprezecelea/a treisprezecea* care devin *al treispelea / a treispea*. Era de așteptat ca asemenea forme să nu fi fost încă înregistrate în dicționare; mai curios mi se pare că a fost neglijată chiar valoarea lui *n* (omisiunea din dicționarele românești contrastează cu prezența descrierilor unor utilizări similare în dicționare străine). Valoarea elementului *n* este afiș de răspîndită, încît produce la rîndul său substituții intenționate: l-am auzit (dar era probabil un uz individual) înlocuit de *t* ("are *t* probleme"): contextul, suficient de clar, a permis deci recursul democratic la alte litere, mai ales la una foarte specifică și națională. Revenind la fapte de uz comun, situația lui *n* ar trebui inclusă în seria mai largă a mijloacelor matematice trecute în limbajul familiar: folosirea altei litere, *X*, pentru a desemna o persoană necunoscută e un fapt lingvistic deja destul de vechi, ca și transformarea în conectori de uz curent a numerelor operatorilor matematici - *plus*, *minus* ("însoțit de dñii R., *plus* generalul N., *plus* contraamiralul C." (*Libertatea*, 1925, 1996, 17); - "se așteaptă soluția ... în procesul CB versus BNR *plus* creditorii" (*România liberă*, 2073, 1997, 8); "drama din Kosovo și un conflict care durează de zece ani, *plus* o insulă de antidemocrație" (*Evenimentul zilei*, 2055, 1999, 1). În numărul din *Academia Cațavencu* din care am citat la început forma *enspea* mai apare, de altfel, într-o folosire de glumeață extensivă, un derivat specific limbajului matematicii: "următoarea soluție matematică *rezolutoare*".

E CAPTIVANTĂ și incursiunea târzie efectuată în "sumbrul" an '54-'55; ochiul lucid al eruditului Balotă îl "privește" pe junele "de atunci", îl judecă, îl tratează cu iubire, cu înțelegere, cu ranchiună de cărturar. Se obține astfel un efect straniu. E ca și cum ai înainta printr-un *labirint al timpului*, labirint ce are în loc de ziduri - oglinzi. În timp ce vezi diferite chipuri reale în oglindă, asistezi la descrierea lor luxuriantă, memorabilă, iar numai peste câteva clipe ai șansa să vezi aceleași chipuri "înghetate" și vii, descrise de același spirit... ce-a acumulat o experiență - de la *primul jurnal*, de la *primul segment de timp*, - de patruzeci de ani aproape. Cuceritoare, asprimea unui *guru* întoarsă împotriva sa, asprime ce denotă faptul că *războiul subteran*, început acum câteva decenii, e în toi. Maestrul își este fidel sieși, se înfruptă imperial din "mizeria oricărei autodepășiri" (Nietzsche). Atingînd o dată un ideal, - kantian vorbind, "un lucru individual, determinabil sau chiar determinat numai prin idee" -, Nicolae Balotă îl depășește exemplar, *inventînd* idealuri ce dau "largi fiori de sfînt mister" (Lucian Blaga).

Aura Christi

DIAGONALE

de Monica
Lovinescu

Yvonne Rossignon

ÎN CIUDA unor incontestabile progrese, cei care au continuat să scrie în românește în exil, netrecând - în parte tocmai din pricina fidelității față de limba lor de creație inițială - în literaturile țărilor lor de refugiu își afla cu greu un loc în literatura de "acasă". Parcă toată s-ar fi transformat într-un fel de cimitir Bellu cu locurile de odihnă desemnate dinainte. Totuși nu numai în cimitirul literaturii dar și în grădina ei, spațiul ar trebui să fie nemăsurat: oricine a ținut cu har o pană ar fi normal să și aibă numele înscris acolo.

Știind că nu e din păcate așa, vreau să amintesc aici de Yvonne Rossignon. A murit în prima lună a anului 2000 la Roma și tocmai din această pricină probabil că m-a dus gândul la un cimitir Bellu interzis scriitorilor români aruncați de Istorie peste hotare.

În ciuda numelui și originii ei franceze, Yvonne Rossignon era olteancă sadea. Părinții ei se ocupau de moșiile Brătienilor. Din copilăria ei știu prea puțin (cu amintirile Yvonne era cam avară). Îmi povestea succint cum o zbughea deseori de acasă și dispărea la o șatra țigănească sau alta. Tatăl ei - îl adora - o batea metodic în fiecare Luni pentru ce avea să facă dealungul săptămânii și pentru toate "minciunile" pe care le va spune. Firește că Yvonne nu mințea. Imagina doar, neacordând faptului real un statut superior celui închipuit sau visat, dimpotriva. Poeta de mai târziu își făcea gamele și primea cu inima ușoară pedeapsa necuvenită.

Nu știu cum din Oltenia a ajuns la studii la Cluj unde a debutat în același timp cu Mihai Beniuc. Nu mi-a spus nici cu ce fel de bursă s-a dus în Italia unde s-a căsătorit cu un domn Menchinelli, trezindu-se cu trei baieți și o vaduvie prematură.

Când am cunoscut-o la Roma în 1951 și am locuit câteva zile, împreună cu Adriana Georgescu, la ea în via Lisbona, își spunea "Vecchia Madre" cu ironie și mândrie în același timp. Am fost izbită de înfașurarea ei de statuie. Bine înfiptă în pământ, masivă cu grație, Yvonne era de o vitalitate atât de nebuna încât nu-și petrecea doar ziua lucrând din greu să-și țină familia, dar își îngăduia - în timpul liber - să se ia la trântă cu Dumnezeu cu care ducea discuții aprinse reproșându-i Răul de pe acest

pământ. Pare pură ficțiune sau episod ridicol dacă adaug că privilegia pomii pentru astfel de trageri la răspunderi. E adevărat și nu e ridicol. Se cățara, se așeza pe o cracă și sporovăia cu Divinul său Interlocutor.

Am mai povestit scenele când solidaritatea ei cu toți năpăstuiții o ducea în situații cel puțin inconfortabile, sau cum era de problematic să te plimbi cu ea prin Roma, fără să se sărute cu o seamă de cerșetori.

Doi sunt oamenii pe care privindu-i, am rămas neconsolată de incapacitatea mea de a crede și de avea o astfel de relație privilegiată cu Duhul Sfânt: ea și N. Steinhardt. Foarte diferiți unul de altul, necunoscându-se dealtminteri dar legați, fără s-o știe, de această familiaritate aducătoare de lumină și sens.

Firește, Yvonne era poetă. Aici lucrurile se complicau. La Roma, după ce publicase un volum în limba italiană, își alesese drept confesor un preot de la Vatican care, profitând de relațiile ei cotidiene cu Prea Înaltul, reușise să-i bage în cap că vanitatea de a publica vine de la Diavol, și nu există deși nu s-a ținut seama de el în Decalog - păcat mai mare. Nu știu câte "Ave Maria" i-a recomandat pentru a o feri de tentație, dar poezia era respirația ei, nici ucazul divin n-o putea opri de la scris. Poemele însă nu trebuiau să apară. Știind că Virgil Ierunca voia s-o publice în revistele lui, ori de câte ori soseam la Roma, își ascundea poemele prin cele mai neînchipuite colțisoare și doar complicitatea noastră cu copiii ei ne ajuta să le dăm - uneori - de urmă. Din vina unui preot căruia îi cășunase pe literatură, nu i s-a putut alcătui Yvonne, în exil, un volum de poeme și în românește. O singură dată a făcut o excepție după Revoluția maghiară, și-a luat inima în dinți și ignorându-și confesorul, ne-a trimis din propria inițiativă un poem. După cât știu, dintre poezii românești doar ea și Vasile Voiculescu au însoțit cu versurile lor ceea ce s-a petrecut la Budapesta în 1956.

Voi încheia deci dându-i cuvântul. Cu un poem mai tradiționalist care arată că din vehemența cu care își îngăduia să-l certe pe Dumnezeu-Tatal, culpabil de a lăsa Răului drum liber în lume, Yvonne

Rossignon știa să treacă la slavă, milă și fervoare predominând sentimentul că ei îi revine să protejeze pe Fiul-Prunc de relele pe care a venit să le împartă cu oamenii.

Poemul - "furat" de noi - conține din titlu o întrebare *Cu ce vers?* A apărut în numărul 1 al revistei Fundației Regale Universitare Carol I de la Paris *Ființa Românească*, în 1963:

*Cu ce vers, cu ce slovă să-ți cânt
lângă leagănul sărac, împărate?
Dulce, în adâncul meu înfloreste
tăcerea minunată a tainei.*

*Somnul, primul tău somn de copil
al pământului, incremeneste suflarea
și leagă jocul vântului prin frunze de ger,
pe șesuri deschise dincolo de auz și de simț,
unde dorm zăpezile liniștii și rugăciunile mute. (...)*

*Tu dormi și te-nvăluie privirea Fecioarei
și taina durerilor lumii, Te leagăna
în înalte tăceri, batrânele clopote
peste veac înțelestat, peste negre cetăți
unde înfloreste-ntre pietre
răscumpăratul sânge al robilor.*

*Și lângă ieslea Ta, ca atunci,
întunecimea și frigul...
și mila dobitoacelor peste trupul Tău înfășat
cu minunata lumină a harului.*

*Doar mila dobitoacelor, Împarate!
Primește-mă, Doamne, lasă-mă să-ți suflu
cu boul și măgarul pe mânușile reci,
pe piciorușele de zambile palite.*

*Să Te învalui, Doamne, dragostea mea fără cuvânt
să Te apere, să Te legene, să Ți se închine
ca un crai cu daruri lângă leagănul sfânt.*

Yvonne Rossignon se odihnește acum într-un cimitir din Roma. Mai rămâne să-i facem loc și în literatura română.

POLIROM

NOUTĂȚI
ianuarie 2000

Val Gheorghiu
**Pretențiile
barcagiului Caron**

Jean Copans
**Introducere în etnologie
și antropologie**

N. Iorga
**Generalități cu privire
la studiile istorice**

În pregătire:

Michael Heim
Daniel-Henri Pageaux

Un Babel fericit
Literatura generală și comparată

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Brașov, str. Toamnei nr. 7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

Radio România Cultural

Dintre emisiunile redacției Literatură-Arte-Știință vă invităm să ascultați:

● Miercuri, 2 februarie, pe Canalul România Cultural (CRC), la ora 12.30 - *Sub semnul filosofiei* Constantin Rădulescu-Motru în spiritualitatea română. Un constructor de sistem filosofic. Participă Gheorghe Cazan, Ilie Pinteș și Stancu Ilin. Redactor Valentin Protopopescu. La ora 14.00, pe CRC *Evenimente internaționale*. Redactor Raluca Olga Dumitru. La ora 20.45, pe CRC - *București, istorie scrisă și nescrisă*. Student la Universitate în anii '30. Colaborează Dinu Roco. Redactor Victor Dimitriu.

● Joi, 3 februarie, pe CRC, la ora 18.30 - *Invitați special. Literatură, critică, istorie literară* Parabola omului. Redactor Georgeta Drăghici. La ora 21.50, pe CRC - *Lecturi în premieră*. "Povești de dragoste la malul mării" de Emilia Dabu. Redactor Ion Filipoiu.

● Vineri, 4 februarie, pe CRC, la ora 21.30 - *Dicționar de literatură universală*. Albert Camu: posteritatea invincibilă a tragicului (40 de ani de la moartea scriitorului francez). Redactor Titus Vișe. La 23.50 pe CRC - *Poezie universală*. Versuri de Jacques Prévert, în lectura actorului Dan Conduraș. Redactor Dan Verona. La ora 23.50, pe Canalul România Actualități (CRA) - *Revista revistelor de cultură*. Redactor Valentin Protopopescu.

● Sâmbătă, 5 februarie, pe CRC, la ora 9.50 - *Poezie românească*. Miron Kiropol. Versuri din volumul "Ceea ce sferile gândesc despre noi" (1999). Interpretează actorul Ștefan Sileanu. Redactor Ion Diaconescu. Pe CRA, la ora 19.45 - *Scriitori la microfon*. Anghel Dumbrăveanu. Redactor Cornelia Marian.

● Duminică, 6 februarie, pe CRC, la ora 9.50 - *Poezie românească*. Anul Eminescu. Versuri interpretate actriței Clody Bertola. Înregistrare din Fonoteca de Aur. La ora 12.00, pe CRC - *Revista literară radio*. Starea criticii românești în pragul noului mileniu. Interpretare, valorificare și evaluare, actul critic. Participă critici literari, sociologi, scriitori. Redactor Maria Urbanovici.

● Luni 7 februarie pe CRC la ora 12.30 - *Metamorfozele romanului în secolul XX*. Alain Rollin (I). Invitați: Romul Munteanu și Irina Mavrodin. Redactor Silvia Blendea. La 21.30, pe CRC - *Zări și etape*. Emil Turdeanu, un istoric al culturii românești. (III) Colaborează prof.univ. Pe Năsturel. Redactor Ileana Corbea.

● Marți, 8 februarie, pe CRC, la ora 11.45 - *Viața cărților*. Redactor Anca Mateescu. La ora 12.00 pe CRC - *Dicționar de literatură română*. Scriitori de azi: Sorin Alexandrescu; Dicționar de opere literare: "Afară-i toamnă, frunză-mprăștiată", sonet de Mihai Eminescu; Curente și reviste literare: "manah literar. Participă Silviu Angelescu. Redactor Eugen Lucan. La ora 21.30, pe CRC - *Zări și etape*. Titu Maiorescu - întemeietor al criticii românești moderne; Reviste simboliste de la începutul secolului "Viața nouă" condusă de Ovid Densusianu; Versuri de Grigore Hagiu. Redactor Cornelia Marian.

Dragostea noastră pen

PENTRU transport, primăria a tocmnit un autocar bulgăresc, care ne va depune la Hotelul "Tourist" din centrul burgului flamand în seara zilei de 29 decembrie. Lăutarii vor avea destul timp să se refacă înainte de sărbătoarea Sfârșitului de Mileniu. Dar în 23 decembrie bulgarii anunță că nu-i pot îmbarca pe cei 36 de români decât la Ruse. În ajun de Crăciun, se fac eforturi desperate pentru găsirea unui alt mijloc de călătorie, dar e prea târziu. Țăranii vor fi nevoiți să accepte un voiaj peste fire de lung – prin Bulgaria, Iugoslavia, Ungaria, Austria, Germania, Belgia – care se va transforma într-o incredibilă aventură.

În 28 dimineața, ne întâlnim în gară, ne pupăm, cântăm, ne fotografiem și urcăm în trenul de Ruse. La Giurgiu, vameșul ne întrerupe din flecăreala ca să vadă actele de export temporal al instrumentelor. După ce le cercetează sever, mă previne că nu sunt în regulă. *Imposibil, sunt eliberate de forul central. Da, dar nu mai sunt valabile! Fugi Domle de-aici, le-am scos acum zece zile...* Urmează o apăsătoare prelegere pe teme legislative, prin care vameșul speră să mă sperie destul încât să-i dau "dreptul". Cum nu cedez, omul promite să ne "aranjeze". În așteptarea represaliilor, Costică din Zece Prajini, om cu experiență în voiajuri, le povestește celorlalți: *Când am plecat în Germania, i-am zis: "Domle, astea-s actele, altceva nu mai pupi. Dacă nu mă lași să trec, îmi iau oamenii și mă întorc acasă, pe urmă te privește cum explici la Ministerul Culturii".* Dar vameșul a dispărut, cred că se ocupă cu jumuirea unor fraieri mai slabi de inger.

Coborâm la Ruse. Pe scara trenului, ce mi vad ochii? Gică e bușit zdravăn de peretele vagonului de un grănicer cu priviri împaienjenite de ură. Băiat voinic și curajos, Gică se smulge râcnind din răspuleri: *Ce vrei, Domle, de la mine? Am dat pașaportul colegului dumitale!* În aceeași secundă, mă agăț de brațul boxerului amator: *Ce-ai Domle cu el? Ia-o ușor!* Grănicerul, care vorbește românește, se repede spre mine: *Dumneata ce vrei, pușcarie bulgărească?* Scena nu se destramă ca un vis rău, așa cum trag nădejde: *Dacă pretinzi că mergeți în Belgia, ce cătați în Bulgaria? Stimate Domn, trecem prin orice țară poftim, dacă avem dreptul legal!* Ofițerul spumegă, dar simte din tonul meu că e preferabil să-și reprime dorința de a mă răzni cu capul de pereți. Ne strânge pașapoartele și dispăre, cu expresia cuiva care are de gând să revină cu gealații. Pintilei, primul care a încasat-o pe peron, mă întreabă speriat: *Cu ce-am greșit, Doamnă?* *Cu nimic, bade, stai liniștit că n-are ce să se năi întâmple.* Ceilalți tac. Așteptăm într-o acere slinoasă, de drept comun. Careva uieră: *Aștia sunt în stare să ne omoare și să ne arunce hoiturile la ciori...* După vreun eas ne recăpătăm, unul câte unul, pașapoartele.

În poarta gării, ne pomenim flancați de personaje bizare. Un rumegător de gumă își ansează cu virtuozitate cotul în burta lui lie; un copil balansează gânditor sacoșa lui boluță, apoi dă s-o zbughească cu ea în rațe; altul agață, ca din greșeală, mânerul alizei mele. *Baieți, puneți bagajele la mijloc și faceți zid în jurul lor, cu fața spre exterior. Și nu vă temeți...* Rămânem în acest dispozitiv câteva ore, supravegheați și simulată indiferență de grupuscul de arbați cu intenții obscure. După o vreme, organizez o delegație musculoasă și mă

îndrept în fruntea ei spre telefonul din gară, ca să aflu de ce întârzie autobuzul. Am nevoie de cartelă. La chioșc nu găsesc, așa că iau una de la bișnițarii care le revând, în mărci și cu preț triplu, celor la ananghie.

Pe la șapte seara, apare și autocarul. O duduie arogantă mă informează că ne va duce la Sofia. *Ce să căutăm la Sofia?!... Acolo veți fi transbordați.* Mai multe explicații nu merit. Îmi înghit furia: trenul de București pleacă peste 14 ore, iar a rămâne o noapte în gara Ruse, în picioare și cu ochii țintă la boccele, e de neconceput.

Autocarul trebuie să fi rulat în Occident în vremile în care muzicienii tineri nu se născuseră încă. Aerul condiționat nu funcționează. Viteza de croazieră e de 55 km/h. Ajungem la Sofia după miezul nopții. Suntem împinși iute într-un autobuz cu etaj. În el mai viețuiesc încă 32 de bulgari – printre ei bișnițari și femei ușoare –, care ne înjunghie din priviri. Transferând bagajele, hamalii sfășie nesimțitor valiza lui Petrică. Eu încerc să protestez: *E intolerabil, autocarul a fost închiriat doar pentru noi, primăria din Anvers va va cere socoteală...* Până la primăria din Anvers mai sunt vreo 2500 km, deocamdată suntem în autobuzul unei țări care ne-a luat la pumni. Nu-s destule scaune? Ba sunt. Cu atât mai rău pentru cei doi care vor sta în picioare, printre tobe, helicoane și pui fripti. Aerul se umezește pe loc de la cei 70 de plămâni în acțiune. Ventilația e oprită, în schimb căldura funcționează din plin.

În două ceasuri suntem la Gradina, punctul de graniță bulgaro-iugoslavă. Aici e liniște și pace. Pe șosea nici tipenie. Staționăm cu ușile încuiate, într-un aer irespirabil, așteptând să ne bage cineva în seamă. Ne simțim frați de cruce cu ostatecii din avionul indian și cu gazații de la Auschwitz. Bulgarii suferă mai puțin – au apucat locurile mai răcoase din față –, dar suferă și ei. După vreo două ore, se deranjează până la noi însoțitorul autobuzului – un tânăr disprețuitor care până mai adineaori nu părea să înțeleagă nici o limbă – și ne cere să completăm declarații pentru vama sârbă. Mai așteptăm un ceas, apoi se stărnește vijelia: *Jos instrumentele, unde-s formalitățile?! Se aterne un alt ceas de tăcere.* Ni se iau pașapoartele. Mai trece un ceas. Un vameș vrea să ne vadă valuta cu ochii lui. Fiecare pune pe genunchi o bancnotă de 50 de mărci. Sârbul le pipăie îndelung și cu dezgust. În spate, cineva șoptește: *Mă, asta vrea să ne-arate că suntem calici!* Sârbul ne aduce la cunoștință că n-avem voie să intrăm în țara lui fără 1000 de mărci germane de persoană, după care dispăre furios. Dar mai trece un timp și, nu se știe de ce, cușca noastră se urnește. Gradina ne-a costat șase ore.

De-acum e ziuă, 29 decembrie. Temperatura din interior trece de 40 de grade, aburul respirațiilor condensează pe pereți în dăre jegoase, care se împletesc grațios cu dărele voiajurilor precedente. Cobor în câteva rânduri la "parter", în cabina personalului, ca să reclam oprirea încălzirii, dar nimeni nu dă vreun semn că m-ar auzi.

Românii trec de faza consternării și încep să comenteze întâmplările prin care trec. *Ce-i cu ăștia, ce le-am făcut de ne urăsc așa? Și de ce vor cu tot dinadinsul să ne umilească?* Simțind că sunt gata să calce pe urmele greșite ale lui Funar, trag în piept o fărâma din aerul care ne-a mai rămas și mă lansez într-o prelegere despre rădăcinile istorice, sociale și politice ale urii: *Măi baieți, comunismul a sădit în noi dușmănia,*

dar ne-a împiedicat să o exprimăm. Acum, că suntem liberi, dușmănia noastră crește hrănindu-se din trecut, din prezent, din prostie, neputință, obide, zvonuri și manipulari. Nu uitați că o parte a presei bulgare nu conținește să-și aște citeitorii împotriva românilor – are ea pesemne niște supărări vechi și importante, despre care n-am nici o idee. A mai intervenit la un moment dat și concurența pentru intrarea în Europa... Pe urmă, românii se poartă deseori urât prin străinătate – iată un binevenit motiv de ură!... Ura merge mână-n mână cu sărăcia și izolarea, or și unii și alții am avut din belșug parte de amândouă. Concret: bulgarii de aici nu ne prea iubesc pentru că pun întârzierea pe seama noastră – însoțitorul o fi avut grijă să le bage chestia asta-n cap. În plus, pretenția de a micșora căldura îi scoate din minți: când sus, la noi, temperatura e moderată, jos, la ei, e prea scăzută, de ce să plângă mama lor când poate să jelească mămica noastră? Într-un autocar civilizat – așa cum sunt cele din țările dezvoltate –, pasagerii s-ar avea ca frații. Sau, mă rog, aproape... (Trebuie să am grijă să nu torn minciuni prea gogonate.) Cât despre vameșul sârb... nu știu. Poate că are vreun inamic prin România; sau poate că ne-a pus să plătim pentru politica din timpul războiului iugoslav... Țăranii clatină din cap cu neîncredere: Da' pe bulgarul de la Ruse cu ce l-am supărat? Ei, nu-mi trece prin cap, poate că are și el vreun dușman de moarte... Poate că e sătul de bișnițarii de gintă latină.... Sau poate ne-a pus să plătim pentru pacea din 1913... Îmi reiau tonul savant: Că de-aia vă spuneam, că urile sunt alimentate de istorie... Totuși, pentru muzicanți purtarea autorităților n-are a face nici cu istoria, nici cu politica, ci cu omenia. Uite, Doamnă, io unul nu cred că un grănicer român ar fi în stare să ia la bătaie un străin. Nu cred, uite-așa. Ce-am văzut acolo, la Ruse e... nu știu cum să spun... Parcă nu eram printre oameni... (Pintilei își caută vorbele), ci printre fiare.

Muzicanții dezbat chestiunea gâfâind până la epuizare. *Ne-a tâmpit pe toți comunismul, aia e, îi explică Costică unui neofit, o să vezi dumneata că-n Apus e altfel.* Eu trag cu ochiul la Ilie Chera, mă întreb cum de rezistă, tocmai a împlinit 80 de ani. Bătrânul se ține bine, dar ridurile i s-au scobit, iar fața îi e înecată în sudori. Iovănel, corpulent și hipertensiv, o duce mai prost. Stă în picioare pe scara ce leagă "parterul" de "etaj", adulmecând dăra de aer ce se strecoară printr-o gaură de rugină. Petru Râznicot Cordăreni icnește, cu genunchii sub bărbie, pe o cutie de gunoi învelită cu sumanul țepăn al lui Ștefan Aiacoboe ot Vorona. Vedetele din Zece Prajini au amuțit: în fundul autobuzului oxigenul s-a epuizat de mult și căldura e de iad.

Am făcut cu toții o fixație durabilă pentru subiectul "tensiuni inter-etnice". Îl întreb pe Cristinel: *Măi băiatule, ia spune cum vă mai înțelegeți cu românii? Doamnă, să vă spun drept, înainte de 89, era de groază să fii țigan! Acuma oamenii ne respectă, beau și stau de vorbă cu noi... Au aflat și ei că mergem în străinătate, ne-au văzut și la televizor... Nu pot să spun, e mai bine, mult mai bine!...* Poate, mai ales dacă au apărut și la televizor. Dar mi-aduc aminte că acum doi ani, în Grecia, tot Cristinel era cel care-mi povestea: *M-a întrebat băiețelul într-o zi: Tăticule, noi suntem țigani? Da, tăticule. Văleu, tăticule, să nu mai spunem la nimeni, că nu se mai joacă copiii cu mine!!*

Carul staționează în diverse puncte, pe traseu. Începem cu o binecuvântată învârtelile. Ieșim cu teamă, căci șoferii u să ne avertizeze când se repun în mișcare. La un moment dat suntem opriți pentru culpa de circulație. Însoțitorul bulg coboară calm, le dă polițiștilor "dreptul" (pachet cu cafea pe care-l vede toată lumea și îi salută de adio, ca pe niște vechi amici).

După-amiază, muzicanții din Lăpuș își pun în cap să înmoaie inimile vecinilor. Scot trompetele, toba mică și fligoarele încep o cântare pan-balcanică cu vorbă sârbești, pe care bulgarii n-au cum să nu înțeleagă, că tot slavi sunt și ei. Dar bulgarii par din beton armat. Unul singur se întoarce spre noi, cu priviri zâmbitoare, dar e făcut să dispară neîntârziat la "parter" unde n-are nici o șansă să ne mai zărească.

La Tompa, granița cu Ungaria, ajunge pe seară. Începem cu o binecuvântată dere. Lică pariază că vom pierde o oportunitate pariez pentru patru. În așteptarea auzului maghiare, ușa autocarului se deschide și Țăranii coboară pentru o gură de aer și a treburile naturale. Petru se îndreaptă spre toaleta publică, aflată la 15 metri departe. Un soldat grănicer îl împunge cu baioneta și-i ia pașaportul. Văzând că buda e lăcom primejdut, doi tineri pun ochii pe-un gar. Dar n-au noroc, căci același grănicer prinde, îi somează cu pușca, le ia pașapoartele și le aruncă cu dispreț: *Nu kultur!* După această replică înaltătoare, reprezentantul statului ungar cere să vorbească cu reprezentantul grupului românesc. Mă înfațisez, dar nu reușim să comunicăm: grănicerul nu știe altă limbă decât pe-a lui. *Ce facem acum, Doamnă? Ce să faceți așteptăm în mașină. V-or da ei pașapoarte că doar n-ați omorât pe nimeni. Iar dacă ceva important și ne spună, or să caute un mediator.* Mediatorul se găsește în persoana abilului nostru însoțitor bulgar, care știu nu englezește, în funcție de împrejurări. Acuma are interes să știe, ca să aibă plăcerea de a mă informa că trei români au urinat nereglementar, motiv pentru care trebuie să plătească 40 de mărci germane fiecare, adică în total 120 de mărci. *Așaștia vor spăga.* Caut un șef maghiar poliglot și îi declar că accept să plătesc amendă dacă ne eliberează o chitanță în limba engleză care să specifice infracțiunile și mai declar că mă voi strădui să uit că grănicerul maghiar a insultat grav trei cetățeni români, în prezența celorlalți pasageri ai carului. Nu, nu trebuie să grăbească, am tot timpul... Și mă trântesc pe un fotoliu. Ungurul e năucit: a dat, dă întâmplare, peste o tembelă care habar n-are că amenda pentru ușurarea nereglementată este formula CLASICĂ prin care toți grănicerii din Estul Europei își obțin bacșișul! Tembelă în chestiune e în plus, anormală, pentru că nu realizează la ce se expune! Se consfățuiește cu colegii, apoi mă invită pe politicieni să mă întorc în autocar. În timp ce dospim, pasagerii bulgari rătăcesc priviri ucigăse: auzi, românii fac principialii!!

În cursul următoarelor două ore, vom fi martorii unor evenimente apocaliptice. Suntem scoși afară, înclonați pe două rânduri, fiecare în se cere să-și alinieze bagajele cu exact un metru în fața picioarelor, una din trei valize e controlată în sânge. La scotoceală, unul din bulgari ies cam prost, dar drege situația retrăgând-se cu vameșul la întuneric. Apoi urmează proba de dresaj canin. Cîinele-soldat n-are noroc să ne găsească hașișul; lupul-sergent o dă

u celălalt

“Căiuții” din Cordăreni - Botoșani

la bara. Înraite de eșec, fiarele trec la polirea metodică a carului. Într-un târziu, em poftiți să ne reluăm locurile în înă. Vegetăm un ceas. După care, din

Prezența pașapoartele, unde-s for-
tațile de instrumente, jos oamenii, jos
ajele, alinierea pe două rânduri,
hideți valizele, dați-vă un metru mai în
e, lăsați câinii să adulmece... Tremuram
sigul năprasnic. Mihai zice: Doamnă, e
filmele cu esesiști și evrei... David e de
părere: Nu, mă, e ca în prima zi de
atâ: „Tu să taci și să execuți, tu-ți mama
ești un nimeni, și bagă seamă să n-a-
gi la carcera”... Aș avea poftă să pozez
ia, ar merge la fix pe pagina-ntâi, dar am
pătit-o o dată cu reportofonul la mine-
a din 1990 așa că mă abțin. Sunt fasci-
: asist la reacția chimică dintre două ele-
nte trântite cinic în aceeași retortă,
mania și legea. Despre legea maghiară
ici o idee, dar despre ură am mai
ceva. Acum, de exemplu, știu că
bulgarilor și-a precizat motivele și s-a
timat îndeajuns încât să explodeze. Un
r se erijează în purtător de cuvânt al
aționalilor săi și îmi aduce la cunoștință
tânind că, din pricina ușuratului nostru,
bulgarii, sunt nevoiți să îndure o umilință
care doar noi o binemerităm. Eu încerc
explic că de fapt nu-i vorba despre tre-
te biologice ale românilor, ci despre
zul lor de a da *bakshish*. Dar tânărul mă
ește ca aiurit: Cum adică să nu dăm
bakshish? Adică pe ce lume trăim?... *It's
a question.*

Când autocarul își reia cursa, cele patru
suri profetice de mine s-au împlinit de
t. Câștig o bere, pe care o s-o beau în
gia... dacă mai ajungem. Căci suntem în
e întârziere, ar fi trebuit să rulăm acum
nordul Germaniei, nu în sudul Austriei.
roc că n-are ce să ni se mai întâmple! Dar
meze simțul justiției ale vecinilor
tr-care, în următoarea oră, se simt dator
lefileze prin fața noastră ca să ne spună,
ându-și obrazul: *Niet cultur!* Românii
âie surd. Către mine: *Las' c-am obser-*
noi că și ei urinau la gard! Altul: *Pă ce*
ă să dau ăștia mari, Doamnă, că am
ut, după haine și bagaje, că-s la fel de
rlani... Și-apoi, după ce-am trăit la
se... Totuși, câțiva dintre bulgari nu-s
nai mârłani. Spre exemplu, chiar în fața
Mihăilescu locuiește o familie de inte-
uali capabili să profereze insulte în cele
distinse limbi de circulație internațio-
a. EL și EA se scoală pe rând, se întorc
e noi, ne aruncă o ofensă bine cântărită,
i se răsucesc spre scaunele lor cu demni-
... Când EL ajunge la chestiunea delicată
irosului de picioare – miros care se știe
e de unde poate să vină –, mie mi se face
n: *Gata, v-ați dovedit destul superiori-*
ta culturală! Acuma“ sit down and shut
“, nu de alta, dar noi suntem mai mulți!
întorcându-mă spre țărani: *Măi băieți, ia*
audați-i puțin pe domnii ăștia! De aici
inte bulgarii ne vor urî în surdina.

Relațiile diplomatice o dată rupte, bene-
em de oarecare liniște. Trecurile de fron-
e de-a scurte și politicoase. Nu ne mai
ingiuie decât picioarele, mâinile umflate
lămâni secătuiți.

Ajungem la Anvers în noaptea de 31 de-
nbrie, cu 20 de ore înainte de începerea
pătorii. Coborâm ultimii – șoferul bulgar
acut un suprem efort ca să ne prelun-
scă chinul, oprind mai întâi la Bruxelles
bia apoi la Anvers.

Las deoparte noaptea de Anul Nou, ca să
schimb vorba. Pentru firul istorioarei

mele contează doar că, înaintea spectacolu-
lui, le declar ferm organizatorilor belgieni
că nu vom mai păși în autocarul bulgăresc,
pe motiv că nu ne-am pus ordine în dis-
pozițiile testamentare. (Bărbatul meu merge
chiar mai departe, susținând că nu va mai
păși în Bulgaria în veci, și că reflectează
adânc la posibilitatea de a ocoli încă câteva
țări; dar mă desolidarizez de punctul lui de
vedere, personal și profund incorect
politic.)

PE 2 IANUARIE, în fața hotelului
ne așteaptă un car belgian civi-
lizat, cu fotolii largi, toaletă, bar,
spațiu îndestulător pentru bagaje, aer
condiționat și tot ce ne-am mai putea visa.
În el mai călătoresc cinci sârbi. Vom des-
cinde la Belgrad, unde vom schimba vehi-
colul cu unul iugoslav, cu actele pregătite
pentru intrarea în România. Însoțitorul și
șoferii, sârbi stabiliți la Liège, ne zâmbesc
de bun venit și ne felicită pentru perfor-
manța din noaptea Anului Nou, pe care au
urmărit-o la televiziune.

Calătorim relaxat. Ceilalți pasageri sunt
discreți și binevoitori. Trecem câteva fron-
tiere aproape pe neștiute. După ce traversăm
Ungaria fără complicații, începem să cre-
dem în steaua noastră. Fiecare își dezleagă
limba și evocă un episod al nemaipomeni-
telor sale trăiri de la Anvers. Petrică,
toboșarul de la Lăpușnic: *Când am văzut*
artificiile pe muzică am plâns, ne-am vorbit
între noi și-am hotărât că, dac-o fi să ne
întoarcem tot cu autobuzul bulgăresc, îi
invităm pe șoferi la noi, îl punem pe Frenți
să sune cu trompeta să s-adune tot satu' și
facem o petrecere la cămin, să afle și ei cum
e omenia românească... Eu mă strâmb: *Nu,*
dragul meu, în autobuzul bulgăresc nu mai
călcăm, că n-am chef să completez formula-
re pentru 36 coșciuge de zinc...

La intrarea în Iugoslavia, sârbi fac o
chetă pentru “dreptul” vameșului lor: 250
DM. Drumul se desface către o vale uscată
și pustie. Ne oprim la un “free shop” din
marginea șoselei ca să târguim ultimele
daruri pentru cei de-acasă, fără să bagăm de
seamă că ne aflăm încă în apropierea
graniței. Când ne reinstalăm în autobuz,
dintr-un desis apare și grănicerul: *Toți cei*
care au urinat lângă toalete să coboare din
mașină! Ne revenim ca sub duș. *Măi băieți,*
am sperat că v-ați învățat minte... Doamnă –
tipă Dionisie turbat –, noi am vrut să facem
coadă la closet, dar s-a ivit unu' care vorbea
românește și ne-a zis: “Las” că vă duc eu
undeva, ce să mai pierdeți vremea?” Înțe-
leg, era omul pus să însămânțeze bacșișuri.
Însoțitorul belgiano-sârb, către mine: *Stați*
liniștiți, că mă ocup eu. Parlamentează în-
delung cu autoritatea ultragiată, apoi ne
spune: *Am aranjat ca dumnealui: dacă-i*
dăm un cadou de 40 de mărci, ne lasă în
pace. Să mergă doamna cu mine, să-i
cumpărăm whisky și niște țigări. În drum
spre magazin: *Domnule, toți sunt așa*
corupți? Oui, Madame la Chefesse, mă tem
că toți: și ungurii, și sârbii, și bulgarii... (Din
fericire despre români nu știe nimic.) *Dar*
mai ai câteodată și surprize. De exemplu,
acum trei zile i-am dat unuia 50 de mărci
dar, à ma grande surprise, il les a refusé.
Nici acum nu știu dacă era prea puțin sau
dacă tipul făcea pe cinstitul. După ce dezbat
prin semne cu însoțitorul belgiano-sârb ces-
tiunea tarifului ușurării în diverse țări
răsăritene, oamenii își recapătă vloga.

La Belgrad – un oraș cenușiu pe care nu-l
mai recunosc – compania sârbă care ne
preia ne oferă un prânz cald, pe care îl

acceptăm cu recunoștință. Apoi ne îmbarcă
într-un autocar ireproșabil. Însoțitorul bel-
giano-sârb va veni cu noi, ca să se asigure
că voiajul decurge normal.

Pe drum, țărani intră în priză. Mol-
dovenii se tot uită la ceas și socotesc ce tren
ar putea prinde la București. Ilie Mihăilescu
vrea să-i convingă pe șoferi să facă o buclă
până în Lăpușnic, ca să bem cu toții o
răchie. Dar răsună dintr-o dată vocea alar-
mată a lui Coluță, expert în topografia zonei
de graniță: *Aștia au greșit drumul!...*
Trebuia să intrăm în țară pe la Moravița!
Discut cu șoferii, să aflăm ce-i baiul. Nu-i nici
un bai, au primit ordin să ne debarce la
București și la Reșița, ceea ce vor și face,
trecând frontiera pe la Porțile de Fier.
Domnilor, ați înțeles greșit, debarcarea tre-
buie să urmeze ordinea inversă! Că doar n-
oți vrea să-i plimbați pe bănațeni 1000 de
km în plus!! Sârbii sunt nătărăi, n-au hartă,
n-au mai fost în România. Până când
însoțitorul descâlcește explicațiile mele,
devine prea târziu pentru cale-ntoarsă.
Lăutarii sunt iritați: *Mă, să știi că ăștia s-au*
vorbit de la Belgrad să ne tragă clapa. De-
aia au fost și așa amabili... Dar Costică,
rezonabil: *Fugi bade de-aici, că ai dat în*
mania persecuției. Intervin și eu: *Hai să*
vedem partea bună: în fond Porțile de Fier
sunt la 20 km de Herculan, care nu-i foarte
departe de Lăpușnic... Nătărăii au ales un
drum lung, accidentat, acoperit cu o
peliculă neîntreruptă de gheață, așezat chiar
în buza Dunării. Ne vedem deja pescuiri la
Mamaia și ambalați ca sardele. Nu ne mai
pasă de întârziere, ci de viață. Nervozitatea
noastră s-a transformat în încordare. Din
când în când, un tipăt de spaimă și o voce
gătuită: *Nu vrea Dumnezeu să ne lase să ne*
întoarcem acasă... și alta, mai vigoasă:
Taci mă, că nu-i decât Baba Cloanța care și-
a aruncat oglinda pe spate, care s-a făcut
gheață, ca să nu poată Făt Frumos s-o
ajungă și să-i facă așa-si-asa... Când zărim
luminile hidrocentralei, izbucnim în chiote.

Dar nu ni-e dat să ne bucurăm. Carul
iugoslav n-are carte verde, drept care nu-și
poate părăsi țara. Șoferii vor să cumpere,
dar la frontieră nu-i casierie. Trebuie să
mergă în satul Kladova, la 20 km, să
plătească la poștă și să se întoarcă cu chi-
tanța. E nouă seara. Poșta e închisă.
Străbatem satul în toate direcțiile după
cotoroanța cu chitanțier. Ne întoarcem la
frontieră, cu gând să-l înduplecăm pe
grănicer să ne dea drumul. Grănicerul nu
cedează. Mai dăm o fugă zadarnică până-n
Kladova. La a treia tentativă, dublată de o
spagă convingătoare, trecem de sârbi și ne
pomenim în brațele românilor. Toată lumea
urlă: *Văleu, Domle, ce ne-au făcut ăștia!!*
Cine?... Toți, Domle, toți, toți!! Bine c-am
scăpat cu viață!! Văleu!!!

Și acum intrăm în ultima și cea mai
năucitoare dintre belele. Sârbii, cum știm
bine, nu-s în regulă cu hârtiile. În plus, un
funcționar vrea să le impună o taxă de \$ 761
pentru tranzitarea țării. Suma depășește
orice închipuire, însoțitorul belgiano-sârb

nu e dispus să o deburseze. Drept urmare,
românul refuză să-i permită accesul, cu o
galăgie de grădină zoologică. *Domnule, îi*
zic suav, la toate punctele de graniță pe la
care am trecut am fost tratați mizerabil... Aș
vrea ca aici să fie altfel, să nu plece oamenii
ăștia cu o impresie proastă... Funcționarul
întoarce fața spre cei trei sârbi și își com-
pune o expresie perfect inteligibilă: *Da' ce,*
sârbii sunt oameni? Sunt niște ticăloși și
niște javre, dă-i dracului, că-i știu eu!
Opresc toate tirurile românești și le pun la
taxe grele, ca să le facă să piardă contractele
de export! Aaa, dar să vezi ce taxă le ard și
eu, mama lor, să se-nvețe minte! Mai lupt o
vreme: *Domnule, nu știu ce fac sârbii în*
general, dar sârbii ăștia s-au străduit să ne
ajute... Le ieși a-pă-ra-rea?!... Apoi, într-o
tonalitate insinuantă: *Ia spune dumneata,*
Doamnă (aici un crescendo bine dozat), ați
plătit impozite la stat pentru câștigul din
străinătate?... Stai că nici n-am intrat în
România. Discuția se rotește în jurul cozii.
Mă simt brusc foarte ostenită și-mi pier
cheful să mai apar drepturile omului. *Știi*
ceva, nene? N-ai decât să-i belești de vii pe
sârbii ăștia, dar la întoarcere. Acum lasă-i să
ne ducă până la primul hotel, că picăm de-
ampicioarele! Apoi revin în autocar:
Băieți, pregătiți-vă de încă o noapte albă.
Românul nu-i lasă pe sârbi în țară fiindcă
stau prost cu hârtiile. Din “javre” nu-i
scoate. Nu vă imaginați ce-i la gura lui...
Mi-aș permite chiar să apreciez, retroactiv
și prin comparație, că grănicerul ungur era
un gentleman. Țășnește un râget la unison.
Apoi încep șusotelile pe grupuri: *Du-te mă*
Costică și roagă-l tu frumos, spune-i că sun-
tem frânți, că am apărut la Euro News...
Înduplecă-l. Nu mă duc, mă, că-s țigan și
cine știe ce mai iese...

Pe la unu noaptea, belgianul și șoferii
sârbii obțin permisiunea să ne lase la un
hotel din Herculan, cu condiția să se reîn-
toarcă neîntârziat. Țărani se strâmbă: n-au
parale de hoteluri și nu cred în promisiunile
de despăgubire ale companiei. Moldovenii
merg la gară, bănațenii rămân să cugete în
hol până dimineața, când le vor sosi mași-
nile de-acasă. Înainte de despărțire, le mul-
țumesc tuturor pentru că au găsit țaria să se
poarte impecabil și să cânte ca niște mari
artiști.

În camera de hotel mă izbește un miros
de hoit. De unde vine, Domle?! A, chiar din
scurta mea de blană, aveau dreptate bul-
garii, sâracii! Și în loc să dorm, înmoi un
șervet în apă, frec haina centimetru cu cen-
timetru și o stropesc cu Channel, sperând să
înăbuș în ea sordidele noastre duhori bal-
canice.

SOFERUL care ne duce spre para-
disul domestic scoate pumnul pe
geam: *Ce te bagi, bă cintezoiu-*
ie?!... Apoi, spre noi: *S-a umplut lumea da*
nenorociți de-ăștia: chinezi, turci, arabi...

9 ianuarie 2000

Speranța Rădulescu

Curs de sinceritate

"Afirmând așa ceva mi-e teamă
ca pot apărea într-o lumină ma-
guloasă, ca unul care ia decizii
exclusiv din ură față de tiranie."

Czesław Miłosz

UNUL dintre cele mai perse-
verente obiceiuri astăzi este
cel de a critica. Realitatea
ne oferă, fără îndoială, destule insatis-
facții. Pe de altă parte, putem vedea
acest obicei ca pe un reflex opus celui
de a slăvi dintr-un trecut încă recent,
aflându-ne deci într-o fază necesară de
învățare a libertății și de depășire a ve-
chilor frustrări prin ascuțirea limbii.
Numai că, precum în povestea lupului
care râvnește la iezii caprei, glasurile
oamenilor cu limbi ascuțite nu sunt,
tocmai din acest motiv, întru totul au-
tentice. Jumătate din elanul nostru este
fals, căci ține de o mecanică inconști-
entă a culpei. Rămâne, prin întârzierea
sa cu o etapă istorică, reculul capaci-
tății de a omagia necondiționat. Nu
înseamnă că aceleași persoane ne-am
exersat cândva în omagii, înseamnă
doar că trebuie să ne recunoaștem cu
modestie situația de pasageri ai glisării
între două epoci, mentalități și sisteme
politice diametral opuse, oricât de o-
nești am fi altfel și oricâte merite ne-ar
incununa, eventual, în această perioa-
dă.

Orgoliul sănatos al modestiei izvo-
râte din luciditate mi se pare a fi și nota
dominantă a *Eseurilor lingvistice anti-
totalitare*, volum de I. Funeriu apărut la
Timișoara în 1998. Mă voi opri mai
îndelung asupra celor șase pagini inti-
tulate *În loc de prefață*, pentru că ele
refac pentru cititor un traseu foarte in-
terasant al regisirii de sine.

1. Premisa simplă, de intensitatea
unei revelații a autorului este: "În vre-
mea materialismului biruitor eram
ferm convins, ca și alții, probabil, că
ideile absurde ale comunismului nu m-
au atins în nici un fel. M-am înșelat a-
marnic și o spun, azi, cu părere de rău."

2. Reconsiderându-și articolele pu-
blicate în anul 1997 în suplimentul cul-
tural *Paralela 45* al cotidianului *Renaș-
terea bănățeană*, cu scopul de a le adu-
na în prezentul volum, I. Funeriu mai
are o surpriză: "...am fost contrariat de
nota ușor moralizatoare a acestora. Și
atunci, m-am simțit brusc în postura
«lupilor moralisti» de după 1989, care
și-au admonestat «de la etaj» conațio-
nalii pentru meschinăriile și compro-
misurile săvârșite «înaintea erei noas-
tre». Uitând că și ei înșiși, prin tăcerea
și dedublarea lor de atunci, dacă nu și
prin altceva, au pus cărămizi și au bătut
cuie la construirea edificiului «măreț»,
dar lipsit de temelie, al comunismului."

3. Că cel care semnează aceste re-
flecții nu se află sub puterea vreunui
soi de vocație neguroasă a pătimirii,
precum rascolnicul Mikolka din *Crimă
și pedeapsă*, ci respectă, dimpotrivă,
cerințele unei rațiuni care pune cu calm
ordine între afecte, se vede din distanța
bine întemeiată față de aceia care și-au
făcut din vocea ascuțită a lupului mo-
ralist propria voce.

4. Convalescența morală a celor
mulți începe atunci când, între trădări

respingătoare și conștiințe nepătate,
micile lașități sunt deschis asumate. În
realitate, foarte puțini se încumetă la
așa ceva. Dacă marele păcătos va mă-
turisi ca să-și ușureze sufletul și ca să
se mântuiască, deci cu un folos concret
(deși nu necondiționat acordat, ci doar
sperat), iar cineva nepătat nu are de ce
să se căiască și deci nici o problemă nu
il tulbură din acest punct de vedere (nu
știu dacă asta e preferabil, sau posibil),
lui I. Funeriu îi trebuie multă bărbăție
și multă sinceritate ca să spună lucruri
pe nume. Un nume neodios, de a-
cord, dar care se lasă în genere anevoie
silabisit de condei, cu atât mai mult cu
cât, aparent, nimic nu obligă la aceasta
- și nici precedente nu prea există. Ale-
ge așadar ceea ce dumnealui gândește
că ar fi trei lașități antedecembriste ale
sale (*lașități*, iar nu *crime* sau *trădări*,
ține el să precizeze), tocmai pentru a
legitima conținutul volumului, scăpând
totodată de sălcii gust al moralistului
de balcon. Superb procedeu! Nu ezit s-o
spun, cu atât mai mult cu cât, probabil
ca foarte mulți dintre cei exasperați de
"realizările" deocamdată dezolante ale
societății noastre, sunt în permanență
ispitiți să probez în oglindă, la raionul
de recuzită postrevoluționară, blana lu-
pului care poartă la frăgezimea de ied
a inocenței atotacuzatoare. Că mie,
personal, lașitățile mărturisite de dom-
nul Funeriu îmi par întrucâtva exage-
rate nu are nici o importanță, im-
portantă este doar valoarea lor subiec-
tivă - or pentru domnia-sa ele fac cât
cele trei deziceri ale lui Petru din noap-
tea trădării. Iată-le: a) În 1988, aflându-
se la Cluj, dorește să vadă casa Doinei
Comea, dar, ajuns pe strada acesteia, se
întoarce speriat atunci când zărește
primul milițian. Interpretarea sa: Halal
solidarizare cu disidența românească!
Tentația justificării, cea pe care mi-o
imaginez cel mai lesne de urmat: Ar fi
fost stupid să persevereze - și, la urma
urmei, în vederea a ce? Pentru a-și sa-
tisface o curiozitate?! b) Pe 6 decem-
brie 1989 i se propune să semneze o
scrisoare de cîntestare a regimului, re-
dactată de mai mulți intelectuali timi-
șoreni. Își dă acordul de principiu, dar
rezultatul imediat este că o îngrozitoare
frica de consecințe îl terorizează în
zilele de până la declanșarea generală a
revoltei, care va face scrisoarea inutilă.
Sentința sa: Halal disident! Justificarea
posibilă: În fond, ar fi semnat scri-
soarea, odată cuvântul dat, iată ce ră-
mâne cu adevărat important! c) În du-
pă-amiaza zilei de 16 decembrie 1989
se află din nou înaintea unei case su-
pravegheate, cea a pastorului Tökes și,
ca și în prima situație, se prefăce că a
ajuns acolo "în trecere". Mai târziu, ru-
șinat, se va alătura tinerilor care ieși-
seră în stradă.

5. "Aceștia am fost noi, cei mulți, și
nu are nici un sens ca acum, *après la
guerre*, să pozăm în eroi și să dăm lecții
de civism și de patriotism." Dacă I. Fu-
neriu ar fi povestit pur și simplu, fără
nici un comentariu, toate aceste întâm-
plări, l-aș fi crezut, trăgând o linie sub
toate calculele și temerile sale, un om
în esență curajos. Dar el afirmă, dim-
potrivă, că a dat dovadă de lașitate în

situațiile respective. Și tocmai acesta
mi se pare cel mai mare curaj, cel mai
cinstit, mai mare decât cel pe care i l-aș
fi concedat anterior - poate nu cu toată
inima. Tăria de a-ți recunoaște o *culpa
metafizică* jaspersiană, în toată aspri-
mea ei, culpa pe care un termen ca cel
care o subsumează nu o poate estompa
savant și nu o poate despărți suficient
de *culpa morală*, pentru cine nu vrea
acest lucru.

6. Asumându-și acea vină care con-
sideră că îi aparține, I. Funeriu crede,
cu dreptate, că e în măsură acum să se
pronunțe asupra neajunsurilor semenilor
săi. A renunțat la avantajul tipic
pentru anii '90 în care toată lumea este
împroprietărită cu pietre, toată lumea
împotriva tuturor; singura sa proprie-
tate - cea mai curată - a rămas vina.
Semnul înstăpânirii depline asupra ei îl
reprezintă tocmai imboldul de a merge
mai departe și de a-și atribui întreaga o
verticalitate până nu demult discuta-
bila.

7. Dar asimilarea vinei este nu doar
de natura revelației, așadar instantanee,
punctuală, ci ceva care nu știi dacă s-a
sfârșit sau dacă abia începe, care revine
uneori atunci când te aștepti mai puțin
și își cere viclean dreptul la metabo-
lism propriu. Autorul dorește să evite
transformarea întregii sale vinovății
într-o sfântă treime a unei pioase adu-
ceri aminte despre recapatarea purității.
Așa că ultima "piesă" a "dosarului" cu
care debutează volumul este o scrisoa-
re deschisă expediată pe adresa supli-
mentului cultural, la începutul cola-
borării cu acesta, urmare a faptului că
două dintre articolele sale nu fuseseră
publicate. Eliminarea lor ar fi pornit,
pare-se, de la unul dintre redactorii su-
plimentului, o persoană căreia I. Fu-
neriu îi atribuia pe atunci "nostalgii ro-
șii". Această bănuială o etichetează as-
tăzi drept amprenta indubitabilă a men-
talității comuniste inchișitoriale, pen-
tru care lipsa de probe reprezintă o
uzanță judiciară, iar prezumția de nevi-
novăție un moft de fațadă.

Ceea ce la domnul Funeriu ține loc
de - și e de fapt mult mai mult decât o
prefață pare, în comparație cu fierbin-
teala gripată a micilor târguiești postde-
cembriste, o adiere de aer rece și curat.
Toată admirația pentru un demers atât
de ingenios și de consecvent onest!

Altceva decât disidențele de liberă
trecere ale ultimilor ani, decât epopeile
de buzunar completate pe genunchi cu
datele personale, la coadă la certificate,
decât eroismul microscopic din pliurile
unor existențe - așa zicând după vorba
lui Cehov - în carapace!

Nu, domnul I. Funeriu propune ce-
va nou, subversiv: statura umană a vi-
nei, decența ei, luxul de primă necesi-
tate care este normalitatea. În fine, o
descătușare!

Urmează 48 de scurte eseuri care
cultivă o rostire nepretențioasă - despre
limba de lemn, statul totalitar, tranziție,
cimitirul politică, discursul sofist,
reformele ortografice, disciplina uitată
a limbii latine, etimologiile unor cu-
vinte compromise ș.a. Opțiunile și an-
ticipatiile partinice ale autorului sunt, cu
două sau trei excepții vagi, trecute sub

tăcere, ceea ce reprezintă o performan-
ță în sine în condițiile unui mediu exce-
siv politizat.

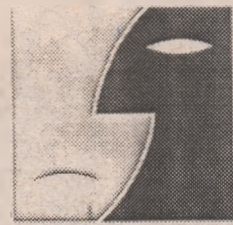
Firește că, o dată ce ai ridicat o pia-
tră pentru a o arunca în capul cuiva
poți, în schimb, să o lași să cadă pe
locul ei de mai înainte. E preferabil.
Dar și mai bună este continuarea suplă
și amplificarea înainte a efortului pen-
tru o aruncare departe, către altitudini
teoretice, a unui satelit de survol peste
creștetele mulțimii. Alături de nimi-
cirea mediatică de fiecare zi a unor per-
soane nu strică, dar deloc, întreprin-
derea unor analize mai de ansamblu și
mai nuanțate ale viciilor de care aceste
persoane sunt banuite - cu o ancorare,
desigur, în concret. Și aceasta având
permanent în vedere principiul după
care - se uită, sau se acceptă formal -
orice reformă în planul mentalității in-
cepe la nivelul ei cel mai discret, cel al
propriei mentalități. Nu e vorba atât de
a cântări acele calități și defecte per-
sonale care înclină balanța la judecarea
celuilalt, cât de faptul că - extrapolând
întrucâtva cele spuse de I. Funeriu -
nici unul dintre cei care au suportat
realitatea comunistă de dinainte de '89
(în sensul de a îndura și în cel de a
susține - sensuri aflate, de la un punct,
într-o involuntară complicitate) nu are
în vreun fel certitudinea nevinovăției
sale. Fatalitate? Desigur, nu. Dar o rană
care, netratată, ajunge să cangreneze
întregul. Ideea *purității păstrate*, a puri-
tății pogorâte pe frunte ca o recompen-
sa nobilă pentru neatingerea mocirlei
de dedesubt este una nevrotică, bazată
pe credința magică, primitivă, în pute-
rea de contaminare a mediului. O cre-
dință regresivă care condamnă la imo-
bilism mental, la discontinuitatea efor-
turilor și la concluzii tulburi. Forma ei
cea mai acută, panicată, este cea a
purității recuperate din fața unei evi-
dențe care amenința să spună contrariul
- dinaintea trecutului suparator care
trebuie modificat și care caștigă odată
suficiente mijloace de autojustificare.
Astăzi aceste mijloace nu mai sunt
adequate. Recuperarea purității se va-
dește o încercare prin sine imposibilă.
E necesar să fie instaurată, dimpotrivă,
convingerea că noblețea nu poate exis-
ta autentic decât în varianta unei *puri-
tăți dobândite*, atente la ceea ce ne în-
conjoară, reușind să fie ea aceea care
molipsește, nu invers.

FIIE din cauza amplitudinii, fie
datorită participării implicate
a receptorului analiza mai
pronunțată teoretică creează un efect de
catharsis care criticii viciului personifi-
cat, chiar celei îndreptățite, nu îi va re-
uși niciodată. Trebuie vorbit așadar de-
spre puritate în termenii unei acțiuni
consecvent reluate - despre *purificare*
în fapt, în loc de a mai pierde vremea
cu iluzia naivă a conservării ei nealte-
rate. De exemplu, în fraza: "Puritatea
idealurilor Revoluției din decembrie
1989 a fost întinată" fals este drama-
tismul ei neputincios, căci nu la un re-
zultat definitiv, statut, ascetic tămăios
trebuia să ne așteptăm, ci la o mare pu-
rificare, la o restabilire activă a dreptu-
lui de a alege între ce e bine și ce e rău,
exercitat ori de câte ori e necesar.

I. Funeriu

Eseuri lingvistice
antitotalitare

I. Funeriu, *Eseuri lingvistice anti-totalitare*, în seria "Cursuri/studii universitare" îngrijită de Daniel Vighi, Editura Marineasa, Timișoara, 1998, 156 pag., preț nementionat.

Nu în ultimul rând, analiza care trece înaintea criticii și bruschează doar subiacent întreține o realistă circulație între teorie și fapte. Critica încrâncenată a persoanelor și critica dezlegată de orice determinatie concretă (loc, dată, nume, probe) înseamnă, prin nulitatea efectelor, același lucru. Două extreme care ne caracterizează la fel de păgubos: împotmolirea în anecdota și desprinderea în derivă de fapte. Or, ca extreme, ele confiscă analiza, nici vorba să se lase conduse de ea. Mediarea celor două tendințe se dovedește o preocupare importantă pentru observatorul care se ia în serios.

MI-AM dat mai bine seama de actualitatea acestui tip de discurs atunci când, îndată după cartea lui Funeriu, am început să citesc *Budapesta literară și artistică*, "caiet european" apărut la Editura Univers în 1998. M-am oprit mai îndelung la textul intitulat *Flux și convulsie* al lui Konrad György, în care cunoscutul disident maghiar meditează la ceea ce ar trebui să spună despre politica central-europeană a Ungariei la conferința liber-democrată de la Seghedin (1993). Frazele în general scurte, bătrânește cântărite parcă în nodurile de la batista mi-au creat o anumită iritare și impresia că autorul lor le socotește adevărul pe degete. Atâta interes trudit, pentru idei dintre care destule îmi păreau banale! Și cu toate acestea, spre final m-am simțit cu mult mai lămurit decât eram înainte, printr-un efect discret, dar viguros, de reconstituire a unei imagini generale din mici piese împrăștiate, atent cercetate și ca atare acum bine cunoscute. De unde această știință de a conduce textul, destul de rară - cel puțin la noi? (Să fie oare la mijloc școala nemțească a vecinilor, care îmbogățește și catalizează, așa cum credea Blaga, mai mult decât influențele culturale franceze?)

Constat la eseurile lui I. Funeriu același gen de alchimie în primă instanță nespectaculoasă, servită prompt de bunăstarea evidentă a informației culturale. Poate că prevalează aici aspirația către rigoarea carteziană a limbii latine, despre care eseistul amintește nostalgic, în bună tradiție ardeleană. Refuzând în schimb, dintr-o justă orientare, cărările presărate cu floricele stilistice, din cauza cărora adeseori ideile subînțelese rămân, într-adevăr, pe palierele obscure ale înțelegerii.

Dorin-Liviu Bîțfoi

Tragica impostură a fictivului

Indiviza

EUL, lucrul limitat prin excelență, creează conceptualitatea "fictivului", el neagă ceea ce este de necuprins și umbrește lucrurile cu valul inexistenței. Șansa de "a fi" nu există deci în afara eului. "Fictivizarea" se petrece fără voia mea, așa pur și simplu, dintr-o dorință puternică de a supraviețui în afara "realului", adică a ceea ce se întâmplă parcă fără să fi vrut să se întâmple!

Și de ce oare? Pentru că nu vreau să - nu mai fiu! Vreau să fiu peste tot, peste viață și peste moarte. Și pentru asta trebuie s-o iau înaintea "realului", înaintea a ceea ce se întâmplă -, trebuie să-mi închipui ce va urma, după ce întâmplările nu se mai întâmplă, când nimic nu mai mișcă. Pe direcția asta începe să se închipuie un fictiv despre viitor. El trece de tot ce este cunoscut ca posibil și intră direct în zona interzisă, în moarte. Fără ezitare se închipuie tot, chiar neantul, totul pe calea obișnuită a realului. Fapte cunoscute sunt transpuse pe un tărâm care ar putea fi, dar de fapt - nu este. Aci fictivul închipuie cu "găuri". Adună laolaltă lucruri din memorie cu altele care n-au fost niciodată nicăieri. Un cașcaval în care prezența găurilor devine un stimulent al apetenței. Se creează un "unde" printr-un "cum" din viața reală. Călătoria fictivă în moarte nu este uni-direcțională. Cei care se întorc apoi acasă, în viața reală, aduc cu ei spaime noi necunoscute.

Implantarea neființei

UMBRA morții se așează acum peste viață. Fictivul "salvator" a devenit un real opriment. Moartea închipuită devine o prezență în câmpul gândirii. Ea, gaura din cașcaval face parte integrantă din el. Neființa a fost implantată cu succes. Acea neștiință care aducea spaimă s-a transformat într-o știință care prin presupusa ei certitudine potențează spaima... Curioasă și grea ezitare pe căile care leagă viața de moarte... Ele nu conduc nicăieri pentru că de fapt închid un cerc care leagă fictivul de real. Este o relație aparentă între două lucruri foarte asemănătoare căci noi nu le putem deosebi. Nu există decât două direcții posibile - de la realitate la ficțiune și invers. Totul se poate transforma în ficțiune - totul poate deveni realitate, cu sau fără voința noastră. Realul și fictivul sunt de fapt parteneri la o acțiune permanentă de mistificare.

Somnul ca exercițiu letal

UN exemplu pentru ceea ce s-ar putea numi fictivizare - semnificația somnului. O stare de a fi ca și viața din viață. O stare mai simplă, mai elementară, un somn fără vise. Ce se poate spune și ce s-ar putea gândi - nimic sau aproape - nimic. Și totuși somnul vine și trece când te trezești. Dar acest nimic pe care nu-l poți descrie există ca o stare de a fi. Toată viața este o stare de a fi. În somn ești, dar lucrul acesta devine evident de-abia la trezire. Evidența ar fi în cazul dat posterioară stării de a fi obișnuite.

Moartea se petrece cumva într-un mod asemănător. Ea este considerată un somn, o stare de tăcere a ființei. Evidența, aceea confirmare din conștiință este aici imposibilă, pentru că trezirea nu se mai petrece. O asemănare este totdeauna o gândire lacunară în care aparența împlineste ceea ce lipsește prin speranța că până la urma lucrurile se petrec după credința ta.

Și iată că acest exercițiu zilnic al stării de somn gândit în formula lui letală împrumută esența sa imaginară gândirii obișnuite despre moarte. Procesul de fictivizare se extinde și creează noi spaime. Somnul odihnitor devine temut, te cuprinde insomnia, ți-e frică să adormi. Moartea a intrat astfel în viața zilnică și s-a instalat pentru totdeauna.

Pe de altă parte analogia are și aspecte consolatoare. Starea de existență neturburată a somnului adânc, fără vise, promite celui care suferă intens răgazul lipsei de suferință. Și spaima și mângâierea sunt amândouă din domeniul ficțiunii.

Neconținuta parcelare

IMAGINAȚIA lucrează cu o îndârjire teribilă, ea nu conținește să împartă realitatea în fracțiuni de realitate, - aș numi acest proces o diviziune permanentă. De ce oare?

Pentru că existența este de necuprins... divizând-o parcă ai fixa-o! Fiecare parcelă dobândește o mai mare realitate?! Iluzia asta devine foarte efectivă căci oprirea și fixația exprimă o mare sete de absolut. Dar mișcarea nu se poate opri. Neastămpărul care te mână din spate te conduce mai departe și de fapt îți descoperă nemulțumirea care se ascunde la capătul drumului... două mișcări contrarii, de apropiere și de distanțare sunt inevitabile. După cum și lucrurile din lume sunt dorite sau respinse. Până la urmă e greu să afli dacă fugi ca să te apropii sau te apropii ca să fugi.

Parcela nouă de existență pare o cucerire. Ca s-o ating m-am apropiat sau dimpotrivă m-am îndepărtat de alt loc. Dar ambele puncte se află undeva, nu se știe unde. S-a creat un parcurs între două puncte nedeterminate. S-a creat și un timp căci de la un punct la altul sentimentul exprimă o nerăbdare, o așteptare care nu este altceva decât timpul care curge. Totul se petrece acum, aici, în mine. Efortul de a diviza singura realitate pe care o trăiesc, de a o transforma într-un teritoriu conturat, măsurat, unde distanțele și timpii de abordare nu sunt decât echivalentul fictiv al aspirației mele de a atinge scopuri imaginare, îl numesc - fictivizare. De ce folosesc acest cuvânt? - Pentru că noua ordine pe care am instituit-o este precară și absurdă. Ea se revelă conștiinței într-o stare de veghe aproape continuă, în paralel cu percepția nemijlocită a realității.

O imensă oboseală apare ca urmare a acestor eforturi de imaginație prin care încerc să schimb ceea ce-mi este dat cu ceva care s-ar putea obține dacă aș pleca acum, - de aici spre acolo... Fictivul respinge ceea ce este în favoarea a ceea ce ar putea fi. O tragică impostură.

MIȘCAREA spre "fictiv" mă scoate din lume de parcă mi-ar promite altceva, o altă lume. Este un loc care mă poate găzdui numai pe mine. Un loc autonom în care totul e schimbat pentru a mă adăposti de neprevăzut. Deci... cauza care mă face să-l caut este frica că lucrurile s-ar întâmpla altfel decât aș vrea. Adică voința mea este alta decât cea a lumii... și asta pentru că intenția mea este de a mă despărți de ea, de a divide, de a-mi atribui o parte din ceea ce este.... Și partea asta trebuie cuprinsă și măsurată ca o nouă proprietate. Iar din clipa departării și timpul începe să curgă pentru mine și în favoarea mea. Eul se crede un iobag al lumii, de aceea încearcă să se elibereze. El divide ceea ce nu se poate împărți. Situația de fapt și de drept a lumii corespunde noțiunii de indiviză. Eul este parte dar drepturile și puterile sale sunt cu totul inegale. El nu poate rupe "totului" nici măcar ceea ce îi aparține în mod exclusiv, adică propria sa ființă. Și atunci nu rămâne altceva decât ficțiunea, - o altă lume gândită ca posibilă... cum, unde, când? Lumea prezentă, nemijlocit nu împiedică acest mod, dorința de agândi, de a-l închipui!! Dar forța de a face prezent, direct, nemijlocit, lipsește.

Este o stare de gândire în care apare un gol, "golul realității" care se învelește treptat cu fantasmăle ficțiunii. Presiunea emoțională însă crește mereu, apare o adevărată inflație de sentimente. Ea nu mai poate fi stăpânită. Realul și fictivul acționează împreună în planul afectelor. Și e păcat pentru că fictivul este trăit și continuu modelat, chiar dacă dintr-o slabă și friabilă substanță, în timp ce realul direct și nemijlocit rămâne aproape neobservat, netrăit și necunoscut.

Rațiunea

DECI, două părți care se află "împreună", într-o stare imposibil de definit. De ce? - Pentru că orice definire implică o situație într-una din cele două alternative - în real sau în fictiv, în nemijlocit sau în mijlocit... și astfel în imposibil. "Imposibilul" este și el o stare, un sentiment care apare în fața unui refuz. Lumea refuză să primească o închipuire a mea, pur și simplu... de exemplu că cele două părți, lucruri pot fi împreună cu același drept de a fi.

Negația asta desparte cele două realități, una de alta. Ea neagă că cele două părți ar putea conlocui, ea afirmă că fiecare este distinctă în felul ei. Iată deci că și acest mod de a gândi denumit "rațional" împarte și el lumea (adică ceea ce nu se poate împărți) în zone de mai multă sau mai puțină "realitate, populate de lucruri reale sau de năluci - de lucruri sau de umbrele lor.

Rațiunea este de fapt o stare de indecizie. În fața refuzului lumii de a se deschide, de a primi în ea toate închipurile, ea oferă celui care cere și nu primește, posibilitatea de a se întoarce la ceea ce cunoaște și are. Eșecul devine onorabil căci marile riscuri au fost evitate.

Nicu Horodniceanu

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

Povara destinului?

TEATRUL NAȚIONAL din București și-a chemat publicul să-și spună un fel de poveste tragicomică: povestea vieții celebrului actor american John Barrymore, scrisă în 1996 de William Luce, tradusă de Dana Lovinescu și adaptată de Radu Beligan și Liviu Dorneanu. Povestea este pusă în scenă de regizorul Gelu Colceag, oferindu-i actorului Ștefan Iordache șansa unui *one-man-show*, iar siesi, posibilitatea de a reveni, după mulți ani, la profesiunea sa de bază, adică aceea de actor. Decorurile montate pe scena Amfiteatrului Naționalului îi aparțin lui Puiu Antemir. Se sugerează de la început că s-a apelat la procedeul de "teatru-n teatru", mai ales prin portina special montată, care atrage atenția aproape în mod ostentativ, pentru că Amfiteatrul nu are cortina tradițională, ci la scena à la italienne. Decorul lui Puiu Antemir are deopotrivă forța esteticului și eficiența concretului: fin, cu multe detalii încărcate de semne, dezvoltat pe multe planuri - masa de machiaj a actorului; decorul shakespearian, "teatru în teatru", caunul victoriei sau al neputinței sau, cu alte cuvinte, tronul lui Richard al III-lea; elemente ale vieții intime care sînt "însulețite" de amintiri. Și funcționează impecabil, fiind mereu "minuit" de tot felul de sfori, ca în teatrul de păpuși. Costumele sînt semnate Janine, coregrafia Roxana Colceag, iar muzica pune în valoare stilul inconfundabil - atunci cînd este vorba de muzică de scenă - al lui Nicu Alifantis. Avem, una peste alta, cam toate elementele, clare de la început, care să asigure un succes.

Textul lui William Luce, care l-a avut ca protagonist în anul premierei - 1996 - este Christopher Plummer la Music Box

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

APĂRUTĂ abrupt, schimbarea de regim din România a găsit arta plastică într-o situație de supraviețuire. Această supraviețuire avea loc, să, în condițiile unui climat general de oțetă ostilitate și ale unei amenințări directe venite din partea amatorismului, puternic susținut în ultimii ani și abil promovat politic prin „Festivalul Național Cîntarea omîniei”. Cam trei segmente mari s-au coagulat, în aceste condiții, în arta profesională și ele realizau un oarecare echilibru de masă: primul era acela al colaborațiilor instituționalizate și al pictorilor de artă în care intrau, cu grade diferite de implicare (și cu grade diferite, în general) nume ca Viorel Mărginean, Sabin Bălășa, Vasile Pop Negreșteanu, Constantin Piliuță și mulți alții fără autoritate, dar și artiști mult mai implecși cum sunt Ion Bitzan și Ion Șetran, dintr-un oportunism care ar merita o analiză mai mare și o analiză mai amănunțită, acceptat un negoț direct și explicit cu renumul. Cel de-al doilea segment îi includea artiștii oficiali în accepțiunea nepeiorativă cuvîntului, adică pe acei artiști care au ieșit să se facă acceptați atît la nivelul propagandei de partid, cît și la nivelul larg al opiniei publice, fără compromisuri amenabile și fără concesiile evidente. Ei reprezentau, oarecum, segmentul clasicizat, aflat într-o continuitate firească față de arta noastră în belică. Aici pot fi amintiți deopotrivă artiști din generațiile mai vechi, Ion Muscenu, Ion Popescu-Negreni, Ion Irimescu, și artiști în plină putere de creație, precum Pacea, Virgil Almasanu, Ion Sălișteanu, Silve Grigore etc. Cel de-al treilea segment prezintă, într-un anumit fel, o atitudine plastică alternativă, dar alternativă nu atît

Theater - este o monodramă construită în jurul biografiei celebrului actor american John Barrymore. Dar este construită cu știință și minuțiozitate, cunoscînd avantajele și riscurile unui *one-man-show*. Limbajul este mai degrabă colocvial, liber tare pe alocuri, fiind el însuși un punct de atracție. Tonurile și registrele folosite atît în piesă, cît și pe scenă, variază de la clovnerie sau bufonerie grotescă, la ironie și auto-ironie, la poezie și glumă amară, la o disperare tragică îmbrăcată în haine comice. Pentru a preîntîmpina riscurile unei monotonii, totuși inevitabilă la un moment dat, autorul introduce un personaj secund, ca pe un truc dramatic care învîrte altfel mecanismul, dînd senzația că monologul s-ar transforma într-un dialog: Barrymore îl are ca partener de chin, de bucurii, de suferință, de mîrire și de decădere pe sufleurul său fidel Frank. Un personaj martor la neputința actuală dar și la gloria trecută, incitator pentru Barrymore în pasivitatea sa, o enormă oglindă în carne și oase. Cu el și alături de el face o incursiune în amintirile scenei și ale vieții, pe care sufleurul le cunoaște deopotrivă. Acțiunea se petrece în 1942, cu puțin timp înainte de stingerea lui Barrymore. Cu ultimele puteri vlăguite de alcoolism, de o viață dezorganizată care i-a umbrat de la un punct încolo cariera, Barrymore încearcă să refacă un personaj shakespearian, Shakespeare aducîndu-l în mod definitiv în atenția spectatorilor și a criticii. Despre Hamlet nici nu poate fi vorba, dar despre Richard al III-lea?

Recitalul lui Ștefan Iordache scoate în evidență *arta actorului*. Este o demonstrație solicitantă de aproape o oră și jumătate, iar identificarea sa cu personajul real-fictiv Barrymore naște *aproape* o confesiune

plină de dramatism, susținută cu rigoare și dezlănțuire pe alocuri, un obiect de studiu, aproape, pe care-l creează un mare actor. Obosit și șturlubatic, cu un mers legănat de bețiv, executat uneori cu pașii unui balerin încălțat cu papuci, răvășit, indignat de ratare și risipire, iritat de prezența sufleurului-oglină în care vede toate astea și se vede, Barrymore/Iordache umple scena de farmec, de patimă și dăruire, face cu ochiul publicului - singurul parcă înțelegător și răbdător - încercînd să ridice ștacheta puțințelor spre marele rol - Richard al III-lea. Nu izbuteste de fapt, decît să execute un șir de clovnerii.

Urmărindu-l cu mare atenție pe Ștefan Iordache în spectacolul *Barrymore*, poți observa însă efortul de a estompa redundanțele inutile ale textului (pe care nu-l cunosc și, de aceea, nu-mi dau seama cît s-a străduit și regizorul să-l "perie"), aproape monocromia lui care, inevitabil, atrage pe scenă un ton monocord, linear. Jocul "de-a soarelece cu pisica" pe care-l joacă cu Gelu Colceag în rolul sufleurului, departe de a-i fi agreabil, îl acceptă ca pe o ultimă și unică soluție: izbînda cu Richard al III-lea. Dacă sufleurul debutează ca un om neimplicat, venit doar să-și facă meseria și nimic mai mult, încet-încet atitudinea lui se modifică vizibil: se transformă în cirjă și supapă totodată, singurul, după Barrymore, care își mai dorește ca acesta să reușească. Tot acest traseu între detașare, implicare, pasivitate și suferință pe care-l traversează sufleurul-oglină-rezoneur este parcurs și scenic cu măsura de actorul Gelu Colceag.

Ștefan Iordache

Plecînd de la spectacol, m-a frîmîntat multă vreme senzația că mi-a scăpat ceva. După un timp de căutare și de reflecție, cred că am găsit cauza neliiniștii mele: în jocul lui Ștefan Iordache se simte uneori o frînă, o barieră. Nu știu dacă lucrul acesta funcționează conștient sau intră în discuție iraționalul. Mi se pare că aici nu se livrează total și pînă la capăt personajului așa cum obișnuiește să o facă (și nu dau decît doua din mai recente roluri în care a fost formidabil: Titus Andronicus și generalul din *Fuga* montată de Cătălina Buzoianu la Teatrul de Comedie). Mi se pare că are soluțiile în minecă și pentru a spori dramatismul sau tragismul, a marca tensiunea, pentru a jongla cu nuanțele alungînd monotonia tonului. Și totuși nu o face. Mai păstrează ceva în minecă. Explicația mea este superstiția. Identificarea nu este totală și nici nebunia aiuritoare. Din superstiția actorului de a nu atrage cumva destinul personajului. Poate de aceea actorul Ștefan Iordache nu-și primește personajul Barrymore cu brațele larg deschise. Este o îmbrățișare profesionistă și oficială. Cu excepția unor momente cînd forța talentului nu mai aude glasul superstiției. Și unul dintre aceste momente este finalul: clovnul Barrymore-Iordache este prizonierul propriilor jonglerii ratate. Ele îl zidesc definitiv în interiorul... circuitului.

După zece ani (II)

prin tehnici și materiale, deși, în anumite cazuri, și în felul acesta, cît prin poziția morală, prin iconografie și prin aspirațiile estetice și doctrinare, ultimele mai degrabă implicite. Această categorie era reprezentată de gruparea din jurul lui Paul Gherasim, grupul Prolog în primul rînd, dar și de mișcarea mai amplă, de natură spiritualistă, alcătuită preponderent din artiști care au debutat în deceniul șapte. În afară de Paul Gherasim, pot fi amintiți aici Horia Bernea, Sorin Dumitrescu, Vasile Gorduz, Napoleon Tiron, Ion Grigorescu, Florin Niculi, Silvia Radu, Horea Pastina, Constantin Flondor și alții. Exista vag și un al patrulea segment, dar unul difuz și cu puține șanse de coagulare din pricina suspiciunii și a ostilității oficiale, acela care privea expresiile și atitudinile neconvenționale în accepțiunea strictă a cuvîntului. Exprimat mai curînd individual decît ca o tendință largă și explicită, acest comportament artistic îi avea ca protagoniști de frunte pe Geta Brătescu, Ion Bitzan, Ion Grigorescu etc., în timp ce unii dintre pionierii săi, Paul Neagu, de pildă, sau Ștefan Bertalan, erau plecați deja de mai mulți ani din țară.

O astfel de imagine, fie ea și sumară, care privește ultimii ani ai regimului comunist este foarte importantă pentru că pe structura ei se vor manifesta marile tendințe din deceniul 1990 - 2000. Liberi dintr-odată, fără comenzi oficiale, fără cenzura și fără supraveghere ideologică, artiștii au trăit un prim moment de adevărată derută. Cel mai puternic zdruncinați au fost artiștii de curte care au rămas, peste noapte, orfani: adică s-au trezit dintr-odată fără îndrumători, fără protecție și fără comanditari. Un pictor ca Vasile Pop Negreșteanu, de pildă, nu și-a găsit nici pînă astăzi un ton convingător, iar

partenerii sau maestrul săi de liturghii partinico-ceaușiste își camuflează și acum temele predilecte sub diverse bandaje, mai mult sau mai puțin transparente. Segmentul de mijloc, cel oficial, a continuat să se manifeste constant, egal cu sine și cu așteptarea publicului sau, iar segmentul spiritualist a început lupta pentru supremație în condiții destul de bizare. Imediat după canonada din decembrie, pictura românească, de la amatorii halucinați și pînă la personaje cu anumite pretenții de sobrietate, a descoperit, de multe ori cu o vehementă suspectă, valorile creștine și marile poromisiuni ale artei religioase. Desfășurată în perioada Crăciunului și a Anului nou, izbucnita brusc, asemenea unei revelații, și sfîrșită într-o baie de sînge, Revoluția românească a fost resimțită, prin jertfe și prin timpul ei calendaristic, drept un semn mesianic și o certă slobozenie la mîntuire. În consecință acestui mesaj spiritual, dar și pentru că „s-a dat drumul”, pur și simplu, după atîtea decenii de interdicție, tuturor temelor și subiectelor, artiștii au umplut galeriile, spațiile publice și piețele cu o artă sufocată de retorică și de recuzita eclezială. Nu se putea intra în nici o sală de expoziții fără a fi înțîmpinat de valuri de sînge și baloți de spini împlețiți în coroane, de păduri de cruci și tone de piroane. Inclusiv aceia care, cu doar cîteva zile în urmă, îi pictaseră în atitudini hieratico-marțiale pe demiurgul din Primăverii și pe îngereasa lui azurie, ca în viziunile celeste ale lui Bălășa, s-au trezit robotind din greu la urcușuri pe Golgota și la răstigniri. În aceste condiții, cel care și-a propus declarat salubritatea acestei zone de aluviunile subculturii, de vulgaritățile oportuniste și de incontinențele gesticulații sterile, a fost pictorul Sorin Dumitrescu. Pe fondul și în pre-

lungirea grupului Prolog, el a înființat Fundația Anastasia, în al cărei program se regăsește explicit ideea reconcilierii culturii cu spațiul cultic. În galeriile Catacomba, unde s-a promovat cel mai coerent proiect din ultimii zece ani, arta religioasă și spiritualistă, în sens larg, a fost curățită de toți paraziții inițiali. În jurul acestei galerii s-a născut și s-a fortificat segmentul neotraditionalist din arta noastră de astăzi, care împacă, într-un mod destul de ciudat, un anume conservatorism doctrinar cu o reală deschidere către experimentul tehnic, materialele neconvenționale și către diversitatea limbajelor. Cea de-a doua mare tendință coagulată în acești ani, este cea experimentală propriu-zisă, aceea a formelor alternative de gîndire și de exprimare artistică. Palid și aleatoriu înainte de '90, acest segment a devenit tot mai coerent în anii din urmă, atît datorită noilor posibilități de informare de care artiștii au beneficiat fără restricții, cît și datorită sprijinului financiar și logistic pe care Centrul Soros pentru Artă Contemporană, înființat în 1993, l-a acordat acestei tendințe. Artiști din București și din țară, în majoritatea lor tineri, au reușit, grație unei politici culturale bine articulate a C.S.A.C. și în consecință unei mari așteptări a mediului artistic însuși, să participe la nenumarate manifestări internaționale și să organizeze și în România - la București, Cluj, Timișoara, Arad, Oradea, Iași etc. - festivaluri de *performance*, expoziții de artă video, de instalații, intervenții în spațiul natural și urban.

În rest, lucrurile au rămas oarecum la fel. Între polul neotraditionalist și cel sincronist, continuă să se manifeste, egală cu sine, arta de echilibru; polimorfă, confortabilă, frumoasă, decorativă și sigură. Acea artă care le oferă tuturor celor alertați peste măsură în fața ideii de schimbare, garanții serioase că putem intra, fără tulburări prea mari, și în mileniul următor. Care va fi, totuși, unul al globalizării, sau nu va fi deloc!

Spațiul ingrat și nenorocul istoric

MĂRTURISESC că am invitat citiva colegi de breaslă să ne scrie despre "Istoria critică a filmului românesc contemporan", cartea lui Valerian Sava, apărută, în vară, la "Meridiane". Toți au refuzat, sugerind, cu prudență, că "nu merită" sau "nu e cazul"... Evident, nu ceream elogi, ci opinii. Semnalez faptul, în măsura în care refuzul îmi pare simptomatic pentru climatul cinematografic autohton, în care nu mai există nici o revistă de cinema, în care "autoritatea critică" nu mai funcționează, un climat de letargie și dezabuzare, un climat în care nu mai e loc (sau chef) nici de demolări răsunătoare, nici de polemici cordiale, nici de exerciții de admirație.

Adevărul e că acest prim volum, masiv (peste 400 de pagini, format mare), cuprinzând istoria filmului românesc pînă la sfîrșitul anilor '50, înseamnă, cu adevărat, ceea ce într-un referat uzind de binecunoscutele expresii-sablon ar suna așa: *o lucrare de referință, o carte acut necesară*.

Pentru că Valerian Sava are oroare de "critica fariseică", voi începe prin a recunoaște ce mi-a plăcut mai puțin la "Istorie": impresia de "migală artizanala" în compoziție și stil; acolo unde autorul propune o aglomerare de informație sub umbrela "obiectivității" (neutre și, uneori, cenușii) aș fi preferat un plus de culoare, un plus de *subiectivitate* (în sens călinescian). Există, însă, din fericire, și multe pagini care contrazic această observație, de pildă ideea de a vedea, în Eliza Petrărescu, "un Edward G. Robinson

feminin", sau paginile de temerară și personală paralelă portretistică Jean Georgescu-Paul Calinescu. "Istoria" cucerește prin seriozitatea cu care construiește un punct de sprijin solid pe marea nisipurilor mișcătoare, prin corectitudinea evaluărilor, prin precizia axiologică, prin exactitatea diagnosticelor (ex. despre Ion Cantacuzino: "Mai puțin fermecător decît Suchianu, pune în lucru acel «dogmatism necesar» recomandat de Lovinescu autorității critice...")

Cartea e, în fond, o sinteză impresionantă a istoriei filmului românesc (văzută inclusiv din unghiul "percepției critice"), istoria unui traseu chinuit, pîndit, mereu, de "nenoroc istoric", un traseu în care filmele unor Jean Georgescu și Victor Ilin (*O noapte furtunoasă* și *Moara cu noroc*) "par să se fi ivit prin miracol, ca excepții de la *regula unui spațiu cinematografic ingrat*"... (s.n.) Întrebarea care planează asupra acestui "spațiu ingrat", *întrebarea secolului*, cum îi zice autorul, a fost formulată pentru prima dată în 1913, de Mihail Sorbul: "Care să fie pricina acestor nereușite, cînd materialicește nu s-a cruțat nimic și nu ne-au lipsit nici artiștii cu mult talent?"...

"Spațiul cinematografic ingrat" e evocat, investigat, analizat, sistematizat în "Istorie" de un autor care respinge - implicit și explicit - slalomul criticii conjuncturale și al istoriografiei romanțate. Apropo de romanțat, e incredibil cîtă materie "românească" închide în ea istoria filmului românesc, (încă) de la începuturile ei: incendii devastatoare, pelicule distruse, conflicte,

processe, căderi, figuri romantice, morți premature - totul ca pentru un scenariu telenovelistic de groază și ris. Perioadele filmului românesc sînt mereu nenorocoase și, parcă, *din ce în ce mai* nenorocoase, culminînd cu anii '50, care oferă o materie extraordinară în amestecul lor de cruzime și picanterie. E drept că nici cu anii '40 nu ne e rușine. În '44, în "organul" *România liberă*, Jean Georgescu e numit "un fost actoraș de la periferia vieții noastre artistice..." ale cărui sentimente de admirație pentru regimul din Germania și le-a manifestat (sic) zgomotos prin localurile capitalei! Articolușul "dat anonim", inaugurează, fără să o știe, lungul drum al turnătoriei și al mediocrației în cinematografia românească. În publicistica de gen a anilor '50, autorul descifrează, cu ironie, "o desăvîșită unitate ideologică și lexicală". Pentru că trebuie să dăm un nume, să spunem Florica Șelmaru: "Dacă cineva întreabă: este *Viața învinge* un ajutor în îndeplinirea planului cincinal? i se poate răspunde din toată inima: Da!"... Și poate am ride cu lacrimi, dacă nu am citi și cum, în '52, la *Consfătuirea largită a muncitorilor, creatorilor, tehnicienilor și activiștilor din cinematografie*, la "punctul 1 al ordinii de zi", un talent ca Geo Bogza a susținut un referat în care e vorba și de "esteți burghezi" și de manevrele "caselor capitaliste de filme". Sau în martie '53 cu o zi înainte de moartea lui Stalin, la o altă "consfătuire", un talent ca Victor Iliu a dat citire unui referat în care e înfierat, de două ori, el însuși (!) pentru "concesiile unor poziții învechite, demascate ca

străine și dăunătoare", iar Liviu Ciulea e acuzat de "o concepție boierească despre mișcarea muncitorească", întrucît ca scenograf la *Nepoții gornistului* a imaginat, ca fundal pentru "o ședință conspirativă a comuniștilor", o magazie de obiecte de artă!... În acest referat citit de Victor Iliu în '53, autorul vede «limita extremă spre care a putut fi dusă (...) deturnarea spiritului critic spre o psihoză incriminatorie și autoflagelatoare (s.n.) (...) Este un echivalent perfect al "fenomenului Pitești"»... Cit despre "picanterii", ar merita citat portretul pe care i-l face Valerian Sava unei actrițe amatoare "tărentată", Lica Gheorghiu, fiica lui Gheorghiu-Dej care a erupt în *Erupția*: "Cu lipsa de talent și de grație a unui robot pe roțile, bondoacă și mofluză, nu tocmai dedată la limbajul articulat, cu o pronunție masticată de aroganța prostiei (...) exclamă, cu sinceră dificultate: "Prefer să miros a Chanel decît a gaz!" (...) Cînd memoria fostului secretar general și a familiei sale va intra în dizgrație, *Erupția* va fi pus sub obroc de cenzura ceaușistă, dirijată cu gelozie de la cabinetul II împotriva tuturor celorlalte femeie pendinte de nomenclatură și cu veleități ori vocații artistice"...

Printre rînduri se insinuează, ca un curent rece, ideea că, inevitabil, *istoria se repetă*; constăți cum, halucinant, *arhivele* par să atace, uneori, direct, *actualitatea*. Dar, despre actualitatea *Istoriei*, în numărul viitor.

Eugenia Vodă

MUZICĂ

IN MOD FIRESC, în importanță măsură, dinamica actuală a vieții noastre de concert se susține - aș spune, chiar, se împlinește - cu participarea tinerilor muzicieni. Absolvenți de ultime promoții ai conservatoarelor, studenți și chiar elevi ai liceelor de muzică, aceștia pot fi întâlniți pe afișele instituțiilor noastre de concert. Unele apariții dispun de autentică consistență artistică. În alte situații, lipsa de experiență este compensată de o cuceritoare prospețime a adresării. Criteriile de selecție? Sunt variate. Evident, competițiile naționale și cele internaționale oferă oportunități celor care își asumă riscul de a lupta. Cîștigă cei care realizează mai mult, mai repede mai bine! Nu stabilesc o ierarhie a acestor condiționări.

În mod evident, competiția, concursurile tinerilor muzicieni performeri, se constituie într-o cale importantă de lansare în lumea cea mare a vieții de concert. Este drept, nu este unica. Dar este cea mai importantă. Astfel - mă voi referi doar la cazurile cunoscute publicului bucureștean - au apărut pe firmamentul vieții de concert, în acest ultim deceniu al secolului, personalități artistice pe cît de captivante pe atît de diferite cum sunt pianistii Nelson Goerner, laureat al concursului de la Geneva, Mihaela Ursuleasa, laureată a concursului "Clara Haskil", tot din Elveția, mezzosoprana Elina Garanca, recent laureată a concursului de la Helsinki; am menționat doar distincțiile maxime ale acestor competiții. E drept, căile sunt deschise, dar drumul ur-

Tineri muzicieni, tineri competitori (I)

mează a fi parcurs de fiecare în parte. Cu perseverență, cu inteligență, cu abilitate, cu multă muncă în dobîndirea culturii stilistice, în lărgirea repertoriului, în importanță măsură - de ce nu? - cu destulă diplomatie.

Dar competițiile tinerilor performeri muzicieni, competiții desfășurate în țară în ultima jumătate a anului trecut?

Toate au fost reluate sau, marea lor majoritate, s-au născut în acest ultim deceniu. În baza inițiativelor particulare. Au fost revelate capacități organizatorice nebanuite anterior. Au fost depistate surse de finanțare. Repet, în baza inițiativelor particulare! Competiții de percutanță spectaculoasă. Competiții de certă orientare tematică și repertorială. Oferta șanselor este largă. Tinerii muzicieni, cei care îi îndrumă, trebuie să o observe, trebuie să o valorifice.

Cel mai important ar fi putut - ar fi trebuit! - să fie Concursul Internațional "George Enescu". Atît în trecut cît și în prezent, a rămas o competiție etalizată. Atît în trecut cît și în prezent a fost găndit drept mijloc de cosmetizare a imaginii pe care țara urma a o afișa în exterior. În trecut, beneficiindu-se de pârghiile sistemului totalitar, de o adecvată susținere financiară, primele ediții - începînd cu 1958 - au cunoscut momente de autentică strălucire. Pe anume segmente, cunoscute în epocă, direcțiile propagandei de partid și de stat coincideau cu idealul național, cu valorile culturii naționale, exploatăndu-le cu mînastră dibăcie. Concursul a fost desființat din motive

personale, de grup, dezinteres ce coincidea cu cel al cuplului dictatorial ajuns în faza acută a crizei paranoiace. Astăzi, situația Concursului Internațional "George Enescu", în mod regretabil, nu poate fi alta decît cea a instituțiilor de cultură, a celor de învățămînt. Competiția a căzut în derizoriu minată fiind de dezinteresul funcționăresc al angajaților Ministerului Culturii, de nepriceperea acestora în a pregăti, în a organiza asemenea manifestări. Atît "Artexim" în calitate de agenție ministerială organizatoare, cît și domnul Lawrence Foster, în calitate de director artistic, s-au aflat la prima încercare. Ministerul Culturii, însă, nu! "Perseverare diabolică", grăiește un vechi dicton. Căci șeful suprem al administrației culturale a fost avizat asupra faptului că o competiție de atare anvergură nu putea fi lansată doar cu nouă luni înainte, că era nevoie de un an anterior de promoționare internațională intensă, de un altul de organizare temeinică. Iar aceasta în condițiile în care Concursul Internațional "George Enescu" a fost reluat pîșind - aș spune - "cu stîngul", la începutul anilor '90, că a fost anulat în 1995 din lipsă de concurenți. În ediția din anul 1999, internațional - în adevăr! - a fost doar juriul. În finală, în cele două competiții, cea de vioară, cea de canto, au fost promovați - cu siguranță pe bună dreptate profesională - doar concurenți români. Concursul de pian nu a putut avea loc. Din lipsă de candidați. În total, s-au prezentat la București ceva mai mult de douăzeci. Are cine să învețe din aceste avatari? Mă

tem că nu. Căci o instituție a Concursului Internațional "George Enescu" nu a fost încă creată; deși prezența acesteia a fost reclamată cu multe prilejuri. În mod public doamna Ileana Cotruș, marea noastră artistă, președintă a juriului de canto, a recunoscut că "concursul are picioare șubrede". Va interveni o întrebare? Cînd și în ce condiții?

Cred că nu greșesc apreciind că violonistul Alexandru Tomescu, laureat cu Premiul I al concursului, ar fi păstrat aceeași poziționare de vîrf inclusiv în competițiile internaționale importante la ora actuală pe mapamond; cele desfășurate în condiții - să le numim - de normalitate.

Or, tocmai conjunctura puțin normală (era acuzată de directorul artistic al competiției atunci cînd domnia-sa explica slaba participare a concurenților; data fiind - după părerea domniei-sale - pretinsa situație de risc sporit pe care o prezintă România, situație de marginalizare a acesteia în plan internațional. Nu se cunoștea, oare, că mai la margine de țară decît Bucureștiul, anume la Braila, avusese loc în luna august o nouă ediție a Concursului Internațional "Hariclea Darclee". Acolo au participat peste o sută de concurenți! Din zeci de țări. Mobilizați de o presă internațională eficient orchestrată, de contacte personale stăruitoare atent direcționate de soprana Mariana Nicolesco personal.

Dumitru Avakian

PREPELEAC

de Constantin Toiu

San-Giovanni in Laterano

PE ZIUA de doisprezece august în anul 1991, la Roma, sint singur și trist. Starea aceasta de tristețe mă cuprinsese în mijlocul unei zile fastuoase de vară, nebatută de nici un vintcel. Virfurile chiparoșilor stind neclintite, pot să spun ca-n pasta groasă, verzuie a celor de pe fantastica pinză a lui Van Gogh.

Băiețelul patronului barului de lângă zidul lui Vespasian, prin poarta căruia pătrunzi pe teritoriul vechi al *Vaticanului*, spre bazilica de piatră San-Giovanni; acest băiețel, care a ajuns să mă cunoască de câteva săptămîni, de cînd trec pe-acolo și beau cite un pahar de lapte rece, ca să prind puteri, pentru interiorul sacru al monumetalului lăcaș; acest băiețel, simpatic, frumușel, isteț, nu mai mare de 6-7 ani, se uită țintă la mine, pe cînd îmi beau paharul de lapte rece, întăritor, stînd în picioare lângă tejghea și privind pe ușa larg deschisă peisajul torid de afară, pe unde altădată se întindea livada micului nobil sau patrician *Lateranus*, pe unde azi se ridică biserica ce-i și poartă numele, în *Laterano*,... adică *biserica aia de pe pămîntul lui Lateranus*; vreau, în fine, să spun că băiețelul, care primește la casă banii pentru ce beau, nu-mi dă niciodată restul, lipsindu-mă de citeva sute bune de lire italiene.

Mare lucru. Totuși, ce mă frapează, este aerul smecheresc cu care mă privește băiețelul, - și hoț și temător - cînd îmi ia banii, uitîndu-se la mine cu o frică încordată a lui, - să vadă dacă îi cer sau nu restul... Nu i-l cer niciodată. Îi zîmbesc acru, doar. Fără a-l face să priceapă că eu știu că mă trișează, regulat. O singură dată, rușinat de mica lui pîrleală ce mi-o aplică, serios, m-a întrebat, zîmbind fermecător, îngerește, ca toți ingerii pe care Renașterea, și nu numai ea, i-a pictat în Roma aceasta augustă care nu se știe de ce, azi, în ciuda aerului sărbătoresc al verii pline, mă întristează, - mă întrebase dacă-mi place laptele. Sau, de atîta măreție, să ți se facă și greață?... Se întimplă. Privindu-mă cum îmi beau paharul acela de lapte, băiețelul-trîșor mă întrebase așadar dacă e *bono?* - laptele pe care-l beau încet; dacă este bun; și l-am asigurat că da; pe urmă, terminînd paharul, mai cerusem încă unul, care, pe vremea aceea, făcea 850 de lire. Băiatul îmi umpluse altul imediat și incasase iar o hîrtie de o mie de lire, fără a-mi da restul, ca de obicei, prefăcîndu-se grăbit să execute altă comandă.

Mă gindeam că dacă aveam să-mi aduc aminte de el, aveam să mi-l amintesc în urma acestui gest incorect; deși, totuși, i-aș fi lăsat ca bacșiș restul; însă el nu spunea nici un mulțumesc, scăpînd astfel și de datoria lui, servilă... Ies afară din bar și trec de poarta practică în zidul vechi de cărămidă al împăratului Aurelian spre bazilica greoaie, a cărei fațadă dreaptă și restul, fusesera refăcute mai tîrziu de Borromini... Mai tîrziu, sau foarte tîrziu. Fiindcă bazilica a fost înălțată de Constantin cel mare în anul 324, și abia peste zece secole și ceva avea să treacă peste ea și suflul innoitor al Renașterii. Zece secole, grele, de creștinism, de consilii, grele și ele, printre care, la 1054 s-a înfaptuit marea ruptură a Romei de Orient, de Bizanț...

Curios, cel mai viu lucru din ce-am văzut în fosta *livadă* a lui *Lateranus* unde azi se ridică bazilica și palatul este *violența băiețelului cu laptele* și bătrînul ademenind cu fărîmituri de biscuiți șoriceii ascunși într-un canal cu chepeng găurit, chiar sub privirile lui Francesco d'Assisi, - monumentul de vizavi de bazilica San-Giovanni.

Dar, soarele puternic te îndeamnă să in-ri repede într-un adăpost, și intru în bazilica racoroasă dominată de frontispiciul grandios al lui Borromini. Și, cînd ajung la pictura lui Giotto, mă opresc, și uit de orice

tristețe. *Nu știu* că am uitat, *nu simt*. Dar, mult mai tîrziu, *înțeleg* că nu mai aveam cum să fiu trist, și nici de ce. Poate fiindcă tot ce privești în cadrul picturii este a-spațial, a-temporal, și pînă și pasărea ce pare să se lase din văzduh, nu întîmpină legea nici unei gravitații, căderile fiind libere și egale, ca și cum cerul ar fi o cupolă înaltă de cristal albastră, în care domnește vidul.

Cred că acum știu de ce eram eu de fapt trist în ziua aceea de 12 august 1991. Eram trist, - dacă se poate spune așa, - *de prea multa* grandoare; din cauza grandorii Romei, în care trăiam, sufocat de ea, de o lună și ceva de zile; precum și de ideea, ciudată, deși nu lipsită de adevăr, că Roma, Cetatea eternă este un oraș al morții, funerar...

Spuneam că al doilea lucru viu din ziua aceea, pe lângă băiețelul acela parcă figurînd într-o pinză flamandă și care mă pacălea de fiecare dată, fără să-mi adreseze nicio-dată vreun *grazie, signore*, fusese bătrînul care, în ziua aceea, postat lângă canalul cu capacul găurit al primăriei romane, ademenia cu firimituri de biscuiți șoriceii...

După pictura din mijloc a lui Giotto, - îl văzusem presărînd peste capac biscuitele fărîmat, stînd cu brațul drept la spate. Poziția lui l-ar fi intrigat pe orice trecător, chiar dacă ar fi avut o treabă urgentă...de făcut.

Cînd m-am apropiat mai bine de bătrîn, al cărui trup și cap tremurau de boala senectuții lui, i-am văzut pietroiul mare pe care-l ținea strîns în mină la spate. Am stat, am așteptat, participînd, fără să vreau, la masacru. Cînd pe placa găurită a canalului apărură vreo trei-patru pui de șoriceii, bătrînul, cu un rinjet colosal, repezi pietroiul spre ei, făcîndu-i terci. Mi-am astupat ochii cu palma. Cînd mi-am dat-o jos, văzui brațele larg deschise ale lui Francesco d'Assisi cu întreg grupul său statuar, și mi-am dus repede palma la loc.

OCHEAN

de Paul Miron

Un om în pom

IN RESTAURANTUL select unde prezidiul se înîlnise, răsună numai vocea lui Popescu care urla la fiecare cuvînt, indiferent de cine era rostit: "Nu accept, nu accept." În sfîrșit, cineva îi puse întrebarea: "Ce nu accepți, domnule?" - "Nu accept nimic." - "De ce?" Popescu respiră adînc și grăi: "Clubul vostru n-are nici un rost. Voi nu știți ce aproape comuna întreagă știe: Chirpici nu mai e dispărut, pentru că a apărut, l-am văzut și eu." - "Unde, unde?", întrebă cei care nu erau la curent cu descoperirea senzațională. "În pom. Într-un pom." Colac peste pupază, apărură pe neașteptate domnișoara Aneta, profesoară la școala nr. 42. Scrisese o poezie închinată lui Gherasim, pe care voia să ne-o citească. Prezidiul aprobă: "O strofă numai, scurt, dar nu aici. Să mergem mai întii să vedem unde este acel pom, dacă există sau nu." Se imbulziră la riu, unde, pe mal, un copac măreț își legăna crengile. În umbra lor, ochenele puse în funcțiune pretindeau că Gherasim ar sălăslui acolo. Corul liceului comercial de băieți deschise ceremonia, improvizînd un cîntec necuviincios: "Huța Gherasime, huța/ S-a urcat în pom maimuța." De cealaltă parte elevele liceului 'Ecaterina Teodoroiu' cîntau duos: "Nu te teme păsărică/ Pasărea din pom nu pică." Nici Aneta nu se lăsă mai prejos. Sub falnicul arbore, profesoara părea și mai mărunțică, dar glăsul subțire era plin de patima. Ca un levit din legenda psalmodie bocetul plănuit: "Nene Gherasim, unde te-ai dus/ Vezi la ce scribă m-ai pus/ Atunci cînd m-ai lipit de perete/ M-am făcut mică, eram un burete/ Simt și astăzi

iubirea și'al tău amor/ Cum ne-am drăgălit sub mindru tricolor/ Tu ca soldat știai cum să iubești/ Acum te caut, spune-mi unde ești?"

Din stejarul bătrîn răsuna o voce ruginită: "Aici, puicuța, aici. Nu te teme, eu sint! Mai rămîn puțin în pom. O să vină cineva să mă scoată." Poporul aplaudă dezordonat. Un amator dispus la șagă începu să dirijeze pe cele două coruri precum și pe altele ce se înfiripau acum. Își arunca mîinile spre cer, ca o indicație că de acolo a revenit primarul, dar dădea impresia că ar fi vrut să scape de rapănul de pe degete. Nu a avut succes. Strînși buluc împrejurul copacului secular, unii mai făceau glume, poate pentru a-și ascunde bucuria că Gherasim trăiește. Cîțiva curioși voiau totuși să afle: "Nu ți-a fost frig, așa singurel în virful stejarului? Ce faci tu acolo sus? Vezi să nu-ți tai craca... Prefectul tocmai ajuns, coborî din limuzină. Îl întrebă și el, provocînd ilaritate: Mai Chirpici, nu te-ai pălit cu capul de vreun nor mai bolovănos?" Chirpici coborî pe ultima creangă. Arăta înfricoșător. Barba îi crescuse mare, ochii aprinși fulgerau. Un străin. Croncănî răgușit: "Ascultați toți! Smeriți-vă, eu sint Gherasim Stîlnicul!" Vicele îl întrebă: "Ce e cu tine, ce ai pățit?" Spre dezamăgirea celor adunați, răspunsul a fost simplu: "Am citit într-o carte despre tizul meu, Gherasim, care a stat 30 de ani cocoțat pe un stîlp și de acolo a învățat noroadale. Am să vă învăț și eu pe voi. Pocăiți-vă!"

Adunarea se risipi în amurg. La 'Rîndunica isteasă' prefectul cugeta: "Vezi, dacă le dai voie să citească..."

ÎN PĂDUREA DE CRUCI din cimitirul "Sfînta Vineri", recent a mai răsărit una, cu inscripția: *Ioana Băciu Mărgineanu (1931-2000)*.

A fost o persoană notorie printre germaniști. Teza sa de doctorat despre dramaturgia lui Frank Wedekind, publicată în 1976

poartă sigiliul cercetărilor riguroase, la sursă, în biblioteci și arhive vieneze, călăuzite de un spirit interpretativ aplicat, bine orientat. De aceste însușiri au beneficiat serii de studenți ai Institutului de Teatră și Film din București și, poate, mulți dintre ei se vor fi întrebat de unde veneau aptitudinile pedagogice eminente. Erau preluate de la părintele său, dascăl de germană și latină zeci de ani, mult timp chiar director, la faimosul liceu "Andrei Șaguna" din Brașov.

Cînd a venit vremea ca Ioana Mărgineanu să se retragă de la catedră, abia atunci ea și-a descoperit vocația pentru o nouă și fecundă activitate din postura de soră a poetului Ștefan Băciu; s-a dăruit, trup și suflet, recuperării, pentru el, a unei reputații avute cîndva dar periclitată de uitare, din cauza îndepărtatului exil obligatoriu după instaurarea urgiei comuniste, în țară. Insitențelor devotatei surori mezine se datorește faptul că, odata prăbușit regimul inchișitorial, Ștefan Băciu revenea prompt în actualitate, încît masiva antologie *Poe-mele poetului tînar* (Ed. "Eminescu", 1991) refăcea terenul pierdut sub obrocul cenzurii și-l reaseza în circuitul lirismului autohton, aproape de inima cititorului contemporan, cu toată enorma distanță la care poetul trăia, tocmai în Honolulu. Ecourile retipăririi, extrem de favorabile, ar fi putut stimula eventuala dorință din partea pribeagului de a-și programa o

calatorie pe meleagurile natale. Numai că a intervenit accidentul fatal; se întîmplă exact acum șapte ani, în plin ianuarie de asemenea, cînd a amuțit pentru totdeauna, în timpul conversației telefonice cu sora sa, fulgerat de comoția cerebrală, ce avea să pună capăt inșezii zilelor ei. Conștiința parca de teribilă coincidență a destinului, șapte ani ea nu-și va mai cruța eforturi, nu-și va economisi energiile și priceperea, ca să țină vie memoria fratelui. La citeva luni, doar, după dispariția lui, era vernisată la Biblioteca Academiei Române o expoziție a valorilor literar-artistice donate de Ștefan Băciu, prin intermediul surorii, desene, gravuri, picturi de preț (Victor Brauner și Marcel Iancu, între alții), cărți intruvabile, mai ales din perimetrul sud-american. Au urmat apoi, an după an, ediții de versuri inedite, traduceri, pagini memorialistice (vivacele volum *Praf de pe tobă*, indispensabil cui aspira la inițiere în culisele vieții literare din perioada 1930-40, dublat de *Însemnările unui om fără calcarie*), culminînd cu selecția - în sărbătorești condiții grafice la brava editură brașoveană "Aldus" - *Radiografia cuvîntului dor*, anume pregătită spre a omagia împlinirea, în 1998, a 80 de ani de la nașterea regretatului frate. În strategia de promovare concepută de Ioana Mărgineanu - după ce facuse să se retiparească și exegeza tatălui său, Ioan Băciu, dedicată (la 1911) austriacului Ferdinand Raimund - mai figura un obiectiv sacru: redobîndirea moștenirii asupra locuinței unde se născuse, așa-zisa "casă galbenă", din vecinătatea Porții Scheiului, pe actuala stradă dr. Baiulescu la nr. 9, insistent pomenită de Ștefan Băciu, de cite ori evoca ambianța copilariei ferice. Soră își propunea s-o amenajeze muzeistic, însă autoritățile urbei, insuficient de sensibile la tradițiile locului, au tergiversat să ia act de decizia obținută prin tribunal, în favoarea dreptului la proprietate. Tot ce s-a izbutit privește o discretă inscripție comemorativă pe un colț de zid, nici macar pe fațada clădirii. Acea placă așteaptă, acum, mina pioasă, pregătită să încrusteze, lângă numele lui Ștefan Băciu, pe al zeloasei lui surori, întru împlinirea vrierii ca ambele ființe să treacă de aci înainte, nedespărțite, în amintiri, toate vămile posterității. (Geo Șerban)

**CĂRȚI
STRĂINE**

prezentate de
**Andreea
Deciu**

● Actualitatea editorială ●

Gangsteri de mucava și exilați romantici

“CEL MAI BUN roman american pe care l-am citit de la război încoace,” se entuziasma Frank Kermode, la apariția *Strigarea lotului 49*, în 1965, moment în care proza de peste Ocean nu o ducea deloc rău, în privința valorii produselor sale, și cînd, prin urmare, superlativele se cereau atent chibzuite. Înainte de a da tiparului romanul terminat, Pynchon a publicat câteva fragmente, ca povestiri de sine statătoare, în “Esquire Magazine” și “Cavalier”, ceea ce înseamnă, dacă facem o socoteală simplă, că faimoasele sale personaje, Oedipa Maas și șleahța de nebuni simpatici care o însoțeste pretutindeni, intrau în “arhivele” istoriei ficțiunii într-o vreme cînd, de pildă, o bună parte din melancolicii emigranți ruși, ori Lolita lui Vladimir Nabokov deja pătrunseseră în imaginația cititorului american. Fac această comparație nu doar pentru că puțină istorie literară ne ajută întotdeauna să discernem mai bine dincolo de iluziile optice, de veritabilul trompe-d’oeil al criticii literare, ci pentru că, recunosc sincer, înțimplarea a decis să cîtesc traducerea românească a romanului

Vladimir Nabokov - *The Stories of Vladimir Nabokov*, Knopf Publishing House, 1998, 663 pag.

lui Thomas Pynchon la scurt răstimp după ce încheiasem monumentală colecție a nuvelor lui Vladimir Nabokov. Aparent, cei doi sînt într-atît de diferiți, fiecare descins din alt univers estetic, fiecare cu o altă miză de creație, încît chiar numai întîmplarea îi poate forța să stea laolaltă. Sau, ca în cazul de față, simpla mirare a cititorului (eu) surprins să descopere splendoarea de crisalidă impecabil păstrată sub geamul prăfuit al unei colecții încuiate într-o clădire părăsită (spre a improviza în spirit nabokovian), alături de masivul, însă ostentivul urs împaiat din sala cea mare a muzeului. Nuvelele lui Nabokov, multe dintre ele aparute inițial în reviste literare (sau dispuse să găzduiască uneori literatură) precum “Atlantic Monthly” și “New Yorker” în anii ‘40 și ‘50, mi se par, astăzi, mai vitale și mai autentice decît faimosul roman al lui Pynchon. Fără îndoială, *Stri-*

garea lotului 49 a fost o piatră de hotar în istoria literară din ultimii cincizeci de ani. Dar ironia sorții unor cărți sau autori care au deschis orizonturi noi la vremea lor este că, odată ce le privim retrospectiv, tocmai nouitatea este virtutea pe care și-au pierdut-o definitiv. Citiți astăzi, romanul care-l entuziasma pe Kermode în 1965, și dacă între timp i-ați citit pe Vonnegut, Barth, ultima carte a lui Andrei Codrescu sau pe Mircea Cărtărescu, mai ușor va fi să înțelegeți, decît să reeditați pe cont propriu, reacția criticului american. *Pynchonianismul* de care e contaminată o bună parte din literatură numită postmodernistă a slăbit, inevitabil, tocmai vloga originalului. Pe cîtă vreme în cazul lui Nabokov, povestirile scoase din paginile îngălbenite ale unor numere de revistă din timpul războiului, sau de imediat după, trăiesc prin însuși farmecul caducității lor declarate, al nabokovianismului ușor automanierizat sau dimpotrivă, persiflat uneori, estetizat poate groșier pe ici-pe colo, dar atît de reconfortant prin inimitabilul său care îi scutește de epigoni paricizi.

Dificila, aproape de neimaginat pînă la a o vedea dusă la capăt, misiune de a traduce o carte amețitor de complicată lingvistic precum *Strigarea lotului 49*, i-a revenit Getei Dimitriu, care s-a achitat de ea peste așteptările mele. Nu peste așteptările mele de la domnia-sa, ci de la însăși traductibilitatea textului. Pynchon alunecă grăbit de la un registru stilistic la altul, zăbovește uneori între nivele, amestecînd metafore sobre cu jocuri licențioase, colocvializînd reflecții de maximă gravitate și dizertînd sobru epopeice farse ori doar glumițe simpatice. Rabalaisian de ev tîrziu, Pynchon e scriitor în sensul azi poate demodat al cuvîntului: pretutindeni se simte vibrația concretă a limbajului, voit stridentă uneori, sau aproape reprimat lirică alteori. E un truism adeseori repetat despre Nabokov acela că ar fi printre cei mai valoroși stilisti ai limbii engleze. Alăturarea de Pynchon dovedește că truismele nu merită luate în seamă. Intimitatea lui Nabokov cu limba engleză este una atent controlată, politicoasă, ceremonioasă chiar, pe cînd a lui Pynchon e brutal senină, indolentă și de aceea

spectaculoasă. Rezultatul e lesne de văzut: Nabokov e (ceva) mai ușor de tradus, pentru că actul traducerii în sine implică o conviețuire oarecum respectuoasă și de la distanță cu limba de care te apropii.

Oedipa Maas este o tînară femeie care descoperă, căsătorită fiind cu un disc-jockey bizar și traumatizat de privilegiul unui *junk yard* așa cum alții sînt traumatizați de război ori de un accident, că fostul ei iubit, murind, a numit-o executoare a testamentului lui. A executa un testament presupune, se pare, o familiaritate profundă nu numai cu proprietățile și afacerile decedatului, dar și cu persoana sa, cu dorințele și pasiunile sale din timpul vieții. A executa un testament este, prin urmare, poate cea mai strictă formă de fidelitate. Oedipa este persoana ideală pentru o astfel de sarcină: Pierre, iubitul mort, nu e pentru ea doar o amintire, de-a lungul peripețiilor din roman, ci o faptură vie, misterioasă și agasantă uneori, pe care o suspectează de mirșăvii uneori dar o admiră pios alteori, însă întotdeauna o respectă și de aceea acceptă să treacă, în numele său, prin orice. Ce-i drept, nici n-ar avea ce regreta, căci experiența Oedipei, ca executor testamentar, e fabuloasă: cunoaște cei mai ciudați indivizi, tot soiul de gangsteri de mucava, raufacători care cîntă serenade, escroci cu suflet sensibil, pătrunzînd așadar, într-o lume interlopă miniaturală, de fairy-tale, doldora de qui-pro-quo-uri și de farse inocente edulcorată parodic și de aceea devenită cu atît mai șocantă. Suflul scriiturii e animat sistematic, ca într-o sală de cinemă la un film mut, în care pianul răpăie îndîrjit pe acordurile unor scene violente sau periculoase, în vreme ce pe ecran se perindă figuri tăcute și inofensive. Ai sentimentul ciudat că oricînd i e va putea întîmpla ceva grav Oedipei, că ea trăiește pericole reale, dar pe de altă parte știi că totul e o farsă, o imensă parodie. Pynchon lucrează la limita subțire, pe care o subțiază insistent în întreg romanul, dintre derizoriul parodic și parodicul tragic: Oedipa Maas e o femeie care descoperă, căutînd apropierea (postumă) de o altă ființă, iubitul ei Pierre, propria și irepresibilă ei singurătate. Metafora care o definește apare în primele pagini ale romanului, cînd Oedipa, pregătindu-se să înceapă

șirul de fantastice aventuri pe urmele testamentului lui Pierre, își amintește că odinioară, în zorii poveștii lor de iubire, au mers împreună la o expoziție de artă dintr-un oraș mexican. Tabloul pe care l-a privit atunci minute în șir, cu lacrimile curgîndu-i sub lentilele fumurii, nevăzute de nimeni, nici măcar de Pierre, înfațea un grup de femei închise în turnul unei cetăți în jurul căreia nu se află nimic, decît un imens vid. Pentru a scăpa din captivitate, dar și pentru a avea către ce, unde să evadeze, femeile țin o imensă pinză, care înfațisează lumea așa cum e ea, cu munți, dealuri și ape. Pinza se răsfrînge pe fereastra turnului, în afară, către lumea largă, și devine lumea largă. Dar cum să evadezi în propria-ți țesătură?

Nu sînt deloc tentată să interpretez această metaforă ca fiind semnul autoreferențialității sau a asumării ironice a ficțiunii în roman, deși știu că jargonul postmodernist mi-o permite. Mai curînd aș asocia-o cu alte două imagini emblematice din carte: obsesia traumatică a lui Maas, soțul Oedipei, și licitația cu care se încheie romanul. Maas e chinuit de imaginea unui enorm spațiu de parcare, unde zilnic vin tot felul de oameni săraci și disperăți, sau doar plictisiți și blazați, pentru a schimba între ei singura pasiune colectivă care le-a rămas, aceea pentru mașini, într-un efort zadarnic de comunicare și apropiere. Își vind mașina. Cînd tranzacția s-a încheiat și fostul proprietar a plecat, în urmă rămîne un dezolant ocean al deșeurilor, care e, în ultimă instanță, un ocean al intimității fiecăruia: o pagină ruptă dintr-o carte de telefoane, un petec de fustă, un bilet vechi la cinematograful, timbre, mărunte obiecte fără rost, dar care și-au avut cîndva locul într-un univers personal. Licitația, metonimic anexată metaforei testamentului, precum și acest cimitir de mașini, sînt, aș zice, simboluri ale unui microcosmos în criză. La nivelul macrocosmosului, al pinzei Oedipei, totul pare coerent și articulat, motiv pentru care eroina și accepta căutarea. Însă la nivelul individului domnește o dezordine copleșitoare și alienantă.

Ciudat, aceeași dialectică om-lume apare în multe din nuvelele lui Vladimir Nabokov, și ele obsedate de tema singurătății sau a rătăcirii. Personajele lui sînt, de foarte multe ori, emi-

Thomas Pynchon - *Strigarea lotului 49*, traducere și prefață de Geta Dimitriu, Editura Univers, București, 1999, preț-nemenționat.

granți. Povestea lor presupune, așadar, într-un chip previzibil, impasul pierderii de ceilalți și de sine. Dar Nabokov scrie, spre deosebire de Pynchon și probabil pentru că o face la o vîrstă mai naivă și mai încrezătoare a literaturii, cu gravitate și sinceritate, fără volute ironice, fără eschivă parodică. Eroii lui au o șansă, poate infinitezimală și de aceea neglijabilă, dar e o șansă autentică. “Primăvara la Fialta” e, poate, cea mai memorabilă dintre nuvelele din acest generos volum, printr-o suavă insinuare a tragicului epic în cadența regulată a unui descriptiv aproape de poezie. Fialta, cu cerul ei alb și încercănat, cu aburii ploii zabovînd în aer și pe pleoașe, cu silueta înecătoasă a muntelui St. George și opacitatea unei mări netulburate de vînturi, devine în această nuvelă toposul unor întîlniri fabuloase între un bărbat și o femeie. Cei doi nu sînt îndrăgostiți în sensul obișnuit al cuvîntului, căci între ei nu există nici o poveste de iubire; cu ani în urmă s-au sărutat, acel sărut care pentru unul înseamnă totul, iar pentru celălalt nimic. Sărutul devine amintire și promisiune totodată, astfel că inexistentă poveste de dragoste poate fi proiectată fie în trecut, fie în viitor. Ea nu există fie pentru că dragostea s-a consumat, fie pentru că nu a apărut încă. În contul acestei ambigue absențe se desfașoară, genial, nuvela lui Nabokov. Fialta e un spațiu metaforic, ea rezumă toate întîlnirile întîmplătoare ale celor doi, după plecarea lor din Rusia. Se întîlnesc pretutindeni, dintr-o tenacitate a coincidenței, pînă cînd bucuria cu care e infuzată revederea, dar și inexplicabila jenă ajung să facă din ei doi foști iubiri fără o iubire cu adevărat consumată. La Fialta se vîd pentru ultima oară, contururile corpurilor lor diluîndu-se în ceață și ploaie, înainte ca ea să moară într-un accident de mașină.

Editarea întregii opere nuvelistice a lui Nabokov mi se pare o idee foarte fericită. Asta înseamnă că acum nuvelele pot fi traduse, și poate că pe măsură ce achiziționăm, cu eforturi laudabile precum cele ale Getei Dimitriu, toți urșii împăiați ai postmodernismului, vom avea răgaz și pentru astfel de crisalide literare.

Cărți primite la redacție

- Lawrence Durrell, *Lămâii amari ai Ciprului*, traducere de Cornelia Bucur, Editura Univers, București, 1999, 286 p.
- Witold Gombrowicz, *Trans-Atlantic*, roman, traducere și postfață de Ion Petrică, cu o prefață a autorului, Editura Univers, București, 1999, 152 p.
- Neal Ascherson, *Marea Neagră, O călătorie printre culturi*, traducere de Fraga Cusin, Editura Univers, București, 1999, 328 p.
- Rafael Argullol, *Sfârșitul lumii ca operă de artă*, “O poveste occidentală”, traducere de Mihai Iacob, Editura Univers, București, 1999, 136 p.

• Claudio Magris, *O altă ntare*, în românește de Afrodita Cionchin, postfață de Daciana Branea, Editura Univers, București, 1999, 120 p.

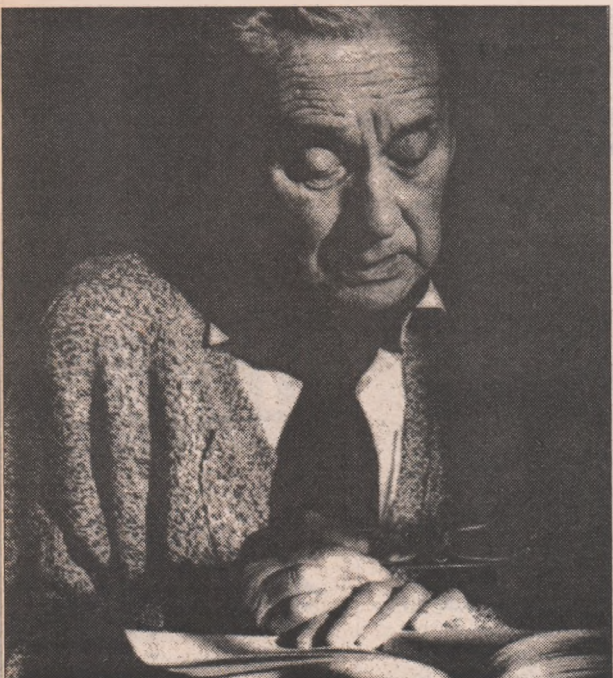
• Peter L. Berger, Thomas Luckman, *Construirea socială a realității*, tratat de sociologia cunoașterii”, traducere și note de Alex. Butucelea, Editura Univers, București, 1999, 248 p.

• José Ortega y Gasset, *Misiunea Universității*, traducere și prefață de Andrei Ionescu, Editura Univers, București, 88 p.

• Mihail Alexeev, *Bătăușii*, roman, traducere și note de Denisa Fejes, postfață de Gheorghe Barbă, Editura Univers, București, 1999, 346 p.

• Paolo Maurensig, *Varianta Lüneburg*, roman, traducere de Florin Gașiș, Editura Univers, București, 1999, 160 p.

Cu PAUL RICOEUR, despre

MEMORIE ȘI

DIIALOGUL de față a fost înregistrat la 1 decembrie 1999, cu ocazia vizitei la Cluj a reputatului filosof și poetician Paul Ricoeur. Cu o zi mai înainte, avusese loc, în Aula Magna a Universității "Babeș-Bolyai", ceremonia decernării titlului de *doctor honoris causa* profesorului Paul Ricoeur, la propunerea Facultăților de Litere și de Istorie-Filosofie, în prezența unui foarte mare număr de dascăli

și studenți, care au venit să-i asculte, cu câteva ore mai târziu, și splendida conferință-confesiune rostită sub titlul *De la filosofia acțiunii la filosofia morală*.

Am profitat de scurtul răgaz de dinaintea plecării pentru a-i adresa câteva întrebări legate de strânsele sale relații de prietenie cu Mircea Eliade și despre noua sa carte, în curs de tipărire la Editura Seuil din Paris.

Pentru că vă aflați în România și știu că ați fost în relații foarte strânse de prietenie cu Mircea Eliade, v-aș ruga să evocați un moment aceste legături de prietenie, colaborarea Dumneavoastră în Franța și la Universitatea din Chicago.

L-am cunoscut pe Mircea Eliade la Paris, pe când era asistent al profesorilor Puech și Dumézil, la Școala Practică de Studii Înalte, la secția de Științe religioase. Este epoca în care a conceput și redactat marele său tratat intitulat în franceză *Tratat de istorie a religiilor*, care a fost de altfel tradus mai bine în engleză prin *pattern*, adică *configurări* ale religiei. Și, într-adevăr, cred că Dumézil a înțeles corect faptul că forța cărții consta nu în alăturarea unor simboluri, luate cam din toate religiile, ci în construcția unor sisteme din câte două sau trei elemente și, deci, într-un anumit fel, a unei *structuri*. Căci i s-a reproșat după aceea lui Mircea Eliade că este un intuitiv, un poet al religiei, - însă cartea lui are cu adevărat calitatea unei inteligențe constructoare. Nu este vorba doar de un imaginar religios, nou, ci de construcții responsabile a istoricului religiilor...

Eliade n-a putut să rămână la Paris, pentru că nu i s-a oferit un post stabil. Când l-am regăsit la Chicago, mi-a mărturisit că a regretat foarte mult că n-a putut să rămână în Franța, căci dorința lui era, în fond, de a fi membru al Universității franceze, de a face o carieră în Franța sau în țara lui. L-am regăsit, așadar, când am fost numit eu însumi la Universitatea din Chicago, în 1967-'68... Fusesem de două-trei ori acolo, ca profesor invitat, am primit și un doctorat *honoris causa* în 1965 și m-am instalat în 1970, am petrecut apoi câte un semestru în fiecare an... A început, din acel moment, o mare prietenie între soția mea și soția lui și, deci, între Mircea și mine. Am împărțit, de altfel, adesea orele de predare - este un obicei, în seminariile americane, de a prezenta în doi o temă, un subiect. Eu insistam mai mult asupra caracterului construit al marilor simboluri, a rolului imboldului. Pe vremea aceea eram foarte interesat de ceea ce s-a numit *linguistic turn*, cotitura lingvistică, oarecum generală, a tuturor disciplinelor din domeniul științelor umaniste, în anii 70-80. Iar el insistă mai mult - și cred că avea dreptate, asupra a ceea ce eu numesc acum *imaginarul speculativ*, care este, față de religie, ceea ce sunt utopia sau ideologia în raport cu politica, sau metafora și figurile retorice în raport cu limbajul poetic. Într-un cuvânt, a fost o epocă de foarte intensă

cooperare intelectuală. Am făcut și foarte frumoase călătorii împreună, la mayași, în Mexic și în Guatemala, în Egipt - și a fost o mare fericire pentru mine să văd împreună cu el aceste semne ale religiilor trecutului, mai ales ale religiei maya. Am fost foarte emoționați de această civilizație, singura care nu s-a aflat în contact cu nimeni până la invazia spaniolă și distrugerea ei de către europeni, distrugere care mi-a provocat un sentiment de mare tristețe și, aș spune, chiar de vinovăție... Există un scriitor francez, Le Clézio, care a meditat profund asupra distrugerii urmelor unor vechi civilizații...

Vreau să vă mai spun, însă, două lucruri despre Mircea Eliade. Pe acea vreme, nu cunoscusem acuzațiile ce i s-au adus cu privire la angajamentele sale politice din tinerețe. Acest lucru m-a mâhnit din două motive - fiindcă era ceva ce nu cunoscusem, deci exista între noi un secret neîmpărtășit, dar și pentru că era vorba de o anumită nedreptate a acestor atacuri. E adevărat că el făcuse parte din Garda de Fier, dar nu trebuie să uităm două lucruri: mai întâi, că a fost închis din această cauză (aș spune că existau fasciști mult mai mari decât el) - și, pe de altă parte, că există o ruptură în viața lui. Se uită prea ușor că trecerea lui prin India, prin Himalaia, prin mănăstirile budiste sau brahmane, a fost pentru el un fel de revelație prin care și-a redescoperit inclusiv propria religie, marile simboluri și puterea a ceea ce numeam imaginarul speculativ, al religiei ortodoxe. Prin urmare el nu numai că s-a schimbat ci a și crescut prin această experiență, care a fost incorporată lecturii și relecturii marilor simboluri, a marilor mituri și construcții speculative ale religiilor.

Cum situați acest gen de acuzații împotriva lui Eliade, în contextul în care și Heidegger, de exemplu, a fost "interogat" cu privire la trecutul său...

Cred că trebuie, în orice caz, să facem o distincție între operă și om. Dacă e ceva pe care l-am păstrat din structuralism, este tocmai acest lucru: a pune întrebări operelor și a nu amesteca aici biografia. Ne interesează în primul rând ce ne spune o operă... - Apoi, atunci când ești prieten cu cineva, ca în cazul meu, nu pot despărți opera de om. Ei bine, aș spune că orice om are dreptul la istoria și la schimbările vieții sale, și poate la secretele vieții lui. Nu avem nici un drept, nu numai asupra vieților altora, ci și asupra a ceea ce povestesc ceilalți despre viața lor. Nu

avem niciodată dreptul la confidență. - Unde sunt atunci limitele prieteniei, - nu știu, și las deschisă această întrebare cu un sentiment de resemnare...

Îmi spuneți ieri, cu ocazia vizitei la Muzeul Etnografic din Cluj, că Mircea Eliade v-a vorbit mult despre civilizația țărănească din România...

Aș spune că aceasta nu era deloc pentru el ceva exotic. Nu era vorba despre o religie a altora, - și am făcut adineauri aluzie la acest fapt. Era vorba despre propria sa religie, propria sa educație, dar și despre lumea Europei Centrale, a Europei de Răsărit, și despre ideea că ultima țărâtime care urma să dispară în Europa era aceasta. Cred că îmi amintesc bine și nu inventez, că mi-a spus odată că, din neolitic până azi, exista o continuitate în lumea țărânimii românești. De aceea, am fost foarte impresionat ieri văzând rămășițele, urmele acestei civilizații, păstrate cu atâta - aș zice - pietate științifică de către responsabili muzeului...

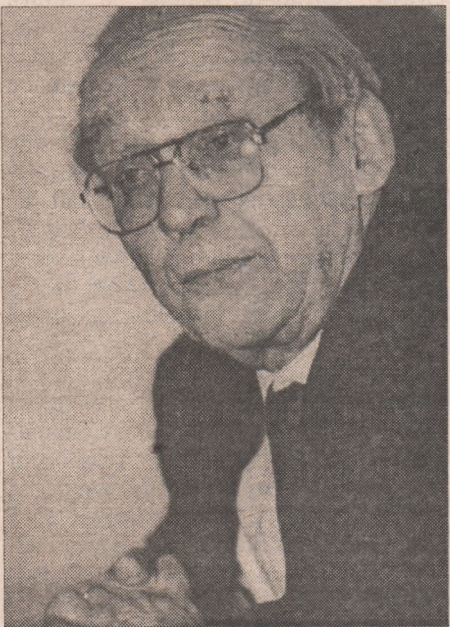
Revenind un moment asupra acestei probleme a trecutului, a trecutului personal ori a celui raportat la instituții, la politică etc., - îmi spuneți că pregătiți o carte despre uitare, despre moștenirea culturală... Ce ați putea spune acum, anticipând apariția acestei cărți?

N-am vrut să mă limitez la raporturile dintre memorie și istorie. Memoria, chiar și cea colectivă, nu este istoria. Este prezența față de sine, mereu reinterpretată, repovestită, reconstruită, a propriului trecut... Istoria este, desigur, altceva, - o disciplină științifică, ce începe cu arhivele, cu punerea la distanță a mărturiilor prin scriere, prin arhive... Așadar, m-am preocupat de problemele memoriei și ale uitării pentru că, în general, se face din uitare umbra negativă a memoriei. Memoria ar lupta - se spune - împotriva uitării, memoria ar fi contrariu uitării. Lucrurile nu stau așa. Pe de o parte, uitarea nu este decât negativul memoriei, sub forma distrugerii urmelor, fie că e vorba despre ștergerea urmelor din creierul nostru, ori de ștergerea urmelor din documente, din arhive. Mă gândesc mereu, de exemplu, la distrugerea orașului Dresda, sau a oraș-muzeu, distrugere care a fost una dintre monstruozițiile celui de al doilea război mondial, ireparabilă. Iată deci uitarea ca fiind ceva ireparabil... Însă nu orice uitare se află în această situație. O mare parte din trecutul nostru nu e uitat, ci doar inaccesibil. Avem dovada acestui fapt ori de câte ori îl redescoperim printr-o întâm-

plare fericită - când avem norocul să-l redescoperim. Cineva ne readuce aminte ceva, și ne dăm seama că uitasem acel lucru; suntem ajutați să ne reamintim și, prin urmare, să reinviem din trecut ceea ce nu se ștersese, ci era numai împiedicat să apară și poate că era ascuns. Ar exista atunci o dimensiune a uitării care ar fi punerea la păstrare. Am fost confirmat în această orientare de către Bergson, pe de o parte, cel din *Materie și memorie*, pe care l-am recitat de multe ori, - și am redescoperit un filosof care, la urma urmelor, n-a fost citit, sau care a fost puțin citit. *Materie și memorie* a fost uitată sub darămurile filosofice, ca să zic așa, ale *Datelor imediate ale conștiinței*, ale *Evoluției creatoare*... Or, pentru Bergson, centrul problemei memoriei este recunoașterea: eu recunosc un element al trecutului, chiar dacă credeam că l-am uitat. Cred că experiența de a redescoperi ceea ce credeam că am uitat este o experiență absolut centrală. Bergson vorbește, în acest caz, despre revenirea la viață a trecutului. Experiența revenirii la viață a trecutului echilibrează ștergerea lui. Am fost confirmat în acest sens de o frază a lui Heidegger, atunci când spune, în *Ființa și timp*, că uitarea este condiția amintirii. Există, de altfel, șapte sau opt citate despre uitare în *Ființa și timp*, și nici unul despre memorie. E destul de ciudat... Este o carte despre timp care nu trece prin memorie... Observ, în treacăt, că eu însumi, în *Timp și povestire*, nu am vorbit despre memorie, am făcut un fel de scurt-circuit între povestire și memorie. La Heidegger, aș putea spune că există un scurt-circuit încă și mai flagrant, între gândire și timp, fără a trece prin memorie, - dar trecând prin uitare. De altfel, prima frază din *Ființa și timp* vorbește despre uitare. Oamenii au uitat ființa - și avem de-a face aici cu o uitare devastatoare, căci există și o uitare protectoare. În treacăt fie spus, le-am vorbit despre acest lucru mai multor comentatori, care sunt cu toții mirați că nimeni nu s-a oprit asupra acestei chestiuni. Am pornit, așadar, de la această polaritate între două uitări, - o uitare prin ștergere și o uitare prin păstrare. Și cred că cele două figuri ale uitării nu se anulează în noi. Fiindcă ne temem de una, - și la vârsta mea aceasta e marea teamă, de a uita, de a pierde totul, în mod ireparabil... Iar, pe de altă parte, aș spune că există consolarea tuturor revenirilor la viață, ca să folosesc încă o dată expresia lui Bergson, a reaparițiilor trecutului pe care crezușem că l-am uitat. Un al treilea sprijin aș spune că este de ordin psihanalitic, pentru că o mare parte din experiența psihanalitică este redescoperirea pro-

UITARE

priei noastre copilarii. Prin ceea ce Freud numea *amintiri-ecran*, poate avea loc confruntarea cu un trecut pe care-l credeam uitat. Freud are, în această privință, o metaforă permanentă, și anume *arheologia*. Arheologul scoate din pământ ceea ce se credea pierdut ori uitat. Putem spune că experiența arheologică se bazează pe această favoare a uitării protectoare. Pământul a ferit adesea unele vestigii de furia oamenilor... Ar trebui, așadar, să medităm îndelung asupra rămășițelor, a urmelor, a monumentelor care sunt asigurarea uitării păstrătoare împotriva ravagiilor uitării ce șterge urmele. Este, prin urmare, un fel de luptă dintre viață și moarte, dintre Eros și Thanatos...

Vorbeați despre recunoașterea trecutului, iar aceasta implică, desigur, și o etică... Ce implicații etice ar avea, după părerea Dv. această recunoaștere, în relația dintre memorie și uitare?

Etica este implicată prin datoria de a ne aduce aminte. Voi spune doar câteva cuvinte, căci veți citi cartea mea.... Am rezerve, cum veți vedea și în carte, față de memorie, în măsura în care se face din ea o obligație, - și uneori este vorba de o manipulare. Comemorările, de exemplu, sunt foarte adesea dirijate de grupuri de presiune, uneori de Putere, de memoria oficială. Așadar, am preferat întotdeauna expresia "travaliu al memoriei", care vine de la Freud, completată de "travaliul doliului". Iar dacă cuplați acești doi termeni, vă situați într-o poziție critică față de abuzul de comemorări, care a fost tratat, ca problemă, de Todorov, într-o carte intitulată *Abuzurile memoriei*... N-aș vrea să fiu foarte critic, mai ales în această zi de 1 decembrie, care este sărbătoarea dumneavoastră națională, dar aș spune că aveți și dumneavoastră problema "travaliului memoriei" și a "travaliului doliului", în care nu va trebui să cedați unei datorii față de memorie care v-ar fi impusă de altceva decât pietatea față de trecut...

Ion Pop

Katarina FROSTENSON (Suedia)

Ochiul naturii

Cerul. Aici. În cer. Aici animalul alb navighează, plăcă peste pânza cerului. Pe cer nu se vede nici o fășie. Diferență. Virgin, la fel de pur ca și tine. Mergând printre arbori. Natura e o pânză bine spălată, fruntea ei lucește orbitor. La fel de pură ca mine când merg prin poieni. Cântând. Vizibilă, vizibilă, vizibilă. Dintr-un gât dezvelit

alb ca laptele. Gâtul nu e deloc pângărit. Se cântă mergând și ecoul trimite totul înapoi. Ecoul ochiului, la fel de rotund și sticlos. Peste tot cineva a bătut în cuie văzul său în care ceea ce în imensitatea ei natura se numește: "sunt văzut". Sunt văzut acolo unde sunt auzit, acolo pe unde merg, sunt peste tot văzut. Mă întind din privire mergând înainte din orbitoarea lumină

Fecioara vorbește

Am să scot înțelesul din înțeles
voi scormoni în animalul ghemuit acolo Voi scoate
glonțul din el
din inimă

și voi auzi -
cuvântul dintr-un corp
așa cum sună el -

Ce e acel care merge și merge neajungând nicăieri

și este perete
și nu stă în drum

Ce este ceea ce stă acolo

mister de groază -

O, dușmanul meu, acum sunt incoherentă
Eu sunt luciul, părțile și zâmbetul
Eu sunt val de sunet în vasul aerului
inima mea de verb care nu bate. Numai pătrunde
în lăcașul de vis al trupului. Până când se înecă
de murmurul sângelui

eu sunt fără urmă, fără loc
deghizată în luminos Eu sunt valul de sunet
din jurul și din interiorul cuvântului

Teme-te căci
există un etalon

*

Mama își deschide coșul pieptului
În lumina de după Mamă
răsunătoare, neagră înrădăcinare
inimă- aur
Dar corpul se golește
Râsul fecioarei.

Cerbii de vis

Merg cu imaginea ta peste simțuri
merg cu urma ta clară

cu copitele tale
amprente tale în simțuri

urma ta
fierbinte
verde

merg cu acea
fierbințele în
simțuri
o împunsătură
puternică a
privirii tale

mirosurile tari
coroane de coarne mari,

verzi aburi de duhoare

coroane de cerbi
coroane cleioase

Tatăl vânează

Tatăl vânează la munte. Văgăună. Atenție
la dala de piatră Tatăl urcă muntele
Are față de animal în relief Chipul luminat
într-o parte, cerb de piatră lucind
Obraz curgând fără să vadă când trece,
picătură albă de piatră în stâncă.

A sta pe loc

A sta pe loc A confirma propriile pământuri
A picta dealurile în albastru Aici fiind locul
în care cerbii se bat

Cerbii adulmecă spre inimă
hoinărind cât mai sus

verde rece, năpârlire
neterminată, apărută
în inima tenebroasă de cerb

lăsând inima acolo

când mâna apucă inima luând un sac negru
și privesc chipului, stând acolo

peste tot- căzând se săturase
la izvor pentru a striga aplecată peste el,
a se goli până la amărăciune

țiipând pentru că toți cerbii au fost inima pădurii

Acteon

Acteon, el: cel cu urechi ascuțite
El prefăcut Devenind deodată privesc
Albul e culoarea purității, se spune. Apa cafenie a
izvorului
în care s-au ogindit ochii lui. Ochii care se separă
stropind
Transformarea în cafeniu, nămol, scoatere din
găoace. Ochiul barat,
orbit de spatele ei alb, spin roșu. - Rămânând din el
numai un sunet.
O frunte plutitoare. Pădurea răsună de răget de
durere. Dar cerbul
vrea să fie acolo, vrea, mai mult decât tânjește.

Traducere de
Gabriela Melinescu

Nouă decenii de existență

Dacă începuturile învățămîntului de italiană în Țările Române datează din 1840 (la Academia Mihăileană preda profesorul Cosceli), respectiv 1848 (la Sfințitul Sava deținea catedra G. Abbeatici, urmat de O. Spinazzola), la nivel universitar lucrurile își vor găsi fagașul cu generația succesivă și pe căi ocolite: în cadrul studiilor de romanistică (grație lui Gian Luigi Frollo, începînd cu 1878) sau al Secției de Franceză, cu Ovid Densusianu, printr-un curs tematic (Dulcele Stil Nou) și un altul de istorie a literaturii italiene.

Despre un învățămînt universitar de italiană propriu-zis se poate vorbi însă numai din 20 noiembrie 1909, cînd promițătorul filolog romanist Ramiro Ortiz (Chieti 1879-Padova 1947), sosit în țară, recomandat fiind de Pio Rajna, dăduse la cîrmă lecția inaugurală *Evul Mediu cartuzian* la Facultatea de Litere și Filosofie din București.

Dincolo de sfera italianisticii, rapid argită și consolidată, lungul sejur al marnicului și eficientului Ortiz (pînă în 1933, cu o întrerupere de doi ani în timpul războiului) -, sejur încununat de o remarcabilă recunoaștere (membru de onoare al Academiei Române și al Societății Scriitorilor Români) - a marcat viața culturală a timpului. Acesta a publicat în Italia, dar mai ales în țara noastră zeci de studii și volume de exegeză sau cu profil didactic, articole în reviste ca "Roma", de el creată (ca și societatea Academică Prietenii Italiei), "Idea europeană", "Cele trei Crișuri" etc.

I-a fost consultant lui Coșbuc pe cînd acesta lucra la traducerea capoperei dantești (el o va publica, însoțind-o cu un doct comentariu și un amănunțit studiu introductiv, după moartea poetului român) și a contribuit la formarea unor cărturari, precum George Calinescu, Edgar Papu, Anita Belciugăteanu, Alexandru Marcu, Nina Façon. Înfrîngînd cerbicii și inerții administrative, prelungite în ani, pe aceasta în urmă o va lua la Universitatea din Padova, ca asistentă la Catedra de Ro-

mână, creată de el. Dureros și derutant a fost pentru eticul, dar dezarmatul Ortiz (cum atestă scrisorile adresate fostei eleve și colaboratoare) momentul în care aceasta, după un an, aplicîndu-se legile rasiale, a trebuit să părăsească Italia.

La plecarea lui Ortiz din România, conducerea Catedrei de Italiană, cu un statut și un prestigiu bine consolidate, a fost preluată de ambițiosul, dar nu mai puțin temeinicul cercetător și profesor Alexandru Marcu, ale cărui traduceri, studii și cursuri (consacrate, între alții, lui Foscolo și Leopardi, încă vii în amintirea foștilor lui studenți) au făcut ca glasul italianisticii românești să aibă audiență.

În timp ce conjunctura politică, privită cu naivitate (constantă peste vremuri a majorității intelectualilor) l-a condus pe Ramiro Ortiz la perplexități și amarăciuni în Italia prebelică, în România postbelică, lui Alexandru Marcu i-a adus un cutremurător proces, urmat de ani grei de temniță, unde de altfel își va sfîrși zilele.

Sinuoașă, incertă a fost soarta italianisticii după reforma învățămîntului, dar, grație devotamentului slujitorilor ei, a supraviețuit vremilor de restriște și încercărilor repetate de marginalizare.

Neîndoielnic, fiecare etapă și-a avut dificultățile sale, dar cea mai grea pentru profesorii de specialitate trebuie să fi fost în anii '50-'60. Trecuseră două decenii pentru cei mai mulți dintre ei de cînd nu mai fuseseră în Italia; erau ani cînd nu mai putea preda nici un vorbitor nativ (din 1947 nu se mai acceptau lectori din Italia, deși ultimii care predaseră în capitală sau în țară erau personalități de marcă: Giuseppe Petronio, Silvio Guarnieri, Rosa del Conte, Umberto Cianciolo). În plus, nici o publicație occidentală, nici o carte nu mai ajungeau în mîinile specialiștilor și cu atît mai puțin ale publicului studentesc. Iar traduceri - nu numai din italiană, ci din toate spațiile lingvistice -, au fost posibile abia după 1960, și prin stăruințele profesorului

A. Balaci, demnitar cu un cuvînt de spus în politica editorială.

Imediat după război însă, în condițiile politicii culturale, mai întîi prosovietice, apoi autarhice, ieșea la iveală lipsa totală a instrumentelor de lucru. Dascălii au fost constrînși să-și reinventeze italiana cîndva vorbită curent, în cele mai adecvate medii, să-și lase deoparte propriile direcții de studiu (sfera de interese a Ninei Façon, de formație filosofică, exorbita din cadrul italianisticii), pentru a elabora dicționare (la mijlocul anilor '60 cu greu se mai găseau cele două dicționare bilingve, antebelice, de Perussi, respectiv de Ionescu), gramatici, antologii, istorii literare sau ale limbii. *Gramatica istorică italiană* de N. Façon a apărut în condiții grafice înduioșătoare, la Tipografia Universității, deși era premieră mondială: a lui B. Migliorini a fost tipărită ulterior. Dacă pînă atunci principalele materiale de studiu fuseseră aduse din Italia, în primele decenii postbelice, ele trebuiau create *in loco*, în totală izolare de restul lumii occidentale.

Prin grija celor mai devotați profesori, care nu se lăsau descurajați de reiteratele dezamăgiri (deși stimată în mediile științifice internaționale, în țară, aceeași Nina Façon a obținut cu înținerie titlurile științifice cuvenite), seriile de studenți au resimțit mai puțin greutatea. Seriozitatea, exigența cu care "se făcea carte", în acele condiții, în plin proletcultism, crea un climat protector, de demnitate, mai mult decît benefic. La rîndul lor, noii italieniști, în țară iar, cînd s-a putut, și peste hotare (I.P.Culianu, ca exeget, Ilie Constantin, ca talmăcitor, pentru a-i cita pe cei mai cunoscuți) s-au consacrat științei, traducerilor, ziaristicii, cercetării, iar mulți învățămîntului.

Spre acestea și multe altele și-au îndreptat mulți din noi gîndul, recent, cînd, în Aula Mare a Universității București, s-a adunat o parte din familia italianistilor, onorați prin prezența nu numai a oficialităților universitare, dar și a ambasadorului Italiei în țara noastră.

tră, d-na Anna Blefari Schneider - care a oferit secției de italiană, din partea Ministerului sau de Externe, aparatură electronică, enciclopedii, cărți -, și a atașatului cultural al Italiei, prof. Vito Grasso, sprijin de nădejde al culturii române. Prin intervențiile lor cu tîlc, fiecare a găsit calea cea mai directă spre conștiințele tinerilor, în care cu toții ne punem speranța.

Ne-a onorat, cu o rafinată lecție academică despre limba italiană actuală, Lorenzo Renzi de la Universitatea din Padova, profesor și *doctor honoris causa* al Universităților din București și Timișoara, care, specular, la 90 de ani distanță față de Ramiro Ortiz, se adresa publicului universitar.

Trebuie amintită intervenția prof. Luminița Beiu Paladi, absolventă a secției de italiană din București, actualmente titulară la Universitatea din Stockholm, venită anume pentru a aduce salutul colegilor suedezi și a onora memoria bunicii sale Anita Belciugăteanu, asistentă lui Ortiz la București.

Alături de bucureșteni au fost, în sală și/sau prin emoționante mesaje, foști lectori italieni, precum profesorul Bruno Mazzoni, actualmente titular la Universitatea din Pisa, colegi sau foști colegi din celelalte centre universitare, sau din străinătate, între care prof. Alexandru Niculescu (care amintea că șefii de catedră "au slujit, nu condus"), Șerban Stati, acum ambasador la Roma, Andreea Vanci Roman, universitară la Paris, cea care, asemenea regretatei Despina Mladoveanu, înainte și după ce a emigrat, a donat zeci de volume facultății, scrie că se consideră în continuare membră a Catedrei (se putea altfel?), chiar dacă nu a fost aici cînd nouă (și nu numai) ne-"a fost mai greu".

Un patrimoniu de valoare, așadar, pe care noile generații - tot mai promițătoare - vor ști să-l valorifice și să-l sporească.

Doina Condrea Derer

MERIDIANE

Culisele regimului castrist

• Norberto Fuentes, scriitor și fost spion, făcea parte dintr-un grup de intelectuali ai nomenclaturii lui Fidel Castro, dintre care el a fost executat în 1989. El a reușit să plece din Cuba în 1994, datorită intervențiilor lui Carlos Fuentes, William Styron și atunci președinte al Clubului american) și Gabriel García Márquez, care au tratat cu Fidel Casto liberarea lui în schimbul unor discuții directe în președintele cubanez și al Clinton. Fidel a acceptat să-l dea pe Norberto Fuentes cu condiția ca acesta să promită că nu va scrie nimic. După cinci ani, scriitorul și-a încălcat promisiunea. Cartea sa *Los guerreros cubanos* (I. Seix Barral) - un extraordinar amestec de roman, eseu, memorii și cronica, mișună de intrigi politice, reglări de conturi,

trafic de droguri și arme, destrăbălări sexuale, iar personajul prezent pe aproape fiecare pagină e însuși Fidel. Fuentes, care l-a cunoscut bine, dezvăluie și aspecte ciudate ale personalității sale (imaginea femeilor goale îi face rău - în această privință cenzura lui e celebră, e complexat de picioarele lui subțiri, își iubeste la nebunie ceasul de aur masiv, prinde singur peștii ce se servesc la mesele de gală, are drept erou

preferat pe Iulius Cezar ș.a.). În paginile *Drăguților luptători cubanezi* se află, în versiunea Fuentes, explicații despre execuțiile din 1989, rolul Cubei în războiul din Angola, în atentatul împotriva lui Kennedy și în afacerea Watergate, dezvăluiri despre sistemul de securitate al lui Fidel și despre supraviețuirea diplomaților din Cuba. În imagine, un desen de Martin Morales, apărut în "ABC", Madrid.

Comemorarea lui Clarin

• *Regenta* de Leopoldo Alas zis Clarin (1852-1901) este unul dintre romanele cele mai importante ale literaturii spaniole, comparat adesea cu *Doamna Bovary* și *Anna Karenina*. Un manuscris annotat și însoțit de desene ale personajelor, așa cum le vedea autorul, a fost găsit în arhive și acum se află în mîinile a doi specialiști francezi, Ivan Lissorgues și Jean-François Brotel, precum și ale unei strănepote a autorului Anna Cristina Tolivar Alas, ea însăși doctor în filologie. Rezultatele muncii lor, precum și biografia la care lucrează cei doi francezi, vor fi publicate în iunie 2001 și lansate la congresul pe care Universitatea din Olvido îl pregătește cu ocazia comemorării a 100 de ani de la moartea lui Clarin.

Proust - scrisul și artele

• Marea expoziție cu acest titlu deschisă pînă la 6 februarie la Bibliothèque Nationale de France participă la veritabila euforie proustiană din ultimii ani, caracterizată printr-o abundență de ediții, biografii, simpozioane comemorative, studii etc. Expoziția demonstrează că lui Marcel Proust îi plăcea să deseneze și era mare amator de muzică, dar era conștient de modestia talentului sau în aceste domenii, pe care prefera să le omagieze prin scris. Personajele de artiști fictivi care apar în *La Recherche...* cumulează trăsături ale unor personalități reale. Astfel, pictorul Elstir e o combinație între Gustave Moreau, Whistler și Monet, compozitorul Vinteuil aminteste de César Franck și Camille Saint-Saëns, scriitorul Bergotte îl are ca model pe Anatole France... Cum toți aceștia erau mesageri ai unor noi orientări, expoziția este revelatoare pentru interesul purtat de Proust noutăților artistice și tehnice ale timpului său - aspect neglijat pînă acum. În imagine - un desen de Pericoli reproduc din "El Mundo", Madrid.

Dali inedit

• Moștenitorii lui Salvador Dali au găsit în arhivele lui un *Jurnal de adolescent* rămas inedit pînă

acum. Drepturile de publicare au fost vindute Editurii du Rocher, care va lansa cartea luna viitoare.

Premiul "Die Welt"

● Ziarul "Die Welt" și-a atribuit primul său premiu literar scriitorului Bernhard Schlink pentru ansamblul operei și în special pentru romanul *Der Vorleser* (Cititorul), tradus în 25 de limbi. De profesie magistrat, Schlink este profesor de filosofia dreptului la Universitatea Humboldt din Berlin și din 1987 a scris numeroase romane politiste, unele ecranizate. Premiul "Die Welt", în valoare de 13.000 de euro, va recompensa în fiecare an un autor de limbă germană a cărui operă a dobândit recunoaștere internațională.

Un film caricatural?

● Franck McCourt (în imagine) continuă să fie în centrul atenției. Simultan cu apariția romanului autobiografic *Tis* (continuare a

Rămășișelor Angelei, care s-a vândut în 5 milioane de exemplare în toată lumea), a avut loc la New York și premiera filmului făcut de Alan Parker după best-seller-ul mondial. Criticii prezenți la proiecție au apreciat elogios ecranizarea. Cu excepția celui irlandez, Fintan O'Toole, care și-a exprimat în "The Irish Time" din Dublin enervarea: după opinia lui, filmul despre copilăria irlandeză mizerabilă a lui Franck McCourt e plictisitor, iar dosarul de presă al peliculei - revoltător, fiindcă perpetuează niște clișee mincinoase despre Irlanda. O'Toole nu face nici o vină autorului cărții, ci Hollywood-ului: "Exagerările pe care noi, irlandezii, ni le permitem pentru a glumi devin, odată proiectate pe ecranul gigantic al succesului mediatic planetar, ridicole caricaturi, penibile și umilitoare pentru Irlanda."

Eminescu în Germania

● Joi, 13 ianuarie 2000, a avut loc la Düsseldorf lansarea volumului bilingv, român-german, *Mihai Eminescu, Der abendstern gedichte* apărut la Editura Dieterichsche Verlagsbucherhandlung din Mainz, în traducerea doamnei Geraldine Gabor și a domnului Ernst-Jürgen Dreyer. Volumul are 174 de pagini și cuprinde, în afara *Luceafărului*, sonetele și alte poeme; de asemenea, are o fotografie a lui M. Eminescu student, reproduc-

cerea unei pagini din manuscrisul *Luceafărului*, precum și o scurtă prezentare a poetului pe coperta a IV-a a cărții. Au vorbit la lansare cei doi traducători, care au recitat din Eminescu în germană și a luat cuvântul ambasadorul României la Berlin, venit special pentru această manifestare. Au luat parte oameni de cultură din Düsseldorf, precum și numeroși membri ai diasporei române.

Martiră sau călău?

● Există o mitologie negativă în jurul poetei și prozatoarei americane Sylvia Plath (1932-1963) care influențează emoțional receptarea operei dintr-un anumit unghi îngust biografic. Scriitoarea e considerată o victimă, virată în spitale psihiatrice și supusă torturii electroșocurilor, o oprimată care, într-o zi londoneză din februarie 1963 și-a închis copiii într-o cameră, și-a pus capul în cuptor și a dat drumul la gaze. Responsabilitatea pentru sinuciderea tinerei femei emotive, fragile și senzuale este pusă pe seama soțului ei, poetul Ted Hughes, deși cartea lui din 1998 *Birthday Letters* a schimbat datele "dosarului" și a făcut lumea literară să se întrebe dacă Sylvia Plath a fost în acest cuplu o martiră sau călău? Presa franceză e plină de articole dedicate scriitoarei cu ocazia apariției, la Gallimard, a traducerii *Jurnalelor* ei, din 1950-1962, a unui volum de poeme, *Copaci de iarnă*, precum și a unui studiu dedicat de Sylvie Doizelet vieții și operei Sylviei Plath, *Pământul cuvintelor e îndepărtat*. În imagine, Sylvia Plath în unul dintre momentele fericite ale scurtei existențe.

Spanglish

● Ilan Stavans a venit în S.U.A. din Mexic la 25 de ani și a învățat atât de bine engleza încât a ajuns critic literar la "New York Times", profesor la Amherst College și autor al unei duzini de lucrări despre literatura latino-americană. În ultimii 3 ani, el a coordonat o echipă de 12 persoane, care a străbătut comunitățile de hispanici din America, adunând material

pentru primul dicționar de *spanglish*, dialect născut din metisajul spaniolei și englezei americane. Ilan Stavans este convins că "datorită puterii economice a celor 40 de milioane de hispanofoni care trăiesc în S.U.A., acest dialect se va răspindi în ansamblul lumii hispanice, făcând concurență limbii lui Cervantes" - scrie "El País".

Arta de a aranja cărțile

● În *Book on the bookshelves*, americanul Henry Petrosky face istoricul bibliotecii și al altor obiecte pentru păstrat cărți, din Grecia antică și până azi. Veritabilul interes al lucrării - scrie "The New York Times" - rezidă mai curind în micile detalii decît în marea istorie: "să-l auzi pe Cicero bucurându-se de frumusețea noilor dulapuri în care sînt așezate manuscrisele sale, să descoperi modul cum erudiții au decis să-și aranjeze operele verticale - toate aceste anecdote îi vor entuziasma pe iubitorii de cărți".

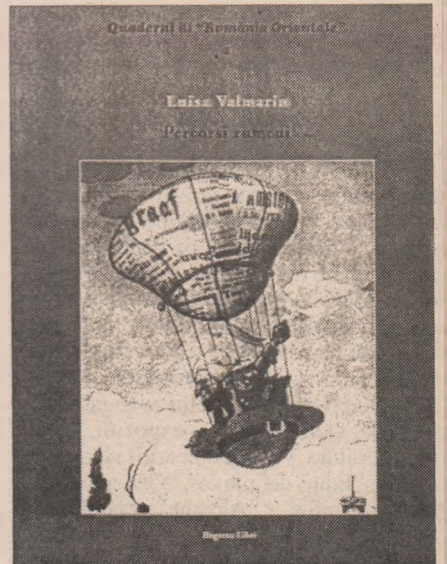

Incursiuni în cultura română

PROFESOARA Luisa Valmarin, titulara Catedrei de limba și literatura română de la Universitatea La Sapienza din Roma, cunoscută publicului nostru măcar prin volumul *Studii de literatură română modernă și comparată*, apărut în urmă cu vreo doisprezece ani la Ed. Eminescu, a publicat recent în Italia o carte care conține cîteva din ultimele sale studii de istorie a culturii și literaturii române, în general comunicări prezentate la diferite congrese internaționale: *Percorsi rumeni* (care s-ar putea traduce prin *Trasee românești*), cu o prefață de Mihai Zamfir, Roma, Bagatto Libri, 1999. Unele dintre aceste contribuții ("fruct al unor decenii de studii riguroase, de lecturi savante și de cercetări personale de arhivă", cum zice prefațatorul, reputat specialist în materie) reprezintă intervenții în chestiuni asupra cărora cititorul nostru, sau măcar specialistul în literatură română, are și alte surse; altele reprezintă contribuții importante începînd chiar cu informația respectivă, pe care o pune pentru prima oară în circulație. Autoarea însăși își împarte studiile - în ampla introducere a volumului - în două categorii: cele care pun în evidență o cunoaștere timpurie a lumii românești în Occident și cele care, în sens invers, investighează felul în care cultura occidentală a marcat și a contribuit la dezvoltarea culturii și literaturii române în formele ei, bineînțeles, specifice.

Din prima secțiune fac parte studii dedicate, de pildă, cruciadei la care participă infantele Don Pedro al Portugaliei, în prima jumătate a secolului XV-lea, ajungînd cu această ocazie pînă pe malurile Dunării, fapt care a impresionat și pe cîteva autori de literatură, spaniolul Gomes dos Santos sau italianul Sabadino degli Arienti de pildă (*La crociata valacca di Don Pedro del Portogallo*, p. 27-38) sau figurilor istorice ale unor români, așa cum îi descriu izvoarele occidentale contemporane sau care utilizează surse contemporane: Petru Cercel văzut de Stefano Guazzi în cartea sa *Dialoghi piacevoli*, Iancu Corvin, Vlad Tepeș sau Ștefan cel Mare văzuți de Antonio Bonfini în *Rerum Hungaricarum Decades* - ultimii doi descriși și de Giovanni Botero - sau chiar Ionița Asan, "rex blacorum et bulgarorum" despre care vorbește pe larg venețianul Paolo Ramusio în relatarea sa mult mai tîrzie *Della Guerra di Costantinopoli*, din 1604. Necunoscute, după toate aparențele, sînt relațiile despre războaiele din Transilvania din anii 1615-1645 păstrate în manuscrisul Chigi N II 39 de la Biblioteca Vaticană; în afara de prezentarea și analiza textului *Racconto delle guerre di Transilvania*, Luisa Valmarin publică și textul respectivei relatări (p. 81-103).

În cea de-a doua parte a volumului se afla alte trei studii, dedicate epocilor mai recente: unul este dedicat "culturii române sub principii fanarioți", care prezintă sintetic rolul cultural remarcabil al acestor domni, inovatori sub atîtea aspecte, în ciuda unui exercițiu politic mult mai obedient față de turci și unei politici fiscale apăsătoare pentru țară (p. 105-122), altul tratează despre participarea feminină ("risvolti femminili" zice

autoarea) la cultura și schimbările de mentalitate în perioada pașoptistă, unde este vorba de femei cu preocupări intelectuale și sociale și nu neapărat despre participante la mișcările revoluționare (singura care ar putea intra în această galerie fiind o englezoaică, Maria Rosetti, soția liderului liberal C.A. Rosetti; ar fi putut fi menționate și Ana Ipătescu, figură supralicită de istoriografia comunistă, Catinca Odobescu, mama viitorului scriitor și soția asprului colonel antirevoluționar care l-ar fi implorat în genunchi să nu tragă asupra poporului, capătînd în schimb celebrul indemn: "Furca, muiere, furca /de tors, n.n./!" și chiar Maria Heliade, soția locotenentului domnesc, care l-a sprijinit multă vreme în activitățile lui patriotice) și, în fine, studiul intitulat *Riflessi di vita quotidiana nei codici rumeni*, unde este vorba de subiectul, stilul și calitatea observațiilor pe care le fac în scris, pe marginea cărților manuscrise, foarte uzuale pînă la începutul secolului al XIX-lea, diversei lor cititori, și în care autoarea vede în cele din urmă "un riflesso della quotidianità", adică al necesității de a participa la viața publică a cetății crescute odată cu caracterul mai evident social și chiar politic al culturii (p. 142).

Dincolo de datele noi, adeseori importante, pe care aceste studii le comunică - despre manuscrisul Chigi, despre figurile prinților români, așa cum sînt văzute de istorici occidentali - este evident că studiile d-nei Valmarin introduc în bibliografia italiană un mănunchi de probleme dintr-o zonă și dintr-o perspectivă puțin abordate în ultimii ani; continuînd o activitate și un drum prea puțin recompensate - sau măcar cunoscute - în țară, ele lărgesc aria de abordare a istoriei și culturii europene cu incursiuni sintetice în spațiul românesc care participă astfel la regupări și structuri istorice implicînd întreg continentul: războiul de treizeci de ani, portretul rinascentist al prințului, figura feminină în epoca modernă ș.a. Este un volum de un interes indiscutabil pentru zona mai veche a istoriei culturii românești, urmînd a cîste cercetărilor lui Ramiro Ortiz de acum mai bine de o jumătate de veac, și nici specialistul, nici cititorul interesat de această epocă, nu poate ignora de acum înainte contribuțiile din volumul intitulat, cu modestie, *Percorsi rumeni*.

Mircea Anghelescu

Revista revuistelor

Autodafé

Nicolae Ţone e un fenomen: cu un altruism pentru confrăţi rarism la un poet, "om al faptei" neprofitabil pe plan financiar într-un timp obsedat de bani, adică de lipsa lor, el are resurse miraculoase de energie şi răbdare nu doar pentru a aduna materia literară preţioasă şi a o pune în circulaţie profesionist, ci şi pentru a găsi fonduri de concretizare a unor mari proiecte culturale. Constanta preocupare pentru avangarda românească, vădită în ediţii, expoziţii, publicistică, Editura Vinea cu apariţii ritmice în colecţiile "Ediţii definitive", "Generaţia 80", "Ediţii bibliofile", "Albume", "Nouăzeci" ş.a. binemerită admiraţia şi recunoştinţa. Spunem din nou asta, având în faţa cel mai recent număr, 5-6/1999, din *FACLA LITE-RARA*, facla ce îşi datorează şi ea combustia pasiunii lui Nicolae Ţone de a lumina zone mai puţin sau superficial înţelese ale literaturii române contemporane. Zona, cu peisaj tarkovskian, e de data aceasta opera Angelei Marinescu. Sigur, am văzut multe numere de reviste dedicate cite unui scriitor, acum e o adevărată modă a înmă-nunchierii de texte *despre, de şi cu* un nume mai mult sau mai puţin celebru, dar *Facla* 5-6 aprinde un veritabil autodafé. În jurul Angelei Marinescu dansează flăcări şi flăcărui de elogi, interpretări, evocări, schiţe aproximative de portret contaminate de "nebulia" modelului. În mijloc, superba eretică şi poezia ei stau contopite într-un inveliş ignifug transparent, prin care se vede alt foc, alimentat doar din sine. Căci, recunoaşte Angela Marinescu într-o lungă convorbire cu tinerii făclieri, "sint o ego-istă, pentru că fiind foarte interesată de mine şi de ceea ce fac eu, ceilalţi chiar că nu mă interesează" şi "am plătit imens pentru marea mea libertate interioară, pentru puterea pe care o am acum, aşa că puţin îmi pasă de ceea ce se întâmplă în jurul meu". ● Cu franchetea brutală (dar nu încrincenată) ce-i e proprie, poeta mărturiseşte că nu crede nici în prietenie, ceea ce e destul de şocant pentru cei ce o ştiu căutând compania colegilor: "M-am gândit mult, apoi, dacă simt eu povestea asta cu prietenia. Nu, n-o simt cu adevărat. Nu-mi plac prietenii. Nu-mi plac legăturile care au la baza lor

Pentru cititorii din străinătate

Puteţi face abonamente direct la redacţie, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru ţările europene şi 130 \$ S.U.A. pe an pentru ţările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziţia Fundaţiei "România literară" pe adresa Fundaţia "România literară", Bucureşti, Of. poştal 33, c.p. 50, cod poştal 71341, România sau prin dispoziţia de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, Bucureşti, caz în care vă rugăm să ne trimiteţi pe adresa redacţiei, în plic, o copie după dispoziţia de plată şi adresa dvs. completă. În sumă sint incluse toate cheltuielile poştale şi de expediere. Se pot încheia şi abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporţională.

cabotinismul comun, ori care se bazează pe o boemă scârboasă. Prietenia nu poate reda - nu are cum - esenţa aia rară şi cu totul specială a vieţii, intensitatea acesteia, comunicarea aia grozavă cu Dumnezeu sau cu natura sau cu ce vrei tu... Toate acestea nu pot fi cuprinse într-o prietenie. Au fost decenii în care viaţa mea nu a fost altceva decât boala mea, decât suferinţa, decât singurătatea mea. Şi în boală cu cine să fi fost eu prietenă? Cu cine? În asemenea situaţii, ca a mea, nu-ţi rămâne să fii prieten decât cu Dumnezeu şi cu boala însăşi. Nu înţeleg prietenia. Nu cred că am s-o accept vreodată. Ştie că nu e o fiinţă prea agreabilă, că incomodează, că e foarte directă, că se ceartă ("Eu am principii. Eu nu mă cert din isterie, din răzbunare, din răutate. Eu mă cert pentru nişte principii..."). În plus, mie îmi place să vorbesc numai despre dragoste, numai despre dezastrul meu... Prietenia este o chestiune nu primitivă, ci primară, ca şi gândirea fără metafizică... În prietenie nu există tensiune şi luptă. Mie nu-mi place nimic din ceea ce nu presupune tensiune"). Aşa e ea. Iar scrisul - e cea mai insuportabilă tensiune: "Pentru mine, scrisul este aşa ca o pădure întunecată, prin care eu merg cu ochii închişi. Nu ştiu ce este acolo, nu ştiu ce-i dincolo, dar nu-mi pasă, eu merg înainte, curajoasă şi, chiar dacă mi-e teamă, n-o arăt, nu mă plâng. Mă mănâncă lupul, nu mă mănâncă? Nu am de unde să ştiu. Îl întâlnesc pe Dumnezeu - Doamne fereşte, că aş muri pe loc de frică! - în drumul meu? Dar dacă, totuşi, îl întâlnesc? Şi în toată aventura asta trag totul după mine, mă las dusă spre un loc îngrozitor de necunoscut, inaccesibil vreodată pe o altă cale, mă acopăr de răni, rănesc şi pe cei din jurul meu, dar nu dau înapoi. Şi-a-ceastă înaintare cu ochii închişi prin inaccesibil, până când inaccesibilul devine accesibil şi devine al meu, devine chiar viaţa mea, nu este altceva decât poezia în care cred eu." ● Acum, dobândind o mare forţă interioară, pe Angela Marinescu nu e mai satisfăcută nimic "în afara de ceea ce am eu în cap": "îndrăzneala mea, lipsa de tabu-uri, de complexe pe care le aduc în poezia mea ţin de faptul că am o foarte mare forţă interioară, care vine din faptul că m-am adunat tot timpul, că m-am prăbuşit tot timpul în mine, că am făcut, în cele din urmă din mine un univers, în care nu a fost acceptat ceea ce-mi este exterior, ceea ce mă înconjoară pe mine. Nu ştiu cât de clară pot fi, dar cred că înţelegi ce vreau să comunic. Eu năzuiesc să fiu, adică, totul la un loc, adică tot eu să fiu şi bărbat şi femeie, şi călugăriţă şi prostituată, şi naivă şi şmecheră, şi vicleană şi proastă, şi modestă şi deşteaptă. Eu vreau să fiu absolut totul şi-acest absolut totul vreau să-l mut în scrisul meu, şi scrisul meu să devină totuna cu mine, cu suferinţa şi nebulia mea." După ce citeşti confesiunile din *Facla*, simţi nevoia să reiei toate volumele Angelei Marinescu, în altă lumină, mai pătrunzătoare.

Greva la zi şi greva de zel

Cronicarul nu se bucură de răul altuia, dar nu se poate împiedica să nu-l constate. Primarul Clujului, Gheorghe Funar, a fost suspendat din funcţie deoarece are unele probleme cu justiţia. După ninsorile de la începutul săptămânii trecute care au găsit din nou Capitala pregătită doar pe ici pe colo, primarul general, Viorel Lis, şi primarul sectorului 1, George Pădure, s-au ales cu cite o amendă din partea prefecturii. Dar prefectura, care n-a fost nici ea mai bine pregătită, n-ar trebui să încaseze şi ea o amendă? ● Scandal la Timişoara după de-

LA MICROSCOP

Politica făcută după sondaje

FETIŞIZAREA sondajelor de opinie pare a fi devenit o boală cronică a vieţii politice autohtone. Chiar şi partidele care afirmă că nu se iau după sondaje au tot felul de ticuri de comportament care trădează exact contrariul.

Sondajele nu pot fi ignorate - ele indică stări asupra cărora politicianul are toate motivele să mediteze. Dar nu pentru a le trata apoi cu vorbe, ci prin acţiune politică. O acţiune explicată, în paralel, prin mesaje limpezi, accesibile oricărui cetăţean cu drept de vot. Or, în actuala coaliţie de guvernământ, fiecare dintre parteneri face eforturi să-şi lase aliaţii în ofsaid lansind cel puţin două tipuri de mesaje. Unul pentru votanţii proprii şi celălalt pentru aliaţi, atunci când apare primejdia ruperii coaliţiei. Iar uneori şi un al treilea tip de mesaj, adresat unei anumite părţi din partid. Observaţia e valabilă şi pentru partidele din opoziţie, în anumite împrejurări.

De unde se trage acest chip de a face politică? Un posibil răspuns ar fi: din lipsa de experienţă a clasei politice. Un altul, formulat de citiva analişti politici, e că acest comportament ar fi legat de reziduurile comportamentului dublu al majorităţii românilor în perioada totalitarismului. Acel "Una vorbim şi alta fumăm", pentru a relua formula încercatului vulpoi de presă care a fost Argezi.

Politica mesajelor contradictorii din ţările totalitare, cu a căror decriptare s-au indeletnicit mulţi politologi până în '89, supravieţuieşte şi în regimurile noilor democraţii estice. Ea dă dureri de cap analiştilor care se ocupă de România deoarece aici mesajele sint formulate ultimativ, încit divorţurile par sigure, iar reconcilierea, de neconceput. Cu această impresie de instabilitate politică au rămas până şi marile agenţii de rating care au dat credit mesajelor că în România sint posibile oricând alegeri anticipate, mesaje aparute încă din timpul crizei politice care a dus la înlocuirea premierului Ciorbea. Aceste mesaje au fost luate în

serios deoarece porneau dinspre partidele aflate la putere. Dar, ca să revenim la sondaje, mesajele contradictorii venite din rindul partidelor coaliţiei, dar, uneori, şi din sinul aceluiaşi partid, sint, multe, reacţii precipitate după aflarea rezultatelor unor sondaje de opinie. Autorii lor provoacă furtuna în coaliţie, pentru a-şi activa propriii alegatori, dar nu se dau înapoi nici de la a stimi furtuni în partidul din care fac parte, unii cu intenţii salvatoare, alţii din ambiţii schismatice.

Vădit disproporţionate în raport cu posibilităţile pe care le ofera jocul democraţiei, aceste mesaje ar putea fi explicate prin intermediul unei psihanalizări a coşmarului totalitar pe care unii dintre politicienii autohtoni îl retraiesc în condiţii de criză. Disidenţe refutate în timpul regimului Ceauşescu, posibile spaime că în cifrele sondajului de opinie se ascunde o prăbuşire a propriului partid, prăbuşire de pe urma căreia scapă cine poate şi, nu în ultimul rind, temerea faţă de întoarcerea personală la o condiţie politică asemănătoare aceleia din timpul totalitarismului, cind cine ieşea de pe linia partidului intra pe linie moartă.

Fără îndoială că până să ajungem la psihanalizarea de care pomeneam, există suficiente dovezi că schimbările care au loc sau, mai ales, n-au loc în societatea din România îi găsesc nepregătiţi foarte adesea pe reprezentanţii clasei politice. Iar în politica disidenţă din partide există numeroase indicii ale luptelor pentru putere.

Totuşi în reacţiile exagerate faţă de rezultatele sondajelor de opinie, reacţii care se pot domoli subit în ceea ce priveşte relaţiile dintre partide, după emiteria tuturor mesajelor necesare, poate că supravieţuieşte coşmarul totalitar al politicienilor de azi care până în '89 fie ca nu existau ca atare, fie că jucau roluri neînsemnate.

Cristian Teodorescu

miterea Constanţei Cîrstea din funcţia de procuror şef al judeţului. O demitere faţă de care presa are reacţii împărţite, în funcţie de relaţia fiecărui ziar în parte cu Ministerul Justiţiei şi cu Cotrocenii, de unde, se afirmă în presă, s-ar trage debarcarea d-nei Cîrstea. ● Aflăm din *ADEVARUL* că ministrul finanţelor, dl Remeş, a renunţat să mai conducă o anumită firmă numai după eforturile acestui ziar de a semnală incompatibilitatea între funcţia d-lui Remeş şi afacerea incriminată. Altfel, dl Remeş a rămas acelaşi adept al relaxării fiscale. ● La începutul săptămânii trecute, după ce sindicatele au trimis vorbă elevilor din învăţământul pre-universitar să stea acasă în timpul grevei profesorilor, Ministerul Învăţământului a reamintit şi sindicaliştilor şi elevilor că în asemenea împrejurări prezenţa sau absenţa motivată de la ore e treaba ministerului, nu a greviştilor, chiar dacă aceştia sint cei care pun absenţe în catalog. Din păcate însă, în rindul elevilor s-a născut impresia că profesorii grevişti sint persoane generoase care vor să dea citeva zile de vacanţă în timp de ninsoare, iar ministerul o instituţie incapabilă de asemenea acte de generozitate. Totul ar putea fi perfect în această privinţă, dacă la sfîrşitul anului şcolar nu s-ar repeta situaţia de anul trecut cind o parte din materie a rămas virgină pentru destui elevi din clasele terminale. Pentru a nu mai aminti de materia trecută în fugă după alte greve. Cu alte cuvinte, grevele din învăţământ, cu trimiteria elevilor acasă, au un iz de vacanţă pe care şi-o iau profesorii, ca supliment al protestelor lor. Cu elevii în clasă, greva profesorului are distincţie şi dimensiunea sacrificială. Profesorul care îşi trimite elevii acasă, pentru a face mai comod grevă, uită de rostul lui şi îşi transformă elevii din martori în complici, ceea ce e mai greu de ac-

ceptat. Vorba unui profesor dintre cei care au făcut grevă, dar şi-au chemat elevii la ore: "Şcoala e şcoală, greva e grevă!" ● Din păcate ziarele care au sesizat că o altă grevă, aceea a ceferiştilor, a produs nemulţumiri şi chiar suferinţe în rindul călătorilor care au aşteptat prin gări, n-au remarcat că greva profesorilor ar putea provoca suferinţe mult mai serioase decit pierderea unui tren printre elevii trimişi cu atita largheţe într-o vacanţă suplimentară. Cu atit mai mult cu cit unii dintre profesori se afla în grevă de zel de-a lungul întregului an şcolar, obligindu-şi astfel elevii să ia meditaţii sau să înveţe după metoda "De aici pînă aici". Şi poate că din această grevă de zel, plus deprinderea că manualul poate ţine loc de profesor, reacţia violentă împotriva manualelor alternative a căror filosofie presupune un profesor care îşi cunoaşte materia, nu unul care nu e în stare să se descurce dacă nu îl duce manualul de mină. ● Cum tot am ajuns aici, se pare că e pe punctul de a izbucni un scandal al concursurilor televizate de tip bingo, concursuri prin care cei săraci devin şi mai săraci, virindu-şi ultimii bani în cartoane care, adesea, nici măcar nu ajung unde trebuie. Jocul a căpătat, însă, dimensiuni mistice - cumpărătorii de cartoane de bingo merg cu ele la biserică, sa le sfinţească, înainte de a le trimite acolo de unde speră la câştig. Aceste anunţuri apar în ziarele care n-au nici o legătură cu circuitele de tip bingo t.v. Rămîne de văzut şi cu ce efect. Fiindcă pe vremea cind presa dezvăluia posibilele consecinţe ale Caritas-ului, ziariştii erau anatemitizaţi chiar de cei care ulterior aveau să-şi caute dreptatea în Justiţie împotriva lui Ion Stoica. La bingo, nu e cazul.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, Bucureşti, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marţi, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente în 2000: 3 luni - 65.000 lei; 6 luni - 130.000 lei;
1 an - 260.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la
IMPRIMERIILE MEDIAPRO

24 pag - 5.000 lei
La redacţie: 4.000 lei